

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Emilia Sorri

Osakevaihto ja veron kiertäminen

Tarkastelussa osakevaihto, osakevaihdon maastapoistumisvero ja erityinen veronkiertosäännös

Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö
Talousoikeuden pro gradu -tutkielma
Kauppatieteiden maisteriohjelma

Vaasa 2024

VAASAN YLIOPISTO**Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Emilia Sorri		
Tutkielman nimi:	Osakevaihto ja veron kiertäminen: Tarkastelussa osakevaihto, osakevaihdon maastapoistumisvero ja erityinen veronkiertosäännös		
Tutkinto:	Kauppatieteiden maisteri		
Oppiaine:	Talousoikeus		
Työn ohjaaja:	Juha Lindgren		
Valmistumisvuosi:	2024	Sivumäärä:	94

TIIVISTELMÄ:

Tutkielma käsittelee elinkeinotulon verottamisesta annetun lain (360/1968, EVL) 52 f §:n tarkoittamaa osakevaihtoa ja sen soveltamisedellytyksiä sekä osakevaihdon maastapoistumisveroa. Lisäksi tutkielman tarkoituksena on selvittää EVL 52 h §:n erityisen veronkiertosäännöksen soveltamisedellytykset osakevaihtoihin. Tutkielma saa näkökulmia EU-oikeudesta käsitellen muun muassa maastapoistumisveroa sijoittumisvapauden kannalta sekä oikeuden väärinkäytön kiellon merkitystä osakevaihdon ja erityisen veronkiertosäännöksen soveltamisessa.

Tutkielma pyrkii vastaamaan kysymyksiin, mitkä ovat EVL 52 f §:n 1 momentin tarkoittaman osakevaihdon toteuttamisen edellytykset. Maastapoistumisveron osalta tutkielmassa pyritään vastaamaan kysymyksiin, millaisissa maastamuuttotilanteissa EVL 52 f §:n 3 ja 4 momentin tarkoittamat veroseuraamukset realisoituvat ja rajoittaako osakevaihdon maastapoistumisveroa koskeva säännös sijoittumisvapauden käyttämistä. Tutkielma sivuaa oikeuden väärinkäytön kiellon merkitystä osakevaihdossa ja pyrkii vastaamaan kysymyksiin, mikä on oikeuden väärinkäytön kiellon merkitys osakevaihdossa ja veronkiertosäännöksen soveltamisessa, ja miten oikeuden väärinkäytön kiello on otettava huomioon EVL 52 f §:n ja EVL 52 h §:n tulkinnassa. Erityisen veronkiertosäännöksen soveltamisedellytyksiä pyritään löytämään vastaamalla kysymykseen, milloin on ilmeistä, että osakevaihdon yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on ollut veron kiertäminen ja veron välttäminen EVL 52 h §:n tarkoittamalla tavalla.

Tutkielman tutkimusmetodinä on lainoppi, jonka avulla tulkitaan ja systematisoidaan voimassa olevaa oikeutta. Tutkielman sivutuotteena voi muodostua de lege ferenda -tyyppisiä suosituksia lainsäädännön tulevaisuudesta. Tutkielma keskittyy vero-oikeudelliseen tutkimukseen sisältäen kuitenkin osia EU-vero-oikeudesta ja yhtiöoikeudesta.

Tutkielman johtopäätöksenä voidaan todeta, että ennen erityisen veronkiertosäännöksen soveltamisen tarkastelua, on tukittava osakevaihdon soveltamisedellytykset. Mikäli järjestelyn katsotaan täyttävän osakevaihdon soveltamisedellytykset, voidaan tutkia erityisen veronkiertosäännöksen soveltumista. EVL 52 h §:ää sovellettaessa tutkittavaksi tulevat osakevaihdon osalta seuraavat seikat: vieraiden ja lain tarkoituksen vastaisten veroetujen muodostuminen, hyväksyttävät liiketaloudelliset perusteet, ja osakevaihdon tarkastelu kokonaisuutena osakevaihdon jälkeiset tapahtumat sekä unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö huomioon ottaen. Tutkielman johtopäätöksenä voidaan todeta keskeisimpiä oikeudellista punnintaa vaativia tilanteita erityisen veronkiertosäännöksen ja osakevaihdon välillä olevan vieraiden veroetujen ja liiketaloudellisten perusteiden tarkastelu, osinkoverotuksen minimointi holdingyhtiön nettovarallisuutta kasvattamalla, sarjatoimet sekä rahavastikkeen enimmäismäärä. Tutkielma ottaa kantaa erityisen veronkiertosäännöksen soveltamisesta osakevaihtoa koskeviin maastamuuttotilanteisiin. Tutkielman johtopäätöksenä todetaan osakevaihdon maastapoistumisveron sisältävien haasteita sijoittumisvapauden kannalta erityisesti tappioiden vähennyskelpoisuuden osalta.

AVAINSANAT: Elinkeinoverolaki, osakevaihto, maastapoistumisvero, veron kiertäminen

Sisällys

1	Johdanto	7
1.1	Aiheen taustaa	7
1.2	Tutkimuskysymykset ja tutkielman rajaus	11
1.3	Aineisto ja metodit	14
1.4	Tutkielman rakenne	16
2	Osakevaihdsta	18
2.1	Osakevaihdon määritelmä ja soveltamisala	18
2.1.1	Historiasta ja yritysjärjestelydirektiivin merkityksestä	18
2.1.2	Osakevaihto yhtiöoikeudessa	19
2.1.3	Osakevaihto vero-oikeudessa	21
2.2	Osakevaihdon soveltamisedellytykset	25
3	Osakevaihdon maastapoistumisveroa koskevan säännöksen soveltamisesta ja haasteista	32
3.1	Osakevaihtoa koskevasta maastapoistumisverosta	32
3.2	Maastapoistumisverotus sijoittautumisvapauden kannalta	36
4	Erytystä veronkiertosäännöstä koskevasta sääntelystä	43
4.1	Verosuunnittelu, veron minimointi ja veron kiertäminen käsitteinä	43
4.2	Erytisen veronkiertosäännöksen tausta EU-oikeudessa	45
4.2.1	Yritysjärjestelydirektiivin veronkiertosäännös	45
4.2.2	Oikeuden väärinkäytön kiellosta erityisen veronkiertosäännöksen ja osakevaihdon kannalta	47
4.3	Erytinen veronkiertosäännös kansallisessa lainsäädännössä	50
5	Erytisen veronkiertosäännöksen soveltaminen osakevaihtoon	55
5.1	Lain tarkoituksen vastaisista veroeduista, liiketaloudellisista perusteista ja näyttötaakan jakautumisesta	55
5.2	Holdingsyhtiön nettovarallisuuden kasvattaminen osana osinkoverotuksen minimointia	60
5.3	Sarjatoimi ja osakkeiden jatkoluovutus	65

5.4	Rahavastikkeen enimmäismäärän kiertämisestä osakevaihdossa	68
5.5	Eriyisen veronkiertosäännöksen soveltaminen maastamuuttolanteisiin – soveltuuko säännös?	73
6	Johtopäätökset	76
	Lähteet	86
	Oikeustapausluettelo	92

Kuviot

Kuvio 1. Yksinkertaistettu esimerkki osakevaihdosta.	22
Kuvio 2. Maastapoistumisveroa koskevan säännöksen soveltaminen osakevaihdossa.	34
Kuvio 3. Osakevaihdon toteuttamisedellytysten tutkiminen.	77
Kuvio 4. Erityisen veronkiertosäännöksen soveltaminen osakevaihtoon.	80

Lyhenteet

ArvL	Laki varojen arvostamisesta verotuksessa (1142/2005)
EU	Euroopan unioni
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
ETA	Euroopan talousalue
ETA-sopimus	Sopimus Euroopan talousalueesta
EVL	Laki elinkeinotulon verottamisesta (360/1968)
fifo	first in first out
HAO	Hallinto-oikeus
HE	Hallituksen esitys
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KKO	Korkein oikeus
KVL	Keskusverolautakunta
OYL	Osakeyhtiölaki (624/2006)
SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta
TVL	Tuloverolaki (1535/1992)
VaVM	Valtiovarainvaliokunnan mietintö

VML

Laki verotusmenettelystä (1558/1995)

vp

valtiopäivät

1 Johdanto

1.1 Aiheen taustaa

”The hardest thing in the world to understand is the income tax.” – Albert Einstein.

Lainaten maailman kuulua fyysikkoa ja henkilöä, joka loi suhteellisuusteorian eli Albert Einsteinia, voidaan todeta verotuksen ja etenkin tuloverotuksen olevan yksi maailman vaikeimpia asioita ymmärtää. Tämän tutkielman tarkoituksena on syventyä sekä tuloverotuksen kiemuroihin kuin yritysjärjestelyihin sekä veron kiertämiseen niiden kansainvälisen ulottuvuuden kautta. Veron kiertämisen ja verosuunnittelun raja voi olla hiuksen hieno, joten ei ole ihme, että verotuksen voi todeta olevan maailman vaikeimpia asioita ymmärtää. Sen lisäksi, että ymmärtää nämä verotukselliset seikat itsessään, niiden välisen suhteen ja rajan selvittäminen on oma monitulkintainen ongelmansa kuten tämänkin tutkielma tulee osoittamaan.

Tämän tutkielman tarkoituksena on syventyä elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 52 f §:n 1 ja 2 momentin tarkoittamaan osakevaihtoon ja EVL 52 f §:n 3 ja 4 momentissa säädettyyn osakevaihtoa koskevaan maastapoistumisveroon. Lisäksi tutkielma keskittyy tarkastelemaan EVL 52 h §:n erityistä veronkiertosäännöstä. Tarkoituksena on selvittää, mitä osakevaihto, osakevaihdon maastapoistumisvero ja elinkeinoverolain erityinen veronkiertosäännös itsessään ovat sekä selvittää säännösten välinen suhde ja mahdolliset jännitteet. Lisäksi tutkielmassa on tarkoitus selvittää EVL 52 f §:n ja EVL 52 h §:n suhteita EU-oikeuteen ja EU-oikeuden merkitystä näiden säännösten soveltamisessa.

Yrityksen toiminta on dynaamista ja sen liiketoimintaympäristö voi kokea muutoksia yrityksen elinaikana. Syitä muutokselle voi olla monia ja muutoksen tarpeen ilmetessä, yrityksen omistus- tai toiminnan rakennetta tulee muuttaa. Keinoja, joilla näitä rakenteita voidaan muuttaa, kutsutaan yleisesti yritysjärjestelyiksi. Yritysjärjestelyllä tarkoitetaan tilanteita, joissa kokonaisuutena luovutetaan yrityksen omaisuutta tai liiketoimintaa

taikka yrityksen rakennetta muutetaan.¹ Lähtökohtana yritysjärjestelyissä pidetään sitä, ettei järjestelyn veroseuraamus ole välitön järjestelyyn osallistuville yrityksille tai omistajille. Luovutusvoitto siten lykkääntyy tulevaisuuteen ja taustalla on ajatus jatkuvuusperiaatteen toteutumisesta.² Yritysjärjestelyt ovat jatkuvasti ajankohtainen verotuksellinen kysymys, sillä Suomessa on vuonna 2024 yhteensä 288 211 osakeyhtiötä³.

Yritysjärjestely on terminä ollut varsin pitkään epävirallinen, mutta tuloverolain (1535/1992, TVL) II osan 4 luvun otsikossa tämä termi on sittemmin omaksuttu legaalitermiksi. Vaikka yritysjärjestelyt nivoutuvat osaksi elinkeinotoimintaa, käsitettä ei ole käytetty elinkeinoverolaissa. Sen sijaan elinkeinoverolain säännöksiä EVL 52–52 h §, joissa osakevaihtokin esiintyy, kutsutaan yritysjärjestelysäännöksiksi.⁴

Elinkeinoverolain 52 f §:n 1 momentin mukaan osakevaihdolla tarkoitetaan järjestelyä, jossa osakeyhtiö hankkii sellaisen osuuden toisen osakeyhtiön osakkeista, että sen omistamat osakkeet tuottavat enemmän kuin puolet toisen yhtiön kaikkien osakkeiden tuottamasta äänimäärästä, tai, jos osakeyhtiöllä jo on enemmän kuin puolet äänimäärästä, hankkii lisää tämän yhtiön osakkeita ja antaa vastikkeena toisen yhtiön osakkeenomistajille liikkeeseen laskemiaan uusia osakkeitaan tai hallussaan olevia omia osakkeitaan. Vastike saa olla myös rahaa, ei kuitenkaan enempää kuin kymmenen prosenttia vastikkeena annettujen osakkeiden nimellisarvosta tai nimellisarvon puuttuessa osakkeita vastaavasta osuudesta maksettua osakepääomaa.

Elinkeinoverolain 52 f §:n 3 ja 4 momentissa säädellään osakevaihtoa koskevasta maastapoistumisverosta, jonka mukaan osakevaihdossa osakkeita saanut luonnollinen henkilö Suomen lainsäädännön tai kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevan sopimuksen mukaan siirtyy asuvaksi muussa valtiossa kuin Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa ennen kuin viisi vuotta on kulunut sen verovuoden päättymisestä, jonka

¹ Immonen, 2022, s. 17.

² Verohallinto, 2023b, 1 Yleistä yritysjärjestelyistä.

³ Patentti- ja rekisterihallitus, 2024, Yritysten lukumäärät kaupparekisterissä. Tilanne 15.3.2024.

⁴ Immonen, 2022, s. 17–18.

aikana osakevaihto on tapahtunut, määrä, joka olisi ollut veronalaista tuloa, jos siihen ei olisi sovellettu 2 momenttia, luetaan sen verovuoden tuloksi, jona henkilö siirtyy muulla kuin Euroopan talousalueella sijaitsevassa valtiossa asuvaksi. Sama koskee tilannetta, jossa luonnollinen henkilö on osakevaihdon jälkeen siirtynyt toisessa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa asuvaksi ja henkilö tuon valtion kansallisen lainsäädännön tai valtion solmiman kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevan sopimuksen mukaan siirtyy asuvaksi muussa valtiossa kuin Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa ennen kuin viisi vuotta on kulunut sen verovuoden päättymisestä, jonka aikana osakevaihto on tapahtunut. Jos luonnollinen henkilö luovuttaa osakevaihdossa saamiaan osakkeita asuessaan toisessa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa ja luovuttaminen tapahtuu ennen kuin viisi vuotta on kulunut sen verovuoden päättymisestä, jonka aikana osakevaihto on tapahtunut, näitä luovutettuja osakkeita vastaava määrä, joka olisi ollut veronalaista tuloa, jos osakevaihtoon ei olisi sovellettu 2 momenttia, luetaan sen verovuoden tuloksi, jona vastikeosakkeiden luovutus tapahtui.

Jäähyväisvero, exit tax, poismuuttovero, maastapoistumisvero ja arvonnousuvero, tästä verosta voidaan käyttää montaa nimeä. Näillä käsitteillä on yhteistä se, että niillä tarkoitetaan tilanteita, joissa varoja siirretään valtiosta toiseen niin, että ensimmäisellä valtiolla ei ole enää verotusvaltaa. Käsitteistä voidaan sinänsä puhua rinnakkain, mutta esimerkiksi Valtiovarainministeriön selvityksessä on kuitenkin päädytty käyttämään termiä maastapoistumisvero.⁵ Kansainvälisissä yhteyksissä maastapoistumisverosta käytetään usein termiä exit tax, jota on osin käytetty myös kotimaisessa kirjallisuudessa. Lisäksi erityisesti osakevaihdon kohdalla on käytetty termiä jäähyväisvero, mutta exit tax -termin ja sen suomenkielisen käännöksen eli maastapoistumisveron voidaan katsoa vakiintuneen termeinä. Maastapoistumisvero käsitteenä kuvaa nimenomaisesti tilannetta, jossa vero realisoituu verotusvallan lakatessa. Sen sijaan esimerkiksi arvonnousuvero -terminä ei kuvaa hetkeä, jolloin verotus realisoituisi.⁶ Tässäkin tutkielmassa on siis tarkoituksenmukaisinta käyttää kansainvälisen termin exit tax suomenkielistä vastinetta

⁵ Valtiovarainministeriön julkaisuja, 2020:9, s. 12 ja 13.

⁶ Kananoja, 2020, s. 245–247.

maastapoistumisvero, sillä osakevaihtoa koskevassa maastapoistumisverossa on nimenomaisesti kyse tilanteesta, jossa vero realisoituu verotusvallan lakatessa maastamuutto-tilanteiden erinäisissä muodoissa. Tässä tutkielmassa käytettäessä itsenäisenä terminä maastapoistumisveroa, tällä viitataan nimenomaisesti EVL 52 f §:n 3 ja 4 momentin tarkoittamaan osakevaihdon maastapoistumisveroon.

Kun kyse on yritysten toiminnasta, niiden toiminta pyritään optimoimaan myös verotuksellisissa seikoissa, sillä ovathan verot yrityksille kustannuksia. Verosuunnittelu ei ole oikeudellinen käsite. Yrityksillä on mahdollisuus suunnitella ja tehdä sellaisia valintoja, jotka vaikuttavat yrityksen verotukseen. Verohyötyjen tavoittelu sekä valintojen tekeminen verotuksen minimoimiseksi on yrityksille oikeus ja jopa tietoisesti tarkoitettu lainsäätäjänkin toimesta.⁷ Osakevaihto on sallittu keino välttää välittömiä veroseuraamuksia, joten osakevaihto on varmasti yrityksille kiinnostava keino uudelleen järjestellä yhtiötä. Osakevaihdon veroneutraalius on sallittua siinä määrin kuin järjestely täyttää osakevaihdon edellytykset. Toisinaan ei ole selvää, onko yrityksen tekemä järjestely sallittu osakevaihto vai onko järjestelyn tarkoituksena olla näennäisesti osakevaihto, mutta todellisuudessa järjestely aiheuttaa kiellettyjä veroetuja ja järjestely lähentyy veron kiertämisen rajaa. Osakevaihdon edellytysten täytyminen vaatii hyvin tapauskohtaista tulkintaa ja järjestelyt voivat todellisuudessa olla hyvin moninaisia.

Osakevaihdon ja veron kiertämisen välistä yhteyttä arvioidessa on ensinnäkin arvioitava osakevaihtoa itsessään ja tulkittava yritysjärjestelyn seikkoja siinä valossa, onko järjestelyssä ensinkään kyse osakevaihdosta ja täyttääkö järjestely osakevaihdon edellytykset vai onko järjestelyssä mahdollisesti kyse normaalista osakkeiden luovutuksesta⁸. Tässä tutkielmassa on siis tarkoitus syventyä osakevaihtoon itsessään ja pyrkiä selvittämään osakevaihdon edellytykset. Tutkielmassa on myös tarkoitus määritellä veron kiertäminen ja sen sääntelykehikko. Näiden määrittelyiden jälkeen on mahdollista selvittää veron kiertämisen ja osakevaihdon väliset siteet ja jännitteet.

⁷ Knuutinen, 2020, s. 25 ja 34.

⁸ Honkamäki, Kujanpää & Pennanen, 2018, s. 290.

Keskeistä tutkielman aiheen kannalta on huomata, ettei veron kiertämiseen aina puututa nimenomaisesti verokiertosäännöksellä. Lain tavanomainen tulkinta eli normaalitulkinta on monissa tilanteissa mahdollinen tai jopa parempi tapa puuttua näihin tilanteisiin.⁹ Tällöin veroetu voidaan evätä verolain normaalitulkinnalla ilman, että siihen käytettäisiin veronkiertosäännöstä. Veron kiertämiseksi voidaan kuitenkin kutsua vain tilanteita, joiden kohdalla ratkaisussa on tukeuduttu veronkiertosäännökseen.¹⁰ Tämän tutkielman kannalta on huomattava, että lain normaalitulkinnalla tarkoitetaan tilannetta, jolloin ratkaisuharkinta pohjautuu EVL 52 f §:n osakevaihtoa koskevaan säännökseen ja mahdollisen veroedun epäämiseen tämän säännöksen nojalla. Sen sijaan veron kiertämisestä voidaan puhua silloin, mikäli ratkaisuharkinnassa on käytetty EVL 52 h §:n erityistä veronkiertosäännöstä.

Ei ole aivan selvää, missä kulkee sallitun verosuunnittelun sekä veron kiertämisen raja. Tämä luo kiinnostavan asetelman myös osakevaihdon ja veron kiertämisen tutkimiselle. Kun verosuunnittelun -käsite ei itsessäänkään ole aukottoman selvä eikä sen tunnusmerkit ole täysin tiedossa, on entistä mielenkiintoisempaa pohtia verosuunnittelun ja veron kiertämisen rajaa syventymällä yritysjärjestelyihin ja osakevaihtoon.

1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkielman rajaus

Tutkielman tarkoituksena on syventyä EVL 52 f §:n tarkoittamaan osakevaihtoon, EVL 52 f §:n 3 ja 4 momentin tarkoittamaan osakevaihdon maastapoistumisveroa koskevaan säännökseen sekä EVL 52 h §:n erityiseen veronkiertosäännökseen. Tarkoituksena on selvittää kunkin käsitteen itsenäinen sisältö ja toisaalta systematisoida näiden välistä suhdetta. Lisäksi tutkielmassa on tarkoitus selvittää EVL 52 f §:n ja EVL 52 h §:n suhteita EU-oikeuteen ja EU-oikeuden merkitystä näiden säännösten soveltamisessa.

⁹ Knuutinen, 2020, s. 50–51.

¹⁰ Kaunisto, 2022, s. 125.

Tutkielmassa avataan EVL 52 f §:n 1 ja 2 momentin sisältöä, osakevaihdon toteuttamisen edellytyksiä ja osakevaihdon veroseuraamuksia. Osakevaihto on sen toteuttamishetkellä luovutusvoittoverotuksesta vapaa, joten veroseuraamukset voivat liittyä osakevaihdon soveltamisedellytysten epäämiseen, maastapoistumisveroa koskevan säännöksen soveltamiseen tai erityiseen veronkiertosäännökseen, jolloin osakevaihdon tarkoituksena on ollut veron kiertäminen tai veron välttäminen.

EU-oikeudellisen kytköksen tutkielma saa yritysjärjestelydirektiivin¹¹, oikeuden väärinkäytön kiellon sekä osakevaihdon maastapoistumisveroa koskevan säännöksen kansainvälisen näkökulman kautta. Tutkielman tarkoituksena on selvittää EU-oikeuden merkitys kansallisen lainsäädännön taustalla tai raamien näyttäjänä osakevaihdon, osakevaihdon maastapoistumisveron sekä erityisen veronkiertosäännöksen kannalta.

Tarkoituksena on valottaa veron kiertämisen sekä sallitun verosuunnittelun rajaa ja kohdentaa tämä tarkastelu nimenomaisesti osakevaihtoon yritysjärjestelymuotona. Tutkielma pyrkii hahmottamaan rajaa, jossa siirrytään veron kiertämisen alueelle ja selvittää, missä vaiheessa tämä raja on ylitetty.

Tutkielma pyrkii vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Mitkä ovat EVL 52 f §:n 1 momentin tarkoittaman osakevaihdon toteuttamisen edellytykset?
2. Millaisissa maastamuuttotilanteissa EVL 52 f §:n 3 ja 4 momentin tarkoittamat veroseuraamukset realisoituvat? Rajoittaako osakevaihdon maastapoistumisveroa koskeva säännös SEUT:n mukaisen sijoittumisvapauden käyttämistä?

¹¹ Neuvoston direktiivi 2009/133/EY, annettu 19 päivänä lokakuuta 2009, eri jäsenvaltioissa olevia yhtiöitä koskeviin sulautumisiin, jakautumisiin, osittaisjakautumisiin, varojensiirtoihin ja osakkeiden vaihtoihin sekä eurooppayhtiön (SE) tai eurooppaosuuskunnan (SCE) sääntömääräisen kotipaikan siirtoon jäsenvaltioiden välillä sovellettavasta yhteisestä verojärjestelmästä.

3. Mikä on oikeuden väärinkäytön kiellon merkitys osakevaihdossa ja veronkiertösäännöksen soveltamisessa? Miten oikeuden väärinkäytön kieltäminen on otettava huomioon EVL 52 f §:n ja EVL 52 h §:n tulkinnassa?
4. Milloin on ilmeistä, että osakevaihdon yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on ollut veron kiertäminen tai veron välttäminen EVL 52 h §:n tarkoittamalla tavalla?

Tutkielma on rajattu koskemaan osakevaihtoa yritysjärjestelyinä, sillä osakevaihto voi näyttäytyä kiinnostavana yritysjärjestelymuotona sen välittömien veroseuraamusten puuttumisen vuoksi. Ajankohtainen oikeuskäytäntö¹² osakevaihdon ja veron kiertämisen osalta korostanee aiheen merkitystä ja tutkimusongelman olemassaolon todellisuutta. Tutkielmassa tarkastellaan elinkeinoverolain mukaista erityistä veronkiertösäännöstä keskittyen kuitenkin osakevaihdon toteuttaneen tuloverotukseen. Muut verolajit sekä muut yritysjärjestelymuodot on rajattu tutkielman ulkopuolelle. Tutkielma pyrkii vastaamaan tutkimuskysymyksiin nimenomaisesti vero-oikeudellisesta näkökulmasta, joten yhtiöoikeudellisen näkökulman syvempi tarkastelu on rajattu tutkielman ulkopuolelle. Osakevaihdon yhtiöoikeudellista kytköstä avataan kuitenkin taustoitukseksi osakevaihtoa koskevalle sääntelylle.

Osakevaihtoa koskeva EVL 52 f § sisältää maastapoistumisveron, joka on jo itsessäänkin mielenkiintoinen ja vähän tutkittu aihe. Kyseinen maastapoistumisvero on kuitenkin nimenomaisesti osakevaihtoa koskeva säännös Suomen kansallisessa lainsäädännössä, jolloin on perusteltua rajata se mukaan tutkimuskohteeksi jättäen kuitenkin ulkopuolelle laajemman maastapoistumisverotuksen tarkastelun. Maastapoistumisvero on kiinteä osa tätä tutkielmaa, sillä osakevaihdon ollessa toteuttamishetkellä verovapaa järjestely, maastapoistumisveroa koskevan säännöksen soveltaminen voi aiheuttaa veroseuraamusten realisoitumisen.

¹² Ks. KHO 2021:65 ja KHO 2017:78.

Maastapoistumisveron tarkastelu sekä yritysjärjestelydirektiivin vaikutus osakevaihdon ja erityisen veronkiertosäännöksen taustalla avaavat oven kansainvälisen ulottuvuuden tarkastelulle. Erityisesti osakevaihdon maastapoistumisveroon liittyy ongelmallisuutta esimerkiksi sijoittumisvapauden kannalta. Lisäksi oikeuden väärinkäytön kieltoa on kansallisessa oikeuskäytännössä avattu nimenomaisesti osakevaihdon ja veronkiertosäännöksen soveltamisen kannalta. On siis perusteltua tarkastella tutkielmassa osin myös EU-oikeudellista näkökulmaa keskittyen kuitenkin kansallisen lainsäädännön tarkasteluun.

1.3 Aineisto ja metodit

”Tulkinta on merkityssisällön antamista, ei sen toteamista.”¹³

Tulkinta on tutkielmani metodin eli lainopin keskiössä. Tutkielmani metodina käytän oikeusdogmatiikkaa eli lainoppia, jonka tarkoituksena on tulkita oikeudellisia tekstejä ja toimia näin tulkintatieteenä. Lainopillisen tutkimuksen metodeille ominaista on etenkin tulkinta-, punninta-, ratkaisu- ja oikeuslähdenormit. Lainoppi tutkii oikeusnormeja ja niiden ajatussisältöjä sekä antaa informaatiota tulkitseamalla näitä oikeusnormien ajatussisältöjä. Lainoppi tuottaa tulkinnan menetelmin oikeusnormin merkityssisällön. Lainopin menetelmien avulla pyritään siis tulkintakannanottoon oikeuslähteitä käyttäen.¹⁴ Tämän tutkielman tarkoituksena on tulkita lainopin menetelmin oikeusnormien merkityssisältöjä ja pyrkiä antamaan tulkintakannanottoja oikeuslähteitä käyttäen, joka on lainopille ominaista.

Lainopille keskeistä on siis tulkinta ja lainopin voidaan katsoa olevan tulkintatiede¹⁵, mutta mitä tulkinnalla oikeastaan tarkoitetaan? Selkeimmin asia voitaneen todeta niin, että lainopin metodille keskeistä on perusteltavissa ja todennettavissa oleva ajatuksellinen siirtymä määrätyn fakta- ja normipremissin yhdistelmästä määrättyyn

¹³ Makkonen, 1981, s. 132.

¹⁴ Hirvonen, 2011, s. 36–38.

¹⁵ Hirvonen, 2011, s. 38.

oikeudelliseen tulkintalauseeseen¹⁶. Eli tällöin lainopin voidaan katsoa olevan se työkalu, jolla oikeuslähteistä ja tosiseikoista voidaan päästä tulkintakannanottoon¹⁷.

Lainopin katsotaan perinteisesti jakautuvan kahteen eri puoleen, joita on oikeustieteessä alettu kutsua oikeusdogmatiikaksi. Nämä lainopin kaksi puolta ovat systematisointi ja tulkinta.¹⁸ Lainopin metodisena tarkoituksena ja myös tämän tutkielman tarkoituksena on systematisoida ja tulkita voimassa olevaa oikeutta¹⁹ konstruoimalla oikeudellisia käsitteitä ja systematisoimalla oikeussäännöksiä näiden käsitteiden avulla sekä selvittää oikeussäännösten sisältöjä ja pyrkiä soveltamaan näitä säännöksiä.²⁰ Lainopillisen tutkimuksen tuloksena ja sivutuotteena voi muodostua *de lege ferenda* -tyyppisiä suosituksia. Lainopillista tutkimusta tehtäessä voidaan tehdä havaintoja lainsäädännöllisistä puutteista tai aukoista ja näihin puutteisiin voidaan antaa konkreettisia lainsäädännöllisiä kehittämistapoja, jolloin puhutaan *de lege ferenda* -suosituksesta.²¹ Tässä tutkielmassa tutkimuskysymyksiin pyritään vastaamaan nimenomaisesti tulkitsemalla ja systematisoimalla tutkimuskohdetta.

Tutkielmani keskittyy vero-oikeudelliseen tutkimukseen, johon lainopin voidaan katsoa soveltuvan metodina, sillä lainopin metodein voidaan saavuttaa tämän tutkimuksen tutkimuskohteeseen voimassa olevan oikeuden mukainen kanta sekä tulkita ja systematisoida tätä vero-oikeudellista tutkimuskohdetta. Tutkielma keskittyy vero-oikeudelliseen tarkasteluun, mutta sisältää osin tarkastelua myös kirjanpito-oikeudesta sekä yhtiöoikeudesta. Eurooppaoikeudellisen näkökulman tutkielma saa yritysjärjestelydirektiivi, oikeuden väärinkäytön kiellon ja SEUT:n mukaisen sijoittumisvapauden tarkastelusta.

Tutkielmassani käytän kolmenlaista aineistoa, jotka voidaan jaotella niiden velvoittavuuden mukaan vahvasti velvoittaviin, heikosti velvoittaviin sekä sallittuihin

¹⁶ Siltala, 2003, s. 498.

¹⁷ Hirvonen, 2011, s. 38.

¹⁸ Aarnio, 1978, s. 52; Hirvonen, 2011, s. 22.

¹⁹ Hirvonen, 2011, s. 21.

²⁰ Aarnio, 1978, s. 52.

²¹ Määttä, 2012, s. 18.

oikeuslähteisiin²². Ensinnäkin tutkielmassani pyrin selvittämään, mitkä ovat osakevaihdon soveltamisen edellytykset ja mikä on maastapoistumisvero osakevaihdossa. Toisaalta pyrin selvittämään, milloin osakevaihdon tarkoituksena on ollut veron kiertäminen tai veron välttäminen. Vastauksia pyrin löytämään vahvasti velvoittavista oikeuslähteistä eli Suomen lainsäädännöstä. Keskeisinä lähteinä ovat tuloverolaki ja elinkeinoverolaki tutkielman keskittyessä erityisesti EVL 52 f §:n ja 52 h §:n tarkasteluun. Veron kiertämistä koskeviin kysymyksiin pyrin löytämään vastauksia ensisijaisesti elinkeinoverolaista sivuten kuitenkin verotusmenettelystä annettua lakia (1558/1995, VML). Lisäksi tutkielmassani selvitetään oikeuden väärinkäytön kiellon merkitys osakevaihdossa ja veron kiertämisessä sekä sivutaan SEUT:n mukaista sijoittumisvapautta, jolloin lähdeaineistona käytetään myös EU-oikeutta. Käytän tutkielmassani heikosti velvoittavina oikeuslähteinä esimerkiksi hallituksen esityksiä, valtiovarainvaliokunnan mietintöjä sekä tuomioistuinratkaisuja. Sallittuina oikeuslähteinä käytän oikeuskirjallisuutta systematisoinnin tukena sekä tulkintaa ja käsitelmäärittelyä syventäen.

1.4 Tutkielman rakenne

Tämä tutkielma jakautuu kuuteen päälukuun. Luvussa 2 käsittelen EVL 52 f §:n 1 ja 2 momentin tarkoittamaa osakevaihtoa ja sen soveltamisedellytyksiä. Määrittelen osakevaihdon käsitteen ja taustoituksena tuon esille osakevaihtoa koskevan lainsäädännön historiallisen kehityksen ja yritysjärjestelydirektiivin merkityksen kansalliselle säännökselle. Lisäksi taustoituksena käsittelen osakevaihdon yhtiöoikeudellista näkökulmaa. Keskityn kuitenkin käsittelemään osakevaihdon vero-oikeudellista näkökulmaa.

Luvussa 3 tuon esille EVL 52 f §:n 3 ja 4 momentin osakevaihdon maastapoistumisveroa koskevan säännöksen. Määrittelen osakevaihdon maastapoistumisveron ja erittelen kolme erilaista maastamuuttotilannetta. Tuon esille, miten osakevaihdon maastapoistumisveroa koskevaa säännöstä sovelletaan kyseisissä toisistaan vaihtoehtoisissa

²² Aarnio, 2011, s. 68–69.

tilanteissa. Lisäksi tuon esille haasteita maastapoistumisveroa koskevan säännöksen ja SEUT:n mukaisen sijoittumisvapauden välillä.

Luvussa 4 keskityn tarkastelemaan EVL 52 h §:n erityistä veronkiertosäännöstä. Määritelen käsitteellisen eron verosuunnittelun, veron minimoinnin ja veron kiertämisen välillä. Taustoituksena tuon esille EU-oikeuden ja yritysjärjestelydirektiivin vaikutuksen erityisen veronkiertosäännöksen soveltamiselle. Tarkastelen luvussa oikeuden väärinkäytönkiellon merkitystä erityisen veronkiertosäännöksen ja osakevaihdon kannalta. Tarkoituksena on tarkastella EVL 52 h §:n soveltamisedellytyksiä osakevaihdon kannalta sivuten myös VML 28 §:n yleistä veronkiertosäännöstä.

Luvussa 5 tarkastelen erityisen veronkiertosäännöksen soveltamista osakevaihdossa. Käsitteelen erityisen veronkiertosäännöksen kannalta vieraiden veroetujen ja liiketaloudellisten perusteiden merkitystä erityistä veronkiertosäännöstä sovellettaessa sekä näyttötaakan jakautumista verovelvollisen ja viranomaisen välillä. Tuon esille holdingyhtiön nettovarallisuuden kasvattamisen osana osinkoverotuksen minimointia osakevaihtoa ja erityistä veronkiertosäännöstä koskevan oikeuskäytännön kautta. Luvussa käsitteelen sarjatoimien ja osakkeiden jatkoluovutusten sekä rahavastikkeen enimmäismäärän kiertämisen suhdetta erityisen veronkiertosäännöksen kannalta. Lisäksi tarkastelen luvussa erityisen veronkiertosäännöksen soveltuvuutta osakevaihtoa koskeviin maastamuuttotilanteisiin.

Viimeisessä luvussa 6 tuon esille tutkimuksen johtopäätökset ja vastaan tutkielman johdannossa esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Keskeisenä teemana tutkielmassani on osakevaihto, osakevaihdon maastapoistumisveroa koskeva säännös ja erityinen veronkiertosäännös. Tarkoituksena on määritellä kunkin säännöksen itsenäinen sisältö ja soveltamisedellytykset, mutta tuoda esille myös näiden säännösten välisiä jännitteitä. Lisäksi tarkoituksena on tuoda esille säännösten tausta, kansainvälinen ulottuvuus ja niiden merkitys säännösten soveltamisessa.

2 Osakevaihdosta

2.1 Osakevaihdon määritelmä ja soveltamisala

2.1.1 Historiasta ja yritysjärjestelydirektiivin merkityksestä

Osakevaihto on implementoitu osaksi Suomen lainsäädäntöä vuonna 1996 Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivin vuoksi, sillä Suomen liityttyä Euroopan unioniin vuonna 1995, se sitoutui yritysjärjestelydirektiiviin²³. Yritysjärjestelyjä koskevat erityissäännökset, kuten osakevaihto, pohjautuvat tähän Euroopan unionin direktiiviin. Osakevaihtoa koskevia säännöksiä on ensimmäisen kerran sovellettu vuonna 1996 toimitetussa verotuksessa²⁴.

Saatettaessa voimaan yritysjärjestelydirektiivi vuonna 1996, osakevaihdon lisäksi Suomen lainsäädäntöön tuli voimaan EVL 52–52 g §:n säännökset, joihin myös osakevaihto lukeutuu. Ennen vuotta 1996 Suomen lainsäädäntö sisälsi kuitenkin yritysjärjestelyjä koskevia säännöksiä, joita olivat EVL 52 §:ssä säännelty sulautuminen ja 52 a §:ssä säännelty diffuusio. Diffuusio vastasi läheisesti nykyisessä lainsäädännössä säänneltyä liiketoimintasiirtoa (EVL 52 d §).²⁵ Osakevaihtoa koskevia säännöksiä ei kuitenkaan elinkeinoverolaissa ollut²⁶. Tällä hetkellä elinkeinoverolaissa säännellään aiempaa kattavammin yritysjärjestelyistä ja näitä ovat nykyisessä lainsäädännössä sulautuminen, jakautuminen, liiketoimintasiirto ja osakevaihto²⁷.

Yritysjärjestelydirektiivin tarkoituksena oli luoda yhteinen verojärjestelmä jäsenvaltioiden välille, joka koskee yhtiöiden sulautumisia, jakautumisia, varojen siirtoa ja osakkeiden vaihtoa. Direktiivi pyrkii poistamaan verotuksellisia esteitä yritystoiminnan uudelleenjärjestelyiltä Euroopan unionin alueella. Verotuksellisten esteiden poistamisella

²³ HE 177/1995 vp s. 1.

²⁴ HE 177/1995 vp s. 1.

²⁵ Andersson & Penttilä, 2014, s. 710.

²⁶ HE 177/1995 vp s. 7.

²⁷ Andersson & Penttilä, 2014, s. 710.

katsotaan olevan hyötyinä niin yritysten kilpailukyvyn parantaminen kuin olosuhteiden ja tuottavuudenkin parantuminen. Yritysjärjestelydirektiivin tavoitteisiin pyritään pääsemään niin, ettei yrityksen uudelleenjärjestelystä synny välittömiä veroseuraamuksia.²⁸ Direktiivi on yhtenäistänyt yritysjärjestelyjen verokohtelua jäsenmaiden välillä. Lähtökohtana direktiivin implementoinnissa on pidetty sitä, että rajat ylittävissä tilanteissa sallitut veroedut tulisi olla mahdollisia myös Suomen sisäisissä yritysjärjestelyissä. Sallittaessa tällaiset veroedut ainoastaan kansainvälisissä yritysjärjestelyissä, voisi seurauksena olla houkutus käyttää ulkomaisia yhtiöitä tosiasialliselta luonteeltaan kotimaisten yritysjärjestelyjen toteutukseen.²⁹ Yritysjärjestelyjä koskevien säännösten taustalla on se, ettei verotus olisi esteenä liiketaloudellisiin perusteisiin tehtävissä yritysjärjestelyissä³⁰.

2.1.2 Osakevaihto yhtiöoikeudessa

Osakevaihto ei ole yhtiöoikeudessa määritelty termi. Yhtiöoikeudellisesta näkökulmasta osakevaihdolla tarkoitetaan osakkeiden hankintaa, jossa vastikkeeksi annetaan hankkivan yhtiön osakkeita. Koska osakkeiden merkitsemisessä käytetään vastikkeena muuta omaisuutta kuin rahaa, osakevaihtoa yhtiöoikeudellisessa näkökulmassa tarkastellaan yhtiöoikeuden apporttiehtoista merkintää koskevien säännösten kautta, jotka ovat osakeyhtiölain (624/2006, OYL) 9 luvun 12 §:ssä.³¹

Yhtiöoikeudellisessa katsannossa osakevaihdossa on kysymys suunnatusta apporttiemisestä eli muuna kuin rahana merkittävästä osakeannista³². Osakeanti tulee kyseeseen yhtiöoikeuden näkökulmasta tarkasteltuna ja osakeanti on tyypillisesti suunnattu, sillä tällöin poiketaan vanhojen osakkeenomistajien OYL 9 luvun 3 §:n tarkoittamasta

²⁸ Andersson & Penttilä, 2014, s. 710.

²⁹ HE 177/1995 vp s. 7.

³⁰ VaVM 49/1995 vp s. 2.

³¹ Honkamäki, Kujanpää & Pennanen, 2018, s. 290.

³² Kukkonen & Walden, 2020, s. 330.

etuoikeudesta annettaviin osakkeisiin. Suunnattuun osakeantiin sovelletaan OYL 9 luvun 4 §:n säännöksiä, mutta tällöin järjestelyyn tulee olla painava taloudellinen syy.³³

Etuoikeudesta poikkeamisen edellytyksenä painavana taloudellisena syynä voidaan pitää suunnatun osakeannin osalta esimerkiksi yrityskauppojen rahoitusta. Tilanteina, jotka ovat yrityksen rahoittamiseen välittömästi liittymättömiä voivat olla erilaiset kannustinjärjestelmät, joissa osakkeita annetaan nimenomaisesti johdolle ja työntekijöille.³⁴

Painavan taloudellisen syyn edellytyksen taustalla on yhdenvertaisuusperiaate varsinkin sen takia, että kyseessä on osakkeenomistajien etuoikeudesta poikkeaminen. Suunnatussa osakeannissa on kiinnitettävä erityistä huomiota osakkeiden käyvän arvon ja merkintähinnan väliseen suhteeseen. Painavan taloudellisen syyn merkitys korostuu siinä suhteessa kuin osakkeen merkintähinta eroaa sen käyvästä hinnasta. Täysin vastikkeeton osakeanti on mahdollista vain, jos se on kaikkien osakkeenomistajien edun mukaista ja sille on yhtiön kannalta erityisen painava taloudellinen syy.³⁵ Osakeannin voidaan katsoa olevan yhdenvertaisuusperiaatteen mukainen, jos se täyttää edellytyksen painavasta taloudellisesta syystä³⁶.

Vaikka suunnattuun osakeantiin liittyy riski osakkeenomistajien aseman väärinkäytöstä, kuuluu enemmistöperiaatteeseen³⁷ ja osakeyhtiön liiketoiminnalliseen päätöksentekoon suunnattujen osakeantien käyttäminen erilaisten liiketoiminnallisten hankkeiden toteuttamiseen.³⁸

³³ HE 109/2005 vp s. 102; Mähönen & Villa, 2009, s. 564–565.

³⁴ HE 109/2005 vp s. 102.

³⁵ HE 109/2005 vp s. 103; Mähönen & Villa, 2009, s. 564; Ks. myös KKO 2018:19.

³⁶ Pönkä, 2012, s. 366; Vahtera, 2018, s. 4.

³⁷ Ks. OYL 1 luvun 6 §:n mukaan päätökset tehdään annettujen äänten enemmistöllä.

³⁸ Vahtera, 2018, s. 4.

2.1.3 Osakevaihto vero-oikeudessa

Osakevaihto on veroneutraali järjestely, josta ei seuraa välittömiä veroseuraamuksia silloin, kun osakevaihto täyttää sen soveltamisedellytykset. Osakevaihto on vero-oikeudellinen käsite. Osakevaihdossa on pohjimmiltaan kyse myynnin alalajista, jossa rahan sijasta vaihdetaan vanhat osakkeet uuden hankkivan yhtiön osakkeisiin. Tämä järjestely on veroneutraali ja lykkää luovutusvoittoverotusta siihen ajankohtaan, jolloin vaihdossa saadut osakkeet myöhemmin luovutetaan.³⁹ Yritysjärjestelydirektiivin ollessa osakevaihdon taustalla, direktiivin tarkoituksena on ollut myöntää verotuksen lykkäävä etu eikä luovutukselle ole tarkoitettu muodostuvan lopullista verovapautta⁴⁰. Elinkeinoverolain 52 f §:n 1 ja 2 momentissa säädetään osakevaihdosta seuraavasti:

Osakevaihdolla tarkoitetaan järjestelyä, jossa osakeyhtiö hankkii sellaisen osuuden toisen osakeyhtiön osakkeista, että sen omistamat osakkeet tuottavat enemmän kuin puolet toisen yhtiön kaikkien osakkeiden tuottamasta äänimäärästä, tai, jos osakeyhtiöllä jo on enemmän kuin puolet äänimäärästä, hankkii lisää tämän yhtiön osakkeita ja antaa vastikkeena toisen yhtiön osakkeenomistajille liikkeeseen laske-miaan uusia osakkeitaan tai hallussaan olevia omia osakkeitaan. Vastike saa olla myös rahaa, ei kuitenkaan enempää kuin kymmenen prosenttia vastikkeena annettujen osakkeiden nimellisarvosta tai nimellisarvon puuttuessa osakkeita vastaavasta osuudesta maksettua osakepääomaa.

Osakkeita luovuttaneen osakkeenomistajan verotuksessa osakevaihdossa synty-nyttä voittoa ei katsota veronalaiseksi tuloksi eikä tappiota vähennyskelpoiseksi menoksi. Vaihdossa vastaanotettujen osakkeiden hankintamenona pidetään luovutettujen osakkeiden verotuksessa poistamatta olevaa hankintamenon osaa. Siltä osin kuin vastikkeena saadaan rahaa, osakevaihtoa pidetään veronalaisena luovu-tuksena.

Osakevaihdolla tarkoitetaan sellaista järjestelyä, jossa osakeyhtiö hankkii toisesta osake-yhtiöstä osakkeita niin, että hankkivan osakeyhtiön omistusosuus nousee yli 50 prosent-tiin⁴¹ eli osakkeita hankitaan sellainen määrä, joka tuottaa äänivallan enemmistön⁴²

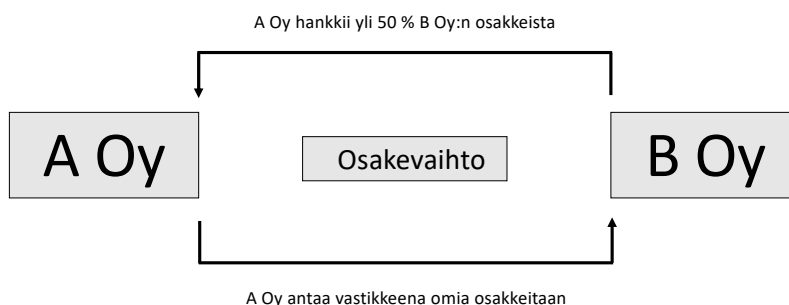
³⁹ Kukkonen & Walden, 2020, s. 330; HE 177/1995 vp s. 14; Immonen, 2022, s. 499–500.

⁴⁰ HE 148/2011 vp s. 3.

⁴¹ Honkamäki, Kujanpää & Pennanen, 2018, s. 290.

⁴² Ks. Kukkonen & Walden, 2020, s. 332–333, KHO 2001 T 92; Verohallinto, 2023b, luku 2.3 Osakevaihdon osapuolet ja määräysvallan hankkiminen. Äänivallan enemmistön tuottaminen voi aiheuttaa arviointiky-symyksiä, sillä etenkin pienemmissä osakeyhtiöissä osakkeet voivat olla erivaltaisia tai äänivallassa voi olla

tuossa yhtiössä. Ratkaisevana on nimenomaisesti pidetty tuota äänivallan enemmistön hankintaa eikä osakkeiden lukumäärää.⁴³ Edellytystä äänimäärän enemmistön toteutumisesta arvioidaan osakevaihdon vaihtohetken tilanteen perusteella⁴⁴. Osakevaihdoksi katsotaan myös tilanne, jossa omistusosuus on jo entuudestaan yli 50 prosenttia ja osakkeita hankitaan lisää. Hankkivan yhtiön antamana vastikkeena osakevaihdossa tulee käyttää tämän hankkivan yhtiön osakkeita. Näiden osakkeiden tulee olla joko yhtiön liikelle laskemia uusia osakkeita tai yhtiön hallussa olevia omia osakkeita.⁴⁵ Käteisvastikkeena voidaan käyttää enintään 10 prosenttia vastikkeena liikkeeseen laskettujen osakkeiden nimellisarvosta⁴⁶.

Kuvio 1. Yksinkertaistettu esimerkki osakevaihdosta.

käyttörajoituksia. Tällöin on erityisesti huomioitava kohdeyhtiön yhtiöjärjestyksen määräykset. Huomionarvoista on myös se, että äänimäärät voivat vaikuttaa myös niin, että enemmistö voidaan saavuttaa jo vähäisenkin osakemäärän hankinnalla, jos yhtiössä on erilaisen äänimäärän tuottavia osakkeita; Ks. myös KVL 2000/114. Osakevaihdon katsottiin soveltuvan, kun osakkeet tuottivat kaikissa olosuhteissa äänen enemmistön äänileikkurin huomioimisen jälkeen.

⁴³ HE 177/1995 vp s. 7 ja 14; Verohallinto, 2023b, luku 2.3 Osakevaihdon osapuolet ja määräysvallan hankkiminen. Ratkaisevana tekijänä ei ole osakkeiden lukumäärä tai suhteellinen osuus, mikäli yhtiöjärjestyksessä on äänestysrajoitusmääräys tai osakkeiden tuottavat erilaisen äänimäärän.

⁴⁴ KVL 2003/6; Verohallinto, 2023b, luku 2.3 Osakevaihdon osapuolet ja määräysvallan hankkiminen.

⁴⁵ Honkamäki, Kujanpää & Pennanen, 2018, s. 290; HE 176/2008 vp s. 21, 22 ja 33. Elinkeinoverolaki sallii vastikeosakkeiden olevan joko yhtiön hallussa olevia omia osakkeita tai liikelle laskemia uusia osakkeita. Tämä perustuu yritysjärjestelydirektiivin sanamuotoon. Sen sijaan joissain jäsenmaissa kysymykseen tulevat ainoastaan liikkeeseen lasketut uudet osakkeet, joten elinkeinoverolain sääntely on hieman väljempää tämän osalta. Yritysjärjestelydirektiivi ei sinänsä estä tällaista väljempää sääntelyä. Suomessakaan tämä väljempi sääntely ei ole ollut käytössä heti osakevaihdon implementoinnista lähtien, vaan tullut voimaan vuonna 2009 lakimuutoksen yhteydessä.

⁴⁶ HE 177/1995 vp s. 7; Kukkonen & Walden, 2020, s. 340; Nykänen & Rabinä, 2013, s. 306.

Kuviossa 1 esitetään yksinkertaistettu esimerkki osakevaihdosta, jossa A Oy ei entuudestaan ole omistanut B Oy:n osakkeita, mutta hankkii yli puolet B Oy:n osakkeista. A Oy antaa vastikkeena omia osakkeitaan, jotka voivat olla joko yhtiön vanhoja osakkeita tai liikkeelle laskemiaan uusia osakkeita. Osakevaihdon osapuolina ovat hankkiva yhtiö, kohdeyhtiö, jonka osakkeita hankitaan, ja kohdeyhtiön osakkeenomistaja (osakkeet luovuttava taho)⁴⁷. Luovuttavana osapuolena voi olla luonnollinen henkilö, kuolinpesä, yhtymä tai yhteisö. Kohdeyhtiö kuten myös hankkiva yhtiö voi olla EVL:n tai TVL:n mukaan verotettava yhtiö.⁴⁸

Esimerkkinä osakevaihdosta voidaan kuvata tilanne, jossa A Oy omistaa jo entuudestaan B Oy:n osakkeista ja äänivallasta 25 prosenttia. Lisäksi A Oy nyt hankkii lisää B Oy:n osakkeita niin, että se tuottaa 26 prosentin äänivallan B Oy:ssä, jolloin osakevaihtona pidetään tätä jälkimmäistä 26 prosentin äänivallan tuottoa. Jotta järjestelyä voidaan pitää osakevaihtona, osakkeet tulee hankkia käyttäen vastikkeena hankkivan yhtiön liikkeeseen laskemia uusia osakkeita tai yhtiön hallussa olevia omia osakkeita.⁴⁹

Kuten edellä esitetty esimerkki osoittaa, osakevaihto voidaan toteuttaa myös vaiheittain tai jopa useammalta luovuttajalta (ns. ryhmävaihdot⁵⁰). Kaikki vaihtotilanteet eivät välttämättä kuitenkaan ole EVL 52 f §:n tarkoittamia osakevaihtoja, kuten esimerkissäkin, vain jälkimmäinen luovutus katsottiin osakevaihdoksi.⁵¹ Hankittaessa osakkeita useilta osakkailta, tulee hankinnan kuitenkin kohdistua samaa kokonaisuutta oleviin luovutuksiin. Tällöin järjestelyn ajallisen ja asiallisen yhteyden tulee olla selkeä eli hankinnan tulee perustua yhteen sopimukseen ja kaikki tehdään samanaikaisesti tai ainakin lähes

⁴⁷ Andersson & Penttilä, 2014, s. 779; Verohallinto, 2023b, luku 2.3 Osakevaihdon osapuolet ja määräysvallan hankkiminen.

⁴⁸ Verohallinto, 2023b, 2.3 Osakevaihdon osapuolet ja määräysvallan hankkiminen; Ks. KHO 2006 T 943 ja C-28/95, Leur-Bloem v. Inspecteur der Belastingdienst/Ondernemingen Amsterdam 2, EU:C:1997:369. Toisenlainen tulkinta on EUT:n tuomioistuimen vastainen; Vrt. Kukkonen & Walden, 2020, s. 331–332. On kuitenkin todettu, että käytännössä osakevaihdossa ei voisi olla hankkivana yhtiönä tai kohdeyhtiönä muu yhteisö kuin osakeyhtiö. Tuloverolaissa ei ole selvää säännöstä, joka koskisi hankkivan yhtiön verotusta, niin osakevaihtoa koskevia säännöksiä ei lain sanamuodon perusteella suoraan välttämättä voida soveltaa, jos osakkeet hankkivaa yhtiötä verotetaan tuloverolain mukaan. Vastaavasti TVL-yhtiö ei ehkä voi olla myöskään kohdeyhtiönä.

⁴⁹ HE 177/1995 vp s. 14.

⁵⁰ Ks. KVL 1998/67.

⁵¹ Kukkonen & Walden, 2020, s. 333.

samanaikaisesti. Hitaammin ja vaiheittain toteutettavassa järjestelyssä voi muodostua haasteita ajallisen yhteyden kannalta.⁵²

Hankkivan yhtiön ja kohdeyhtiön tulee molempien olla osakeyhtiöitä, jotta EVL 52 f § soveltuisi. Muiden TVL 3 §:n tarkoittamien yhteisöjen osalta EVL 52 f §:ää ei sovelleta. Osakevaihtoa koskevia säännöksiä voidaan soveltaa myös tilanteissa, joissa toinen osallisista yhtiöistä on suomalainen osakeyhtiö ja toinen EU-valtiossa oleva yhtiö.⁵³

Osakevaihdolla saatuja osakkeita luovutettaessa, osakkeiden hankintamenoksi katsotaan niiden käypä arvo osakevaihdon hetkellä. Merkitystä ei ole sillä, mihin arvoon osakkeet on kirjattu yhtiön taseeseen.⁵⁴ Osakevaihdossa sovelletaan jatkuvuusperiaatetta ja tämän periaatteen noudattaminen edellyttää, että hankintameno ja hankinta-ajankohta jakautuu kunkin saannon osalta erikseen, jolloin osakevaihdossa voidaan noudattaa fifo-periaatetta⁵⁵, joka tarkoittaa hankintamenojen määräytymistä siinä järjestyksessä, jossa osakkeet on saatu⁵⁶.

Liiketaloudellisesti osakevaihto on usein perusteltu yritysjärjestelytilanteissa, joissa konsernin sisällä halutaan siirtää tytäryhtiö sisaryhtiön omistukseen tai, jos omistuksia halutaan keskittää, yksittäisiin yhtiöihin. Toisaalta osakevaihto voi olla edeltävä toimenpide ennen yhtiön listautumista tai liiketoimintakokonaisuuden ulosmyyntiä. Myös sukupolvenvaihdostilanteissa osakevaihto voi olla perusteltu toimenpide perheyhtiössä.⁵⁷

Osakevaihto on verotekninen järjestely. Osakevaihto käsittää kuitenkin myös kirjanpidollisen käsittelyn ja kirjanpidon näkökulmasta kyseessä on yrityksen hankkiminen omia osakkeita käyttäen. Kirjanpidollisesta näkökulmasta ainakin seuraavat asiat tulee ottaa huomioon:

⁵² Kukkonen & Walden, 2020, s. 333; Ks. KVL 1996/219.

⁵³ Andersson & Penttilä, 2014, s. 781.

⁵⁴ KHO 2002 T 3052.

⁵⁵ Nykänen, 2006, s. 456.

⁵⁶ Verohallinto, 2022b, 23.3. Arvo-osuusjärjestelmään kuuluvien arvo-osuuksien luovutusjärjestys.

⁵⁷ Kukkonen & Walden, 2020, s. 331.

1. Hankittujen osakkeiden varainsiirtovero tulee kirjata osaksi osakkeiden hankintamenoa.
2. Lisäkauppahinta tulisi kirjata osakkeiden hankintamenoon sekä velaksi.
3. Osakkeet tulee esittää tilinpäätöksessä taseen erässä sijoitukset kohdassa osuudet konserniyhtiöistä.
4. Mikäli on tehty sopimuksia, jotka velvoittavat hankkimaan lisää osuuksia, tulee näitä koskevat kirjaukset tehdä kirjanpitoon.
5. Osakevaihto voidaan toteuttaa joko kirja-arvoista tai käyvistä arvoista.⁵⁸

Osakevaihdon toteutumisen jälkeen lainsäädännöstä ei löydy maastapoistumisverosäännösten lisäksi muita säännöksiä, jotka estäisivät hankittujen osakkeiden välittömän eteenpäin myynnin. Lainsäädännössä ei siis ole määräaikaa sille, kuinka kauan osakkeita tulisi säilyttää ennen niiden myyntiä. Tämä voi kuitenkin aiheuttaa ristiriitoja veronkierrosäännöksen kannalta.⁵⁹

2.2 Osakevaihdon soveltamisedellytykset

Osakevaihdossa EVL 52 f §:n 1 momentin mukaisesti osakeyhtiö hankkii toisen yhtiön osakkeista sellaisen osuuden, että osakkeet tuottavat enemmän kuin puolet yhtiön kaikkien osakkeiden tuottamasta äänimäärästä. Jos osakeyhtiöllä on jo enemmän kuin puolet äänimäärästä, yhtiö hankkii lisää tämän yhtiön osakkeita. Vastikkeena osakeyhtiö antaa liikkeeseen laskemia omia osakkeita tai hallussaan olevia omia osakkeita. Vastikkeena voidaan käyttää myös rahaa, mutta rahavastike saa olla korkeintaan kymmenen prosenttia.

⁵⁸ Honkamäki, Kujanpää & Pennanen, 2018, s. 303–304.

⁵⁹ Honkamäki, Kujanpää & Pennanen, 2018, s. 299.

Molempien yhtiöiden eli sekä hankkivan että kohdeyhtiön tulee olla osakeyhtiöitä. EUT:n ratkaisuun nojaten voidaan todeta, ettei merkitystä ole myöskään sillä, ovatko yhtiöt EVL:n vai TVL:n mukaan verotettavia. Samankaltainen linjaus on ollut esillä myös Suomen oikeuskäytännössä ja toisenlainen tulkinta olisikin tuon EUT:n ratkaisun vastainen.⁶⁰ Verohallinnon kannan mukaisesti osakevaihtosäännös voi tulla sovellettavaksi myös tilanteissa, joissa kohdeyhtiön osakkeet kuuluvat maatalouden tulolähteeseen⁶¹.

Osakevaihdossa määräysvallan tulee lisääntyä siinä määrin, että yhtiön hankkimat osakkeet joko yksin tai yhdessä aiemmin hankittujen osakkeiden kanssa tuottavat äänivallan enemmistön hankinnan kohteena olevassa yhtiössä. Merkityksellistä on nimenomaisesti tuo äänivalta eikä niiden lukumäärä.⁶² Äänimäärän enemmistöllä tarkoitetaan tosiasiallista oikeutta käyttää äänivaltaa yhtiökokouksessa näiden hankittujen osakkeiden nojalla. Myöskään osakkeiden suhteellinen osuus ei ole ratkaiseva määräysvaltaa arvioitaessa tapauksissa, joissa yhtiöjärjestyksessä on äänenrajoitusmääräys tai osakkeet tuottavat erilaisen äänimäärän. Toisaalta äänen enemmistö voidaan saavuttaa jo vähäisemminkin osakemäärän hankinnalla silloin, kun osakkeet tuottavat erilaisen äänimäärän.⁶³ Eri-tyisesti pienemmissä yrityksissä on usein käytössä erivaltaisia osakkeita tai äänen käyttörajoituksia. Tilanne, jossa äänen enemmistö on saatu välillisellä omistuksella, on tulokinnanvarainen, mutta välillinen omistus ei suoranaisesti aiheuta estettä EVL 52 f §:n soveltamiselle.⁶⁴

KVL 2000/114 ratkaisussa A Oy:n yhtiöjärjestyksen mukaan kenelläkään ei ollut oikeutta äänestää suuremmalla kuin 1/3 osalla kokouksessa edustettuna olleista osakkeista. Uusi A Oy teki ostotarjouksen A Oy:n osakkeenomistajille. Uuden A Oy:n oli tarkoitus vaihtaa liikkeeseen laskemiaan uusia osakkeita A Oy:n osakkeisiin ja hankkia näin vaihtotarjouksen kohteena olevan yhtiön äänivallasta yli 2/3:aa. Kun

⁶⁰ C-28/95, Leur-Bloem v. Inspecteur der Belastingdienst/Ondernemingen Amsterdam 2, EU:C:1997:369; KHO 2006 T 943; Verohallinto, 2023b, 2.3 Osakevaihdon osapuolet ja määräysvallan hankkiminen.

⁶¹ Verohallinto, 2023b, 2.3 Osakevaihdon osapuolet ja määräysvallan hankkiminen; Ks. myös KVL 2009/42 EVL 52 c §:n tarkoittamaa jakautumista voitiin soveltaa yhtiöön, jonka verotus toimitettiin maatilatalouden tuloverolain mukaisesti.

⁶² HE 177/1995 vp s. 14.

⁶³ Verohallinto, 2023b, 2.3 Osakevaihdon osapuolet ja määräysvallan hankkiminen; Ks. KHO 2001 T 92.

⁶⁴ Kukkonen & Walden, 2016, s. 288–289.

äänileikkuri otettiin huomioon, osakkeet tuottivat kaikissa olosuhteissa enemmistön edustettuina olevien osakkeiden tuottamista äänistä.

Sen lisäksi, että osakevaihdossa voidaan käyttää vastikkeena uusia osakkeita tai yhtiön hallussa olevia omia osakkeita, vastikkeena voidaan käyttää myös rahaa. Rahavastike voi kuitenkin olla enintään kymmenen prosenttia⁶⁵ vastikkeena annettujen osakkeiden nimellisarvosta tai nimellisarvon puuttuessa osakkeita vastaavasta osuudesta maksettua osakepääomaa. Ongelmallisen rahavastikkeen tulkinnasta muodostaa se, mitä luetaan rahavastikkeeksi osakevaihdossa. Rahavastikkeen tulee olla kiinteästi kytköksissä osakkeiden hankintaan ja sen tulee olla sovittu sitovasti suoritettavaksi osakevastikkeen lisäksi⁶⁶ sekä käteisvastikkeen tulee olla aitoa vastiketta osakevaihdosta. Osakevaihtoa koskevia säännöksiä ei sovelleta silloin, jos rahavastike ylittää elinkeinoverolaissa mainittua kymmenen prosentin. Laskettaessa tämän käteisvastikkeen määrää otetaan huomioon nimenomaisesti osakepääomaan kirjattava määrä eikä esimerkiksi sitä osaa merkintähinnasta, joka on kirjattu sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon.⁶⁷ Rahavastikkeen tai osakkeiden sijaan vastikkeena ei voida käyttää sellaisia oikeuksia esimerkiksi vaihtovelkakirjalainoja, joita ei ole osakevaihtohetkellä konvertoitu osakkeiksi⁶⁸. Käteisvastikkeen tulee nimenomaisesti olla rahaa eikä EU-tuomioistuimen oikeuskäytännössä olla hyväksytty esimerkiksi osakevaihdon jälkeen tapahtuvaa osingonjakoa rahavastikkeeksi⁶⁹.

Esimerkkinä ratkaisusta, jossa käsitellään rahavastiketta koskevia tilanteita, on EUT:n ratkaisu C-321/05, Kofoed v. Skatteministeriet, jossa Tanskan veroviranomaiset olivat pitäneet osingon jakamista osakevaihdon osana ja osinkoja rahavastikkeeksi katsottavana, jolloin kymmenen prosenttia luovutettujen osakkeiden nimellisarvosta ylittyi. EUT katsoi kuitenkin, etteivät nämä osingot olleet ”käteisvälirahaa” eikä osinkoa pidä ottaa mukaan ”käteisvälirahaa” laskettaessa, sillä tästä

⁶⁵ Ks. KVL 2001/115 ratkaisussa maksettavan rahavastikkeen määrä ylitti EVL 52 f §:n tarkoittaman kymmenen prosentin enimmäismäärän, joten järjestelyä ei voitu pitää osakevaihtona.

⁶⁶ Andersson & Penttilä, 2014, s. 783–784; Ks. myös KVL 2008/49. Ratkaisussa tarkasteltiin sitä, oliko kyse rahavastikkeesta, kun osakevaihdon jälkeen yhtiö, jonka osakkeet luovutettiin, jakaisi osinkona säästyneet voittovaransa hankkivalle yhtiölle. Osingonjakoa ei pidetty osakevaihdon vastikkeena.

⁶⁷ Honkamäki, Kujanpää & Pennanen, 2018, s. 297–298; Immonen, 2022, s. 502–503; Ks. KHO 2020:71 ja KHO 2014:151.

⁶⁸ KVL 2003/6.

⁶⁹ C-321/05, Kofoed v. Skatteministeriet, EU:C:2007:408, kohta 28 ja 34; KVL 2008/49.

ei ollut nimenomaisesti sovittu. Tämä ratkaisu osoittaa siis sen seikan, että ”käteisvälirahasta” tulisi olla nimenomaisesti sovittu. Jos tästä ei ole sovittu, ”käteisvälirahaa” ei voida pitää rahavastikkeena pelkästään sillä perusteella, että se on ajallisesti tai muulla tietyllä tavalla yhteydessä hankintaliiketoimeen. Keskeistä on siis yksittäistapauksessa arvioida, onko kyseinen suoritus luonteeltaan sitovasti sovittu vastike hankintaliiketoimesta.

Osakevaihdon soveltamisedellytyksinä voidaan katsoa olevan EVL 52 f §:n 1 momentin mukaan seuraavat seikat:

1. Hankkiva yhtiö ja kohdeyhtiö ovat osakeyhtiöitä.
2. Hankkiva yhtiö saa osakevaihdolla osakkeita, joka tuottaa yli 50 % äänimäärästä tai määräysvalta lisääntyy kuitenkin yli tämän rajan.
3. Vastikkeena annetaan uusia osakkeita tai yhtiön hallussa olevia omia osakkeita. Käteisvastike voi olla enintään 10 %.

Esimerkkinä tapauksesta, jossa osakevaihtoa koskevat soveltamisedellytykset eivät ole täyttyneet voidaan mainita korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu KHO 2001 T 92, jossa oli kyse osakkeiden tuottamasta äänimäärästä ja osakevaihdon soveltamisedellytysten täyttymisestä:

A Oy:n tarkoituksena oli tehdä osakeanti X Oy:n osakkeenomistajille niin, että sen maksuehdoissa määriteltiin, että osakemerkinnän voi tehdä vain apporttiomaisuutta vastaan. Tämän apporttiomaisuuden oli tarkoitus olla X Oy:n osakkeita. Tällä järjestelyllä A Oy pyrki hankkimaan osakevaihdolla yli 50 prosenttia X Oy:n osakekannasta. Koska X Oy:n yhtiöjärjestyksessä kuitenkin määrättiin, että kullakin osakkaalla on yhtiökokouksessa yksi ääni kutakin omistamaansa osaketta kohti siten, ettei kukaan omasta ja toisen puolesta saa äänestää suuremmalla äänimäärällä kuin yhdellä viidesosalla kokouksessa edustetusta äänimäärästä, ei tapaukseen voitu soveltaa EVL 52 f §:n tarkoittamaa osakevaihtoa. Tapauksessa osakevaihtoa koskevaa säännöstä ei voitu soveltaa nimenomaisesti äänivallan käytön rajoituksesta johtuen, sillä osakevaihtoa koskeva säännös edellyttää, että osakeyhtiö hankkii sellaisen osuuden toisen osakeyhtiön osakkeista, että sen omistamat osakkeet tuottavat enemmän kuin 50 prosenttia toisen yhtiön kaikkien osakkeiden tuottamasta äänimäärästä.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisusta voidaan huomata se, että yhdenkin sovelta-
misedellytyksen puuttuessa järjestelyn ei voida katsoa olevan EVL 52 f §:n mukainen osa-
kevaihto ja järjestely katkaisee jatkuvuusperiaatteen toteutumisen.

Ajallinen ja asiallinen yhteys tulee olla selkeä, jotta järjestely voidaan katsoa osakevaihdoksi. Osakevaihdon ajallisen ja asiallisen yhteyden tulee olla selkeä eli hankinnan tulee perustua yhteen sopimukseen, joka tehdään samanaikaisesti tai ainakin lähes samanaikaisesti⁷⁰. Ajallisen ja asiallisen yhteyden voisi nostaa jopa osakevaihdon edellytyksiin erityisesti tilanteissa, joissa osakevaihto toteutetaan hankkimalla osakkeita useilta osak-
kailta. Osakevaihdot ovat moninaisia järjestelyjä eivätkä osakevaihdot ole aina täysin sa-
malla tavalla toteutettuja. Osakevaihtojen moninaisuutta ajatellen ajallisen ja asiallisen
yhteyden merkitys erityisesti korostuu.

EVL 52 f §:n mukaiset edellytykset ovat sovellettavissa myös silloin, kun osakevaihdon osapuolena on muu kuin suomalainen yhtiö⁷¹. EVL 52 §:n mukaan yhtiön katsotaan olevan jäsenvaltiossa, jos tämän yhtiön kotipaikka on EU:n jäsenvaltion lainsäädännön mukaan tuossa valtiossa eikä sen katsota olevan EU:n jäsenvaltion tai kolmannen valtion välisen kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevan sopimuksen mukaan olevan unionin ulkopuolella sijaitseva. Tämä tarkoittaa siis sitä, että sekä hankkivan yhtiön että kohdeyhtiön on asuttava EU:n jäsenvaltiossa. Jos nämä molemmat yhtiöt eivät asu EU:n alueella, osakevaihtosäännöstä ei voida tästä syystä soveltaa kyseiseen järjestelyyn, vaikka tämä muutoin täyttäisi osakevaihdon edellytykset ja vaatimukset. Sen sijaan rajoituksia ei ole asetettu sille, missä kohdeyhtiön osakkeenomistajien katsotaan asuvan. Osakevaihtoa voidaan osin myös soveltaa EU:n ulkopuolella asuviin verovelvollisiin siltä osin kuin jäsenvaltiolla on oikeus verottaa tämän osakeluovutuksia. Tämä oikeus voi

⁷⁰ Kukkonen & Walden, 2020, s. 333.

⁷¹ Honkamäki, Kujanpää & Pennanen, 2018, s. 296.

perustua esimerkiksi siihen, että verovelvollisella on kiinteä toimipaikka jäsenvaltiossa, jonka varoihin kohdeyhtiön osakkeet kuuluvat.⁷²

KVL 1997/161 ratkaisussa oli kyse siitä, että A Oy omisti italialaisen X S.r.l:n koko osakekannan. B Oy puolestaan omisti 5 prosenttia italialaisen Y S.p.a:n osakekannasta. Loput viimeksi mainitun yhtiön osakkeista omisti hollantilainen Z B.V. Lisäksi C Oy omisti italialaisen Å S.r.l:n koko osakekannan. Viimeksi mainittu yhtiö hankki X S.r.l:n ja Y S.p.a:n osakekannat kokonaisuudessaan. Osakkeet siirrettiin apportaatio sijoitettavien osakkeiden käyvästä arvosta. Vastikkeena Å S.r.l. luovutti omia liikkeelle laskemiaan uusia osakkeita. Järjestelyä pidettiin elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 52 f §:ssä tarkoitettuna osakevaihtona.

Epäselvyyttä on osin aiheuttanut osakevaihtosäännöksen soveltuminen sellaisiin järjestelyihin, joissa osapuolena on ETA-valtio eli Norja, Islanti tai Liechtenstein. Suomi on kuitenkin pyytänyt asiasta ennakkoratkaisua EUT:lta ja tätä koskee tuomio C-48/11.⁷³

Ratkaisussa C-48/11 Veronsaajien oikeudenvallontayksikkö v. A Oy oli kyse ETA-sopimuksen 31 artiklan sijoittumisvapautta koskevasta tulkinnasta. Ratkaisussa todetaan, että ETA-sopimuksen 31 artikla on esteenä jäsenvaltion lainsäädännölle, jossa osakkeiden veronalaisena luovutuksena pidetään osakevaihtoa kyseisen jäsenvaltion alueelle sijoittautuneen yhtiön ja ETA-sopimuksen sopimuspuolena olevan kolmannen valtion alueelle sijoittautuneen yhtiön välillä, vaikka tällainen järjestely olisi verotuksellisesti neutraali, jos sen osapuolina olisi ainoastaan kotimaisia yhtiöitä tai muihin jäsenvaltioihin sijoittautuneita yhtiöitä, mikäli kyseisen jäsenvaltion ja kolmannen valtion välillä on veroasioissa annettavaa keskinäistä virka-apua koskeva sopimus, jossa määrätään kansallisten viranomaisten välisestä tietojenvaihdosta, joka on yhtä tehokasta kuin direktiiveissä 77/799 ja 2011/16 säädetty tietojenvaihto, mistä varmistuminen on kansallisen tuomioistuimen tehtävänä.

EUT:n antaman ennakkoratkaisun perusteella KHO teki sittemmin päätöksen, jonka perusteella osakevaihtosäännös soveltuu myös silloin, kun kohdeyhtiönä on ETA-valtiossa asuva yhtiö.⁷⁴

⁷² Järvenoja, 2022, s. 398; Ks. KVL 1996/83 ratkaisussa sekä kohdeyhtiö että hankkiva yhtiö on EU:n jäsenvaltiossa asuvia yhtiöitä, joten osakevaihtosäännös soveltuu tilanteeseen; KHO 1997 T 2531 Suomalaisen ja Yhdysvaltalaisen yhtiön osakkeiden vaihtoa ei luettu osakevaihdoksi.

⁷³ Järvenoja, 2022, s. 400.

⁷⁴ Järvenoja, 2022, s. 400.

Ratkaisussa KHO 2012:93 on katsottu, että osakevaihtoon, jossa suomalainen A Oy luovuttaa omistamansa C Oy:n osakkeet norjalaiselle B AS:lle ja saa vastikkeena B AS:n liikkeeseen laskemia uusia osakkeita, sovelletaan elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 52 f §:stä ilmeneviä periaatteita.

Osakevaihtoa koskevan säännöksen soveltamisalueen laajuus on kuitenkin edelleen saanut osakseen tarkastelua, josta esimerkkinä on KVL:n ennakkoratkaisu 2022/19.

Ennakkoratkaisussa KVL 2022/19 oli kyse siitä, että osakevaihdolla yhdysvaltalainen yhtiö hankki suomalaisen osakeyhtiön osakekannan. Keskusverolautakunta katsoi, että tapauksessa ei sovelleta EVL 52 f §:n osakevaihtoa koskevia säännöksiä suomalaisen osakkeenomistajan verotuksessa, vaan kyseessä on verollinen osakkeiden luovutus, sillä yhdysvaltalainen yhtiö ei ollut EVL 52 f §:ssä tarkoitettu yhtiö.

Keskusverolautakunnan ennakkoratkaisusta on valitettu korkeimpaan hallinto-oikeuteen, josta korkein hallinto-oikeus on antanut ratkaisunsa KHO 2023:74⁷⁵, joka ei muuttanut keskusverolautakunnan tulkintaa.

⁷⁵ Ks. tarkemmin korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisusta tutkielman luvussa 3.2.

3 Osakevaihdon maastapoistumisveroa koskevan säännöksen soveltamisesta ja haasteista

3.1 Osakevaihtoa koskevasta maastapoistumisverosta

Maastapoistumisvero voidaan EU-oikeuden näkökulmasta katsoa veroksi, jolla rajoitetaan vapaata sijoittumista toiseen jäsenvaltioon⁷⁶. Suomen nykymuotoisessa lainsäädännössä on luonnollisia henkilöitä koskeva osakevaihdon maastapoistumisvero eli säännös, joka voi tulla sovellettavaksi maastamuuttotilanteissa. Säännös koskee nimenomaisesti osakevaihtoja ja luonnollisen henkilön maastamuuttoa. Säännöksellä on haluttu turvata Suomen verotusvalta tilanteissa, joissa luonnollinen henkilö muuttaa Suomesta⁷⁷ ja luovutuksen kohteena on ollut verovapaa luovutusvoitto eli osakevaihto. Osakevaihdon maastapoistumisveroa koskeva säännös on poikkeuksellinen ja sen tavoitteena on turvata kansallista verotusoikeutta tilanteissa, joissa kansallinen verotusoikeus voitaisiin muutoin lopullisesti menettää⁷⁸.

Osakevaihtoa koskeva maastapoistumisvero on kirjattuna EVL 52 f §:n 3 ja 4 momenteissa, joissa säädetään maastapoistumisverotuksesta tilanteessa, jossa osakevaihdossa osakkeita vastikkeeksi saanut luonnollinen henkilö siirtyy asumaan muussa kuin Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa. Lainkohdan mukaan sääntelyä sovelletaan tilanteissa, joissa maastapoistuminen tapahtuu ennen kuin viisi vuotta on kulunut sen verovuoden päättymisestä, jonka aikana osakevaihto on tapahtunut. Mainittujen lainkohtien mukaan, jos verovelvollinen luovuttaa osakevaihdossa vastikkeeksi saadut osakkeet maastapoistumisen jälkeen, osakevaihdossa syntynyt, mutta verottamatta jätetty luovutusvoitto luetaan verovelvollisen tuloksi Suomessa. Myös tilanteessa, jossa verovelvollinen siirtyy muussa kuin ETA-valtiossa asuvaksi ennen kuin viisi vuotta on kulunut sen verovuoden päättymisestä, osakevaihdossa syntynyt luovutusvoitto luetaan

⁷⁶ Äimä, 2003, s. 15.

⁷⁷ HE 148/2011 vp s. 2.

⁷⁸ HE 148/2011 vp s. 2.

verovelvollisen veronalaiseksi tuloksi. Tällöin luovutusvoittoverotuksen kohteena on siis luovutusvoitto, joka on syntynyt osakevaihdon hetkellä, mutta jota ei kuitenkaan osakevaihdon hetkellä ole verotettu EVL 52 f §:n nojalla⁷⁹.

Osakevaihdon maastapoistumisverosta voidaan antaa yksinkertaistettuna esimerkkinä seuraavanlainen tapaus:

A on ostanut vuonna 2001 X Oy:n osakkeita hintaan 100 ja Y Oy ostaa vuonna 2004 enemmistön X Oy:n osakekannasta antaen vastikkeena omia osakkeitaan, joista A:n saamien osakkeiden arvo vaihdon hetkellä on 250. Tällöin A:ta ei veroteta luovutusvoitosta (150), mutta hänen saamiensa Y Oy:n osakkeiden hankintamenona on hänen vuonna 2001 niistä maksamansa 100. Luovutusvoittoverotus toimitetaan vasta kun A esimerkiksi vuonna 2008 myy vaihdossa saamansa Y Oy:n osakkeet, jolloin tulee myös vuosina 2001–2004 syntynyt arvonnousu 150 verotetuksi. Mutta jos A ennen vuoden 2007 loppua muuttaa ulkomaille asumaan, häntä tulisi verottaa 52 f §:n 3 momentin mukaan tuosta osakevaihtoon mennessä syntyneestä ja muuton aikaan vielä realisoitumattomasta voitosta (150).⁸⁰

Osakevaihtoa koskevia luonnollisen henkilön maastamuuttotilanteita on määriteltävissä kolme erilaista:

1. Osakevaihdossa osakkeita saanut luonnollinen henkilö siirtyy TVL:n tai verosopimuksen mukaan muussa kuin ETA-valtiossa asuvaksi.
2. Osakevaihdossa osakkeita saanut luonnollinen henkilö siirryttyään ensiksi ETA-valtiossa asuvaksi siirtyy ETA-valtiosta sen kansallisen lainsäädännön tai verosopimuksen mukaan muussa kuin ETA-valtiossa asuvaksi.
3. Osakevaihdossa osakkeita saanut luonnollinen henkilö asuessaan ETA-valtiossa luovuttaa näin saamiaan osakkeita.⁸¹

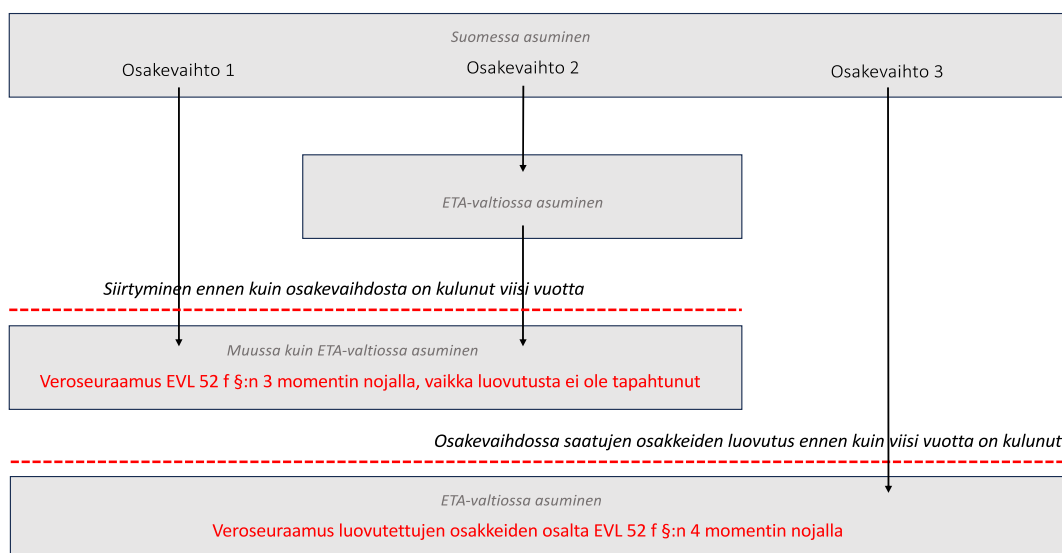
Kohtien 1 ja 2 tilanteita säännellään EVL 52 f §:n 3 momentissa ja kohdan 3 tilannetta säännellään samaisen lain 4 momentissa. Kohdissa 1 ja 2 henkilö muuttaa siis ETA-alueen

⁷⁹ HE 148/2011 vp s. 2.

⁸⁰ Andersson, 2007, s. 450–451.

⁸¹ Andersson & Penttilä, 2014, s. 788.

ulkopuolelle ja kohdassa 3 henkilö asuu edelleen ETA-alueella. Verokohtelun kannalta 1 ja 2 kohdat eroavat 3 kohdasta niin, että 1 ja 2 kohdissa pelkkä siirtyminen ETA-alueen ulkopuolella asuvaksi johtaa osakevaihdon veroseuraamuksiin. Sen sijaan kohdassa 3 osakevaihdon veroseuraamukset realisoituvat vasta osakkeita luovutettaessa. Ennen viiden vuoden määräajan umpeutumista toteutunut maastamuutto johtaa osakevaihdon veroseuraamuksiin niin, että veronalaiseksi tuloksi luetaan määrä, joka olisi ollut veronalaista tuloa, jos osakevaihtoa koskevaa sääntelyä ei olisi aikaisemmin toteutetussa osakevaihdossa sovellettu.⁸²

Kuvio 2. Maastapoistumisveroa koskevan säännöksen soveltaminen osakevaihdossa.

Kuviossa 2 mallinnetaan maastapoistumisveron veroseuraamusten realisoitumista osakevaihtoa koskevassa kolmessa erilaisessa maastamuuttotilanteessa. Osakevaihdossa 1 henkilö siirtyy muussa kuin ETA-valtiossa asuvaksi ennen viiden vuoden määräajan umpeutumista, jolloin veroseuraamukset realisoituvat, vaikkei osakevaihdolla saatuja osakkeita ole luovutettu. Osakevaihto 2 on samansisältöinen kuin osakevaihto 1 ainoastaan erona on, että henkilö siirtyy ensin ETA-valtiossa asuvaksi ja tämän jälkeen muussa kuin

⁸² Andersson & Penttilä, 2014, s. 787 ja 789.

ETA-valtiossa asuvaksi. Tässäkin tapauksessa veroseuraamukset tulevat sovellettavaksi samoin kuin osakevaihdossa 1. Sen sijaan osakevaihdossa 3 henkilö siirtyy asumaan ETA-valtioon ja luovuttaa osakevaihdolla saadut osakkeet ETA-valtiossa asuessaan. Osakevaihdossa 3 maastapoistumisvero tulee sovellettavaksi osakkeiden luovutushetkellä ennen viiden vuoden määräajan umpeutumista. Luovutusvoittoa voidaan verottaa Suomen kansallisen lainsäädännön nojalla myös silloin, kun luonnollinen henkilö on Suomessa rajoitetusti verovelvollinen⁸³.

Maastapoistumisveron määräaika on elinkeinoverolakia säädettäessä määritelty kolmeen vuoteen. Tuolloin kolmen vuoden määräaikaa ei hallituksen esityksessä perusteltu.⁸⁴ Sittemmin osakevaihtoa koskevassa lakimuutoksessa kolmen vuoden määräaika on nostettu viiteen vuoteen. Tuolloin hallituksen esityksessä on viitattu kolmen vuoden olevan verrattain lyhyt aika ja tätä määräaikaa on verrattu muun muassa Ruotsin⁸⁵ kymmenen vuoden sääntöön. Tuohon vedoten hallituksen esityksessä on esitetty EVL 52 f §:n 3 momentin muuttamista niin, että Suomessa määräaika olisi lakimuutoksen jälkeen viisi vuotta.⁸⁶ Kaikkien kolmen maastamuuttotilanteen osalta sovelletaan viiden vuoden määräaikaa. Viiden vuoden aikarajan umpeuduttua ei maastapoistumisveroa koskeva säännös sovellu. Viiden vuoden sääntöä sovelletaan osakevaihtoihin, jotka ovat tapahtuneet uuden sääntelyn voimaantultua 15.5.2012 eli viiden vuoden säännöksellä ei ole taannehtivia vaikutuksia.⁸⁷

Tätä viiden vuoden määräaikaa ei itsessään ole uudemmankaan lakimuutoksen yhteydessä perusteltu sen tarkemmin. Edelleen verraten Ruotsin kymmenen vuoden sääntöön, voidaan viittä vuottakin pitää verrattain lyhyenä aikana, jonka jälkeen maastamuttaessa osakevaihdossa realisoitunut arvonnousu ei enää ylety Suomen verotusvallan

⁸³ Wahlroos & Alahuhta, 2014, s. 203.

⁸⁴ HE 177/1995 vp s. 14.

⁸⁵ Ruotsin inkomstskattelagenin (1999:1229) 3 luvun 19 ja 19 a §:ssä säädetään Ruotsin kymmenen vuoden säännöstä, jonka mukaan Ruotsilla on oikeus verottaa rajoitetusti verovelvollisen saamia luovutusvoittoa maastamuuton jälkeen kymmenen vuoden ajan.

⁸⁶ HE 148/2011 vp s. 8.

⁸⁷ Andersson & Penttilä, 2014, s. 787.

piiriin ja maastapoistumisvero menettää merkityksensä. Kannanotot siitä, mikä olisi riittävä ajanjakso, johon maastapoistumisveron tulisi ylettyä, on hyvin vajavaista.

Verotarkastuksissa on tosiasiallisesti löydetty tilanteita, joissa on harjoitettu keinotekoisia maastamuuttoa ja tosiasiallisia maastamuuttoiin liittyviä realisoitteja. Tilanteet ovat yleensä liittyneet maastamuuton jälkeisiin sijoitusvarallisuuden myynteihin tai yrityksen myynteihin sekä muutot ovat suuntautuneet maihin, joissa luovutusvoittoja ei veroteta. Määrällisesti tarkastuksissa tällaisia tilanteita on vuosittain ollut muutamista joihinkin kymmeneen, mutta verotuksen kannalta kyseessä on jopa useiden miljoonien maksuunpano.⁸⁸ Näin ollen kyseessä on todellinen ilmiö, joka voi johtaa merkittäviin verotusoikeuden menetyksiin ja fiskaalisiin vaikutuksiin.

3.2 Maastapoistumisverotus sijoittautumisvapauden kannalta

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 49 artiklan mukaan luonnollisille henkilöille on turvattu sijoittumisvapaus. 49 artikla kieltää sellaiset rajoitukset, jotka koskevat jäsenvaltion kansalaisen vapautta sijoittautua toisen jäsenvaltion alueelle. Sijoittumisvapauden rajoittamiselle on perustellut syyt, mikäli rajoituksen taustalla on perusteltu pakottava syy yleisen edun kannalta ja toimenpiteellä pyritään SEUT:n kanssa yhteen soveltuvaan lailliseen tavoitteeseen⁸⁹. Sijoittautumisvapaudella yksilölle taataan oikeus sijoittautua mihin tahansa EU-valtioon ja harjoittaa siellä toimintaa itsenäisenä yrittäjänä tai sinne perustetun yrityksen välityksellä. Tällä tarkoitetaan ensisijaista sijoittautumista. Lisäksi yksilölle taataan oikeudet toimia missä tahansa EU-valtiossa edustuksen, sivuliikkeen tai tytäryhtiön välityksellä. Tätä oikeutta kutsutaan toissijaiseksi sijoittumiseksi.⁹⁰

⁸⁸ Harmaan talouden selvitysyksikkö 7/2019, s. 55 ja 70.

⁸⁹ HE 148/2011 vp s. 2.

⁹⁰ Helminen, 2021, luku 2.2.5.1.

SEUT:n mukainen sijoittumisvapaus on otettava huomioon säädettäessä kansallista velolainsäädäntöä⁹¹. Verotuksen katsotaan olevan ristiriidassa tämän sijoittautumisoikeuden kanssa, mikäli verotus rajoittaa sijoittumista toisiin EU-valtioihin. Sijoittautumisoikeuden kannalta ristiriidan voi aiheuttaa jopa sellainen verokohtelu, joka ei nimenomaisesti tee eroa kotimaisten ja rajat ylittävien tilanteiden välillä, mutta joka muuten rajoittaa rajat ylittävää toimintaa.⁹² On katsottu, että sijoittautumisvapauden rajoittamista, voidaan pitää hyväksyttävänä yleistä etua koskevista pakottavista syistä johtuen. Sijoittumisvapautta ei kuitenkaan voida rajoittaa esimerkiksi vedoten verotusvallan tasapainoiseen jakamiseen.⁹³

Kansallista lakia säädettäessä on huomiota kiinnitettävä sijoittautumisvapauden toteutumiselle⁹⁴, joka koskee myös osakevaihdon maastapoistumisveroa, joka osin vaikuttaa luonnollisen henkilön vapauteen sijoittautua maantieteellisesti. EU-kansalaisilla tulisi pääsääntöisesti olla vapaus liikkua toisen jäsenvaltion alueelle eikä tämän oikeuden käyttämisen tulisi aiheuttaa realisoitumattomien tulojen verotusta. Yleisesti exit -sääntöjen katsotaan olevan ristiriidassa SEUT:n mukaisen sijoittumisvapauden kannalta. Maastapoistumisveron hyväksyttävyyys on riippuvainen kunkin kansallisen lainsäädännön yksityiskohdista eikä maastapoistumisveroa voida suoraan aukottomasti todeta ristiriitaiseksi säännöksi, vaan tietyin edellytyksin maastapoistumisverotus voidaan nähdä oikeutettuna, jos alkuperäisellä valtiolla ei olisi verotusoikeutta enää tosiasiallisen arvon nousun realisoitumisen hetkellä.⁹⁵

Ratkaisussa C-269/09 Euroopan komissio v. Espanjan Kuningaskunta katsottiin, että Espanjan lain nro 35/2006 14 §:n 3 momentissa ei sinänsä kielletä käyttämästä oikeutta vapaaseen liikkuvuuteen, mutta säännös on kuitenkin omiaan rajoittamaan kyseisen oikeuden käyttämistä. Tässä lain nro 35/2006 14 §:n 3 momentissa säädetään niin, että

⁹¹ HE 148/2011 vp s. 2.

⁹² Helminen, 2021, luku 2.2.5.1.

⁹³ C-380/11, DI. VI. Finanziaria di Diego della Valle & C. SapA v. Administration des contributions en matière d'impôts, EU:C:2012:552, kohta 41 ja 44.

⁹⁴ HE 148/2011 vp s. 2.

⁹⁵ Helminen, 2021, luku 2.2.1 ja 3.3.5.2.

verovelvollisen muuttaessa Espanjasta, hänen kaikki vielä verottamatta olevat tulonsa on sisällytettävä viimeisen verokauden tuloveroilmoitukseen. Kyseisellä säännöksellä siis verotetaan ennenaikaisesti niitä verovelvollisia, jotka muuttavat Espanjasta kuin niitä verovelvollisia, jotka jatkavat asumistaan siellä. Tämä saattaa verovelvolliset epätasa-arvoiseen asemaan keskenään.⁹⁶

Lisäksi ratkaisussa C-9/02 Hughes de Lasteyrie du Saillant v. Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie unionin tuomioistuin on katsonut, että tilanteissa, joissa otetaan käyttöön piileviin luovutusvoittoihin kohdistuva verolainsäädäntö tilanteissa, joissa verovelvollinen muuttaa pois tästä valtiosta, voidaan pitää sijoittumisvapauden vastaisena sääntelynä. Kyseessä oli tapaus, jossa realisoitumattomista arvopaperikaupoista verotettiin kansallisella lailla henkilöä, joka muutti pois Ranskasta. Luonnollisella henkilöllä, joka muutti pois Ranskasta, oli muuttohetkellä omistuksessaan arvopapereita. Näihin arvopapereihin sisältyi arvonnousua, josta luonnollinen henkilö joutui maksamaan piilevää luovutusvoittoveroa.⁹⁷

Edellä esitetyt Espanjan lainsäädäntö ja Ranskan lainsäädäntö vastaavat monilta osin Suomen osakevaihdon maastapoistumisveroa. Tosin Espanjan lainsäädäntö vieläpä sillä erolla, että Suomen maastapoistumisverolla pyritään turvaamaan Suomen verotusoi-
keus tilanteissa, joissa arvonnousu ei ole vielä realisoitunut, ja Espanjan lainsäädännön mukaan verotetaan maastamuuton hetkellä sellaisia tuloja, jotka ovat kuitenkin realisoituneet, mutta vielä verottamatta. Espanjan saadessa unionin tuomioistuimelta punaista valoa tällaisesta lainsäädännöstä, voi pohtia myös Suomen maastapoistumisveron hyväksyttävyyttä suhteessa sijoittumisvapauteen vieläpä, kun Ranskan lainsäädännöstä, joka vastaa hyvin vahvasti Suomen vastaavaa, unionin tuomioistuin on muun muassa

⁹⁶ C-269/09, Euroopan komissio v. Espanjan Kuningaskunta, EU:C:2012:439, kohta 4 ja 56.

⁹⁷ C-9/02, Hughes de Lasteyrie du Saillant v. Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie, EU:C:2004:138, kohta 1, 12 ja 69.

todennut, että realisoitumatonta luovutusvoittoa verotettaessa maastamuutonhetkellä, rajoitetaan sijoittumisoikeuden käyttämistä⁹⁸.

Onko siis Suomen osakevaihdon maastapoistumisveroa koskevaa säännöstä myös tulkittava sijoittumisvapauden kannalta niin, että säännös johtaa epäedullisempaan kohteluun niiden henkilöiden osalta, jotka haluavat käyttää sijoittumisvapauttaan kuin niiden henkilöiden, jotka päättävät pitää kotipaikkansa Suomessa? Tällöin Suomen maastapoistumisveron voisi katsoa rajoittavan sijoittumisoikeuden käyttämistä, vaikkei kyseisellä säännöksellä suoranaisesti rajoitusta tehdä, mutta koska tämä säännös välillisesti vaikuttaa verovelvollisen haluun asettua Suomen ulkopuolelle.

Aiemmin voimassa olleen Suomen EVL 52 f §:n 3 momentin mukaan, jos osakevaihdossa uusia osakkeita saanut henkilö siirtyy asuvaksi muussa valtiossa kuin Suomessa ennen kuin kolme vuotta on kulunut sen verovuoden päättymisestä, jonka aikana osakevaihto on tapahtunut, määrä, joka olisi ollut veronalaista tuloa, luetaan sen verovuoden tuloksi, jona henkilö siirtyy muualla asuvaksi. Sääntelyllä siis turvattiin Suomen verotusvalta niin, että osakevaihdolla saatuja osakkeita verotetaan jo luonnollisen henkilön muuttohetkellä.

Suomi sai Euroopan komissiolta lokakuussa 2008 virallisen huomautuksen (komission kirje 23.9.2008 SG-Greffe (2008)D/205669) liittyen tähän osakevaihdon maastapoistumisverotusta koskevaan säännökseen. Huomautuksessa komissio on kiinnittänyt nimenomaisesti huomiota osakevaihtoa koskevan maastapoistumisveron mahdollisesta ristiriidasta SEUT:n mukaisten velvoitteiden kannalta. Komissio on nostanut esille sen, ettei ole perusteita kantaa luovutusvoittoveroa realisoitumattomista arvopaperikaupoista maasta muutettaessa, jos tätä veroa ei kanneta Suomeen jääneiltäkään henkilöiltä. Keskeistä komission huomautuksessa on epätasa-arvoisen kohtelun esille nostaminen

⁹⁸ C-9/02, Hughes de Lasteyrie du Saillant v. Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie, EU:C:2004:138, kohta 45.

tilanteissa, joissa Suomeen jäävää henkilöä ja Suomesta muuttavaa kohdellaan realisoitumattomista voitoista eri tavalla.⁹⁹

Valtiovarainvaliokunnan mietinnössä on todettu asiantuntijakuulemisissa aiheutuneiden huomioiden pohjalta, että Suomen osakevaihdon maastapoistumisvero on yritysjärjestelydirektiivin sallima ja toisaalta sen muuttamiselle valiokunta ei näe välitöntä syytä. Valiokunta on todennut, ettei oikeuskäytäntö ole yksiselitteistä ja aukotonta, mutta säännöksen muuttamiselle ei ole tarvetta ennen kuin säännös todetaan nimenomaisesti eurooppaoikeuden vastaiseksi.¹⁰⁰

Komission huomautuksen seurauksena Suomen kansallista lainsäädäntöä kuitenkin muutettiin niin, ettei osakevaiholla saatuja osakkeita veroteta vielä muuttohetkellä, vaan vasta silloin, jos osakkeet luovutetaan edelleen. On katsottu, että tämä osin poisti eurooppaoikeudellisen ongelman¹⁰¹ liittyen maastapoistumisveroon. Kuitenkin silloin, jos henkilö muuttaa ETA-alueen ulkopuolelle, verotus tapahtuu edelleen muuttohetkellä. Tämä ei sinänsä aiheuta ongelmaa sijoittumisvapauden kannalta, sillä kyseinen oikeus koskee lähtökohtaisestikin ainoastaan ETA-valtioiden välillä tapahtuvaa liikkumista.¹⁰²

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2023:74 A omisti B Oy:n osakkeita. Yhdysvaltalaisen C Inc:n oli tarkoitus vaihtaa osakkeita ja näin hankkia kaikki B Oy:n osakkeet. Järjestelyssä ei ollut tarkoitus käyttää lainkaan rahavastiketta. Koska B Oy:n osakkeet vaihdolla hankkiva yhtiö asui kolmannessa maassa, kysymyksessä ei EVL 52 §:n 2 momentti huomioon ottaen ollut EVL 52 f §:n osakevaihto. Näin ollen kyseessä oli A:n osalta verollinen osakkeiden luovutus. Asiassa oli siten ratkaistava, edellyttikö sijoittautumisvapaus tai pääomien vapaa liikkuvuus osakkeiden vaihtamiseen liittyvän luovutuksen kohtelemista niin, ettei A:lle kerry veronalaista tuloa. Kun otettiin huomioon yritysjärjestelydirektiivin tavoite poistaa

⁹⁹ HE 148/2011 vp s. 4–5.

¹⁰⁰ VaVM 42/2006 vp s. 6–7.

¹⁰¹ Ks. HE 148/2011 vp s. 7; C-470/04 N v. Inspecteur van de Belastingdienst Oost/kantoor Almelo, EU:C:2006:525. Tämä tulkinta vahvistaa myös kyseisessä ratkaisussa vahvistetun kannan, jonka mukaan säännös ei aiheuta ongelmaa sijoittumisvapauden käyttämisen kannalta, ”mikäli vahvistetun veron maksua lykätään ilman muita edellytyksiä siihen saakka, kunnes osakkeet todellisuudessa luovutetaan, ja mikäli varmistetaan, että maastamuuton jälkeen tapahtuvan luovutuksen yhteydessä todellisuudessa kannettu vero ei ole suurempi kuin vero, joka olisi kannettu luovutuksesta kotimaassa muutoin samoin edellytyksin”.

¹⁰² Nykänen, 2012, s. 395–396.

verotuksellisia esteitä yritystoiminnan uudelleenjärjestelyiltä Euroopan unionin alueella ja unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö, esillä oleva osakkeiden vaihtaminen kuului sijoittautumisvapauden alaan. Sanottu artikla ei tullut sovellettavaksi esillä olleessa tilanteessa, jossa kolmannessa maassa oleva yhtiö sijoittautuu unionin jäsenvaltioon. Sijoittumisvapauden nojalla A:lle B Oy:n osakkeiden C Inc:n osakkeisiin vaihtamisesta mahdollisesti kertyvää luovutusvoittoa ei ollut katsottava verovapaaksi tuloksi.

Mielestäni se, että ETA-alueen ulkopuolelle muutettaessa, osakevaihdolla saatujen osakkeiden luovutusvoiton verotus realisoituu muuttohetkellä, ei aiheuta ongelmaa sijoittumisvapauden kannalta, sillä kuten aiemmin todettu, sijoittumisvapaus koskee ainoastaan ETA-valtioita. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2023:74 on sittemmin nimenomaisesti arvioitu, ettei SEUT:n mukainen sijoittumisvapaus ulotu kolmansiiin valtioihin kuten kyseisessä ratkaisussa oli kyse yhdysvaltalaisesta yhtiöstä. Lisäksi Suomen nykymuotoinen lainsäädäntö ei sinänsä johda henkilöiden eriarvoiseen kohteluun unionin tuomioistuimen esiin nostamalla tavalla tilanteissa, joissa osakevaihtoa verotetaisiin luovutushetkellä, sillä sekä maasta muuttavia että maahan jääviä henkilöitä verotetaan samalla tavalla eli luovutushetkellä.

Osakevaihtoa koskeva maastapoistumisverotus korostaa nimenomaisesti luovutusvoiton realisoitumista tilanteessa, jossa osakevaihdolla vastikkeena saadut osakkeet luovutetaan muutettaessa ETA-valtioon tai luovutusvoiton realisoituminen välittömästi henkilön muuttaessa ETA-valtion ulkopuolelle. Sen sijaan osakevaihdolla saatujen osakkeiden mahdollisesti aiheuttamasta tappioiden vähennyskelpoisuudesta ei ole lainsäädännössä mainintaa.¹⁰³ Verohallinnon ohjeessa on kuitenkin nimenomaisesti mainittu, että ”*osakevaihdossa syntynyt tappio ei realisoidu EVL 52 f §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitetussa tilanteessa*” eli osakevaihdon maastapoistumisveroa koskevassa tilanteessa¹⁰⁴. Tätä tappioiden vähennyskeltomuutta on lainvalmisteluaineistossa perusteltu niin, että verotuksen kohteena on alueperiaatteen mukaisesti luovutusvoitto, joka on jäänyt aikanaan verottamatta. Tämän takia osakevaihdolla syntynyttä tappiota ei ole

¹⁰³ Nykänen, 2006, s. 464.

¹⁰⁴ Verohallinto, 2023b, 4 Luonnollisen henkilön maastapoistumisverotus.

tarkoituksenmukaista rinnastaa vastaavaan luovutusvoittoon eikä arvonalennusta näin ollen huomioida veron määrässä.¹⁰⁵

EUT:n ratkaisussa C-9/02 Hughes de Lasteyrie du Saillant v. Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie oli kyse Ranskan lainsäädännön nojalla verotettavasta toteutumattomista arvopapereiden luovutusvoitoista, mikäli verovelvollinen siirtää verotuksellisen kotipaikkansa pois Ranskasta. Tapauksessa oli kyse luovutusvoitoista, mutta ratkaisun perusteella luovutustappiot eivät kuitenkaan realisoituneet maastamuuton seurauksena, sillä maastapoistumisvero tuli sovellettavaksi vain tilanteissa, joissa osakkeiden käypä arvo ylitti hankintamenon.

Sen lisäksi, että maastapoistumisveron on osin katsottu aiheuttavan SEUT:n mukaisen sijoittumisvapauden kannalta eriarvoiseen asemaan Suomesta muuttavat sekä Suomessa asuvat, osakevaihdolla saatujen osakkeiden tappioiden vähennyskelpoisuus on omiaan aiheuttamaan tätä eriarvoisuutta. Tällöin osakevaihdolla saatuja osakkeita luovutettaessa tappio ei lainkaan realisoituisi niiden henkilöiden osalta, jotka muuttavat Suomesta. On siis todennäköistä, ettei maastapoistumisvero realisoi lainkaan tappiota ja on näin ollen omiaan aiheuttamaan eriarvoisuutta SEUT:n mukaisen sijoittumisvapauden kannalta.¹⁰⁶ Kuten sijoittumisvapauden osalta on jo aiemmin todettu, sijoittumisvapautta voidaan rajoittaa vain yleistä etua koskevista pakottavista syistä johtuen. Lainvalmisteluaineistossa oikeuttamisperiaatteena on käytetty alueperiaatetta, joka tarkoittaa sitä, että kukin valtio verottaa ainoastaan alueellaan syntyneitä tuloja ja tappiot ovat vähennyskelpoisia silloin, kun ne liittyvät sellaiseen tulonmuodostusprosessiin, josta syntyneet voitot voisivat olla veronalaisia kyseisessä valtiossa¹⁰⁷. Alueperiaatteen mukainen tulkinta tarkoittaisi sitä, että Suomessa otettaisiin huomioon maastapoistumisveron osalta niin luovutusvoitot kuin -tappiot. Luovutusvoitot ja -tappiot tulisi huomioida samalla tavoin riippumatta siitä, onko henkilö käyttänyt liikkumisvapauttaan vai ei.¹⁰⁸

¹⁰⁵ HE 148/2011 vp s. 8–9.

¹⁰⁶ Nykänen, 2012, s. 397.

¹⁰⁷ Helminen, 2021, luku 2.3.6.

¹⁰⁸ Nykänen, 2012, s. 397–398.

4 Erityistä veronkiertosäännöstä koskevasta sääntelystä

4.1 Verosuunnittelu, veron minimointi ja veron kiertäminen käsitteinä

”Verosuunnittelutoimilla tähdätään itse asiassa tyypillisesti samoihin päämääriin kuin veron kiertämiselläkin tähdätään: verojen minimoimiseen suhteessa taloudelliseen tuloon tai vaurastumiseen.”¹⁰⁹

Verosuunnittelua voidaan pitää inhimillisenä tapana tavoitella edullisinta vaihtoehtoa toteuttaa tiettyjä toimia, joilla on veroseuraamuksia. Sallitun verosuunnittelun ja veron kiertämisen raja voi kuitenkin olla hiuksen hieno ja vaikeasti havaittavissa. Verovelvollisilla on oikeus ja vapaus tehdä verotuksellisia valintoja niin, että näillä valinnoilla on konkreettisesti vaikutusta maksettavan veron määrään. Oikeutusta verosuunnittelulle voidaan perustella jopa perustuslain (731/1999) 15 §:n 1 momentin takaamalla omaisuuden suojalla¹¹⁰.

Verosuunnittelu on verovelvolliselle tavoiteltava tapa toimia, mutta tämä on myös lainsäätäjän tietoisesti tarkoittamaa. Verosuunnittelu ei itsessään ole oikeudellinen käsite, mutta sen reunaehdot määräytyvät lainsäädännön kautta. Verosuunnittelu tulee usein kysymykseen yritysten tuloverotuksessa, mutta verosuunnittelu on usein tarpeen yrityskauppojen ja erinäisten yritysjärjestelyiden osalta. Verosuunnittelutoimet liittyvät verotettavan tulon verollisuuteen, tulon määrään, tulon jaksottumiseen¹¹¹, tulon muotoon tai lajiin.¹¹² Verosuunnittelulla ei läheskään aina tarkoiteta verotuksellisesti edullisimman vaihtoehdon valitsemista, vaan lähinnä kyseessä on eri verotuksellisten vaihtoehtojen punninta¹¹³.

¹⁰⁹ Knuutinen, 2020, s. 37.

¹¹⁰ Perustuslain 15 §:n mukaan jokaisen omaisuus on turvattu.

¹¹¹ Kuten osakevaihdossa tulo ei osakevaihdon hetkellä ole luovutusvoittoverotuksen alaista, vaan lykkääntyy tulevaan aikaan. Kts. Knuutinen 2012, s. 4. Verosuunnittelussa on hyvin usein kyse nimenomaisesti tulon verotuksellisen näyttämisen lykkäämisestä. Lykkääntyminen on yleensä mahdollista vain pääomatulojen osalta.

¹¹² Knuutinen, 2020, s. 36.

¹¹³ Knuutinen, 2012, s. 4.

Verosuunnittelun avulla verovelvollinen pyrkii minimoimaan veronsa. Verosuunnittelulla valitaan ne toimintatavat, jotka on verotuksessa ja oikeuskäytännössä hyväksytyt. Veron minimointiin pyrkiviä toimintatapoja voidaan pitää hyväksytyinä silloin, kun oikeustoi-
mien taustalla on aidot liiketaloudelliset syyt.¹¹⁴

Verosuunnittelun vastinparina voidaan osaltaan nähdä veron kiertäminen. Siinä, missä verosuunnittelu on sallittua ja vero-oikeudellisesti hyväksyttyä, veron kiertäminen on verosuunnittelulle päinvastainen menettely. Verosuunnittelua ja veron kiertämistä loppu-
lupaksi yhdistää se, että molempien tavoite on sama eli verojen minimointi suhteessa taloudelliseen tuloon tai vaurastumiseen.¹¹⁵ Päämäärä on siis sama, mutta tapa, jolla päämäärän pyritään, on vero-oikeudellisessa merkityksessä päinvastainen.

OECD on määritellyt veron kiertämistä (*tax avoidance*) seuraavasti: *“Term that is difficult to define but which is generally used to describe the arrangement of a taxpayer's affairs that is intended to reduce his tax liability and that although the arrangement could be strictly legal it is usually in contradiction with the intent of the law it purports to follow”*¹¹⁶. Veron kiertämistä ei ole yksiselitteistä määritellä. Yleensä määritelmällä tarkoi-
tetaan verovelvollisten pyrkimystä vähentää verojen määrää toimilla tai järjestelyillä, jotka ovat muodollisesti lainmukaisia, mutta tosiasiaissa lain tarkoituksen vastaisia.¹¹⁷ Ku-
ten edellä esitetyin käsitelmäärittelyin voidaan todeta, sekä verosuunnittelun että veron kiertämisen käsitteet ovat melko epätarkkoja eikä niiden sisällöstä voida antaa selvää kuvaa. Tämä johtaa nimenomaisesti siihen, ettei verovelvollisten yksittäisten toimien-
kaan voida yksiselitteisesti katsoa kuuluvan jompaankumpaan lokeroon, vaan tarvitaan tapauskohtaista punnintaa ja arviointia verosuunnittelun ja veron kiertämisen välisestä rajanvedosta.

¹¹⁴ Verohallinto, 2022a, 1 Johdanto.

¹¹⁵ Knuutinen, 2020, s. 37.

¹¹⁶ OECD, 2021, Glossary of Tax Terms: Avoidance.

¹¹⁷ Knuutinen, 2012, s. 5.

Selvää kuitenkin on, että veron kiertäminen on eräs tapa kiertää lain muotoa. Sen sijaan lain kiertäminen luonnehditaan yleensä menettelyksi, joka ei ole suoraan vastoin lain sanamuotoa, mutta joka tekee kuitenkin tyhjäksi säännöksen tarkoituksen. Veron kiertämisellä tavoitellaan lain tarkoitukselle eli ratiolle vieraita veroetuja. Tuloa tai toimea ei välttämättä itsessään pyritä piilottelemaan, vaan se voidaan hyvinkin esittää veroviranomaisille, mutta toimet verhotaan keinotekoiseen muotoon, jolloin niiden tosiasiallinen tarkoitus piilotetaan.¹¹⁸ On mahdotonta muotoilla veropohjaa täysin aukottomaan muotoon¹¹⁹, jolloin väliin jää tila, jossa on mahdollista toimia lain tarkoituksen vastaisesti.

4.2 Erityisen veronkiertosäännöksen tausta EU-oikeudessa

4.2.1 Yritysjärjestelydirektiivin veronkiertosäännös

Kuten osakevaihdonkin kohdalla, myös veronkiertosäännös on lisätty osaksi elinkeinoverolakia vuonna 1996 yritysjärjestelydirektiivin implementoinnin yhteydessä. Jo tuolloin hallituksen esityksessä ehdotettiin lakiin lisättäväksi veronkiertosäännös, jonka mukaan yritysjärjestelyyn liittyvät veroedut voidaan evätä, jos järjestelyn ilmeisenä tarkoituksena on veron kiertäminen. Ennen lakimuutosta Suomessa ei ole ollut direktiivissä tarkoitettua veronkiertosäännöstä. Laki sisälsi kuitenkin veronkiertosäännöksen, mutta tämä ei ollut yritysjärjestelyjen kannalta tehokas tapa puuttua veronkiertotapahtumiin.¹²⁰ Ennen osaksi elinkeinoverolakia säädettyä veronkiertosäännöstä, Suomessa on kuitenkin ollut voimassa jo VML 28 §:n yleinen veronkiertosäännös. Osaksi elinkeinoverolakia veronkiertosäännöstä ei olisi ollut välttämätöntä säännellä, mutta sääntelyn puuttuminen olisi johtanut tilanteeseen, jossa VML 28 §:n yleistä veronkiertosäännöstä olisi tullut tulkita niin, ettei se johtaisi ristiriitaan yritysjärjestelydirektiivin kanssa.¹²¹

¹¹⁸ Knuutinen, 2012, s. 6.

¹¹⁹ Knuutinen, 2012, s. 6.

¹²⁰ HE 177/1995 vp s. 1 ja 10.

¹²¹ Andersson & Penttilä, 2014, s. 794.

Yritysjärjestelyjä koskevan veronkiertosäännöksen ei ole tarkoitus estää verosuunnittelua. Lainvalmisteluaineistossa on otettu kantaa siihen, että tämän erityisesti yritysjärjestelyihin keskittyvän veronkiertosäännöksen tarkoituksena on korostaa veroetuihin oikeuttavien säännösten tarkoituksen huomioon ottamista säännösten tulkinnassa. Veronkiertosäännöksellä pyritään torjumaan veroetujen muodostuminen tilanteissa, joissa yritysjärjestelyyn ryhdytään puhtaasti verotuksellisista syistä tai järjestelyn pääasiallisena syynä on verotukselliset tekijät. Tällaisessa tilanteessa voidaan katsoa muodostuvan perusteettomia veroetuja, jotka eivät kuulu neutraalin verotuksen ajattelun piiriin. Keskeistä on myös se, ettei yritysjärjestelyjen taustalla verotuksen tulisi olla houkutin ryhtyä johonkin toimeen, vaan toimen taustalla tulisi puhtaasti olla liiketaloudelliset perusteet.¹²²

Yritysjärjestelydirektiivin 15 artiklan 1 kappaleen a-kohdassa säännellään veron kiertämisestä, jonka mukaan direktiivin 4–14 artikloja voidaan olla soveltamatta tai niistä saatava hyöty voidaan evätä, mikäli yritysjärjestelyn pääasiallisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on ollut veron välttäminen tai veron kiertäminen. Se seikka, että tointa ei ole suoritettu pätevistä taloudellisista syistä, voi johtaa olettamaan, että toimen pääasiallisena tarkoituksena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on veron välttäminen tai veron kiertäminen.

Yritysjärjestelydirektiivin veronkiertosäännöksen soveltaminen edellyttää veronkiertotarkoitusta eli riittävää on, että veronkiertotarkoitus on ollut järjestelyn tavoitteena. Veronkiertotarkoituksen tulee olla yksi tai osan järjestelyn pääasiallisista tarkoituksista. Säännöksen taustalla vaikuttaa lisäksi veronkierto-olettama, jolla tarkoitetaan sitä, että voidaan olettaa järjestelyn tarkoituksena olleen veron kiertäminen, jos järjestelylle ei ole pätevää taloudellista syytä. Järjestelyn syyksi voidaan katsoa esimerkiksi uudelleenjärjestely¹²³, rationalisointi, kilpailukyvyyn parantaminen tai tuottavuuden lisääminen,

¹²² VaVM 49/1995 vp s. 2.

¹²³ Ks. KHO 2017:78, jossa korkein hallinto-oikeus on katsonut, että toiminnan uudelleenjärjestely on lähökohtaisesti hyväksyttävä taloudellinen syy järjestelylle.

mutta sen sijaan pelkkä verojen minimointi ei ole hyväksyttävä¹²⁴ peruste. Arvioinnissa tulee kuitenkin ottaa huomioon järjestely kokonaisuudessaan¹²⁵ ja näin arvioida, onko järjestelyn tarkoituksena ollut veron välttäminen. Järjestelyn taustalla voi olla liiketaloudellisiakin perusteita, mutta nämä tulee suhteuttaa saatavaan etuun ja arvioida kokonaisuus huomioon ottaen liiketaloudellisten syiden painoarvo ja veron kierron mahdollisuus. Näin ollen liiketaloudelliset syyt voivat tosiasiasa olla mitättömiä, vaikka näennäisesti ovatkin olemassa. Näyttövelvollisuus jakautuu melko selkeästi veronsaajalle tilanteessa, jossa punnitaan veronkiertonormin soveltamisedellytyksiä. Sen sijaan näyttövelvollisuus kuuluu verovelvolliselle itselleen punnittaessa liiketaloudellisten syiden olemassaoloa.¹²⁶ Veronkierto-olettama heijastelee unionin oikeuden yleistä periaatetta, jonka mukaan oikeuden väärinkäyttö on kiellettyä¹²⁷.

4.2.2 Oikeuden väärinkäytön kiellosta erityisen veronkiertosäännöksen ja osakevaihdon kannalta

Oikeuden väärinkäytön kiello on unionin oikeuden yleinen periaate¹²⁸. Tämä periaate on ollut yleinen ja vakiintunut yksityisoikeudellisena¹²⁹ periaatteena, mutta sittemmin

¹²⁴ Ks. C-321/05, *Kofoed v. Skatteministeriet*, EU:C:2007:408 kohta 37, jossa mainitaan, että jäsenvaltiot voivat poikkeuksellisesti yksittäistapauksissa kieltäytyä joko kokonaan tai osittain soveltamasta kyseisen direktiivin säännöksiä tai peruuttaa niistä saatavan hyödyn, jos osakkeidenvaihdon ainoana tai yhtenä pääasiallisena tarkoituksena on veropetos tai veron kiertäminen. Lisäksi tässä samassa säännöksessä täsmennetään, että se seikka, ettei kyseistä liiketoimea ole suoritettu sellaisesta hyväksyttävästä taloudellisesta syytä kuin liiketoimeen osallistuvien yhtiöiden toimintojen uudelleenjärjestely tai järjeistäminen, saattaa johtaa olettamaan, että liiketoimella on tällainen tarkoitus. Tapauksessa korostuu myös veronkierto-olettama; Ks. myös. C-28/95, *Leur-Bloem v. Inspecteur der Belastingdienst/Ondernemingen Amsterdam 2*, EU:C:1997:369 kohta 38 ja 39.

¹²⁵ Ks. C-28/95, *Leur-Bloem v. Inspecteur der Belastingdienst/Ondernemingen Amsterdam 2*, EU:C:1997:369 kohdan 48 mukaan sen selvittämiseksi, onko suunnitellun liiketoimen ainoana ja yhtenä pääasiallisena tarkoituksena veropetis tai veron kiertäminen, on kansallisen viranomaisen tutkittava liiketoimi kokonaisuudessaan.

¹²⁶ Helminen, 2021, luku 3.3.5.1.

¹²⁷ C-126/10 *Foggia v. Secretário dos Assuntos Fiscais*, EU:C:2011:718 kohta 50; Ks. myös C-255/02 *Halifax v. Commissioners of Customs & Excise*, EU:C:2006:121 kohta 68 ja 69; C-456/04 *Agip Petroli SpA v. Capitaneria di porto di Siracusa*, EU:C:2006:241 kohta 19 ja 20.

¹²⁸ C-321/05, *Kofoed v. Skatteministeriet*, EU:C:2007:408 kohta 38; C-126/10 *Foggia v. Secretário dos Assuntos Fiscais*, EU:C:2011:718 kohta 50; C-255/02 *Halifax v. Commissioners of Customs & Excise*, EU:C:2006:121 kohta 63.

¹²⁹ Ks. KKO 1992:145 ja KKO 2011:68.

tunnistettu sisältyvän myös julkisoikeuden piiriin mukaan lukien vero-oikeuteen¹³⁰. Oikeuden väärinkäytön kielto merkitsee EU-oikeudessa sitä, ettei oikeussubjektit saa vedota EU-normeihin vilpillisesti tai käyttää niitä väärin¹³¹. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2011:68 oikeuden väärinkäyttöä on määritelty seuraavasti: *”Oikeuden väärinkäytöllä tarkoitetaan yleensä sellaista menettelyä, joissa muodollisesti laillisia oikeustoimia käytetään hylättävässä tarkoituksessa, kuten toisen oikeuksien vahingoittamiseksi”*. Ratkaisusta voidaan johtaa määritelmä siitä, että oikeuden väärinkäytössä on kyse muodollisesti sallitusta oikeuden käyttämisestä yksittäistapauksessa hylättävällä tavalla tai hylättävässä tarkoituksessa¹³². On vaikeaa näyttää, ettei oikeuden väärinkäytön kielto olisi merkityksellinen vero-oikeuden kannalta. Lähinnä voisi nähdä, että oikeuden väärinkäytön kielto on veronkiertämissäännösten tulkintaa ohjaava periaate.¹³³

Oikeuden väärinkäytön kielto voitaneen nähdä monelta osin liitännäisenä veron kiertämisen termiin. Kyseessä on kuitenkin toisistaan erilliset termit, joten mikä oikeastaan erottaa näitä kahta terminologista ilmaisua? EU-oikeudessa oikeuden väärinkäyttöä, oikeuksien väärinkäyttöä sekä veron kiertämistä on käytetty monissa yhteyksissä, jolloin ei ole aivan selvää, tarkoitetaanko näillä eri asioita vai päädytäänkö kaikkien ilmaisujen osalta kuitenkin samaan periaatteeseen. Puhuttaessa oikeuden väärinkäytöstä suhteessa veron kiertämiseen, voidaan oikeuden väärinkäytön osalta todeta kyseessä olevan yleensä väärinkäytön kohteena olevan unionin oikeus. Sen sijaan veron kiertämisellä usein viitataan kansallisen lainsäädännön kiertämiseen. Myös oikeuden väärinkäytöllä voidaan pykiä veron kiertämiseen, mutta tämä koskee lähinnä sellaisia tilanteita, joissa unionin direktiivisäätelyä on toteutettu.¹³⁴

Vaikka oikeuden väärinkäytön kielto viittaa nimenomaisesti unionin oikeuden kiertämiseen, voidaan edellä esitettyyn viitaten todeta, että oikeuden väärinkäytön kielto ja

¹³⁰ Torkkel, 2020, s. 327 ja 331; Vrt. Voipio, 1968, s. 280–281.

¹³¹ Helminen, 2021, luku 1.8.1.; C-255/02 Halifax v. Commissioners of Customs & Excise, EU:C:2006:121 kohta 68.

¹³² Torkkel, 2020, s. 329.

¹³³ Torkkel, 2020, s. 332.

¹³⁴ Knuutinen, 2020, s. 348–349.

veron kiertäminen päätyvät myös kohtaamispisteeseen. Tästä esimerkkinä voidaan todeta korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu KHO 2017:78, joka koskee osakevaihtoa ja EVL 52 h §:n veronkiertosäännöksen soveltamista. Ratkaisussa korkein hallinto-oikeus on todennut, että EVL 52 h §:n veronkiertosäännös voi tulla sovellettavaksi vain, jos ”kysymys on unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä tarkoitetusta oikeuden väärinkäytöstä”. Ratkaisussa osakevaihdolle katsottiin muodostuvan riittävä liiketaloudellinen syy, joka oli toimintojen uudelleenjärjestely, eikä osakevaihdon tarkoituksena ollut oikeuden väärinkäyttö unionin oikeuden tarkoittamalla tavalla.¹³⁵ Ratkaisu osoittaa keskeisesti, kuinka oikeuden väärinkäytön kieltä voi tulla punnittavaksi EVL 52 f §:n ja EVL 52 h §:n soveltamisessa. Ajattelua voitaneen laajentaa koskemaan yritysjärjestelyjä yleensäkin. Oikeuden väärinkäytön kiellon voisi katsoa olevan kansallisen lainsäädännön taustalla oleva periaate eikä sen soveltamista voida ohittaa kansallisessa ratkaisukäytännössä, vaan periaatteella on olennainen merkitys sovellettaessa kansallista veronkiertosäännöstä.

Edellä mainittu korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu osoittaa, että EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännöllä on merkitystä myös tilanteissa, joissa kyseessä ei ole rajat ylittävä yritysjärjestely. Tällainen käytäntö osaltaan välttää tulkintaerot kansallisen lainsäädännön ja EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännön välillä. Toisaalta korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisusta voidaan todeta, että oikeuden väärinkäytön kiellolla on olennainen merkitys kansallisia veronkiertosäännöksiä kuten EVL 52 h §:ää sovellettaessa.¹³⁶ EVL 52 h §:ää sovellettaessa on otettava huomioon niin yritysjärjestelydirektiivi ja sen tarkoitus kuin myös Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisukäytäntö¹³⁷.

¹³⁵ KHO 2017:78.

¹³⁶ Kaunisto, 2022, s. 180 ja 187.

¹³⁷ Verohallinto, 2023a, 5 Veron kiertäminen yritysjärjestelyiden yhteydessä.

4.3 Erityinen veronkiertosäännös kansallisessa lainsäädännössä

Suomessa on kirjattuna verotusmenettelystä annetun lain 28 §:ssä yleinen veronkiertosäännös, mutta elinkeinoverolakiin on sittemmin lisätty yritysjärjestelyjä koskeva erityinen veronkiertosäännös. Nimenomaisesti yritysjärjestelyjen kannalta olisi sinänsä ollut riittävää, että lakiin olisi kirjattu ainoastaan tämä VML 28 §:n yleinen veronkiertosäännös, sillä on katsottu, että useampi veronkiertosäännös voi aiheuttaa ongelmia tulkittaessa kumpi säännös soveltuu käsillä olevaan tilanteeseen. VML 28 §:ää olisi kuitenkin tullut yritysjärjestelyjen osalta tulkita niin, ettei VML 28 § olisi ollut ristiriidassa yritysjärjestelydirektiivin kanssa.¹³⁸ Lainvalmisteluaineistossa on perusteltu erityistä yritysjärjestelyjä koskevaa veronkiertosäännöstä niin, ettei yleisellä veronkiertosäännöksellä olla voitu puuttua ilmeisiin veronkiertotapahtumiin niissä tapauksissa, joissa on ollut kyse yritysjärjestelyistä. Esimerkiksi sulautumisiin ei olla voitu puuttua yleisellä veronkiertosäännöksellä, vaikka on ollut ilmeistä, ettei sulautumisen taustalla ole liiketaloudellista tarkoitusta.¹³⁹

Elinkeinoverolain veronkiertosäännös on kirjattuna EVL 52 h §:ssä. Kuten todettu, sääntelyn taustalla on yritysjärjestelydirektiivin veronkiertosäännös. Alun perin veronkiertämistä estävä säännös oli EVL 52 g §:ssä ja sen sanamuoto kuului niin, että yritysjärjestelyjä koskevia säännöksiä ei sovellettu, jos oli ilmeistä, että järjestelyn yksinomaisena tai pääasiallisena tarkoituksena oli ollut veron kiertäminen.¹⁴⁰ Lakimuutoksella EVL 52 g § siirrettiin uudeksi EVL 52 h §:ksi, joka vastaa nykyistä muotoaan.

Nykymuotoisen elinkeinoverolain 52 h §:n mukaan EVL 52 ja 52 a – 52 g §:n säännöksiä ei sovelleta, jos on ilmeistä, että järjestelyjen yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on ollut veron kiertäminen tai veron välttäminen. Säännöksen sanamuotoon lisättiin sana ”yhtenä pääasiallisista tarkoituksista”, joten lain muutos ei sanamuodossaan ollut suuri, mutta merkitys laajeni huomattavasti. Sanamuodon

¹³⁸ Andersson & Penttilä, 2014, s. 794.

¹³⁹ HE 177/1995 vp s. 10.

¹⁴⁰ Andersson & Penttilä, 2014, s. 795.

täsmäntämisellä pyrittiin siihen, että veronkiertosäännöstä voitaisiin soveltaa tilanteisiin, joissa järjestelyn yksi pääasiallisista tarkoituksista on ollut veron kiertäminen eikä jouduta arvioimaan, mikä järjestelyn tavoitteista on tärkein.¹⁴¹ Osakevaihdon kannalta veronkiertosäännös tarkoittaa siis sitä, että veronkiertosäännöstä sovellettaessa, osakevaihdon yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on ollut veron kiertäminen tai veron välttäminen.

EVL 52 h §:n erityisen veronkiertosäännöksen keskeisin merkitys liittyy siihen, että yritysjärjestelyn taustalla tulisi olla hyväksyttävät liiketaloudelliset syyt. Yritysjärjestelyn näennäinen muotovaatimuksen täyttäminen ei riitä veroetujen saavuttamiseksi, vaan järjestelylle on myös tosiasiaa oltava hyväksyttävät syyt. Toisaalta järjestelyn ollessa lain tarkoituksen kanssa yhteensopiva, ei kysymykseen voi tulla veron kiertäminen.¹⁴² Lainvalmisteluaineistossa on konkreettisesti mainittu, että veron kiertämiseen voi viitata esimerkiksi ”erilaisten keinotekoisten apuyhtiöiden perustaminen, useiden perättäisten yritysjärjestelytoimenpiteiden tekeminen, yhtiötetyn toiminnan lopettaminen pian siirron jälkeen tai esimerkiksi liiketoiminnan siirron tai osakkeiden vaihdon jälkeen siirrossa saatujen varojen tai osakkeiden nopea edelleenmyynti”¹⁴³. Toisaalta pelkästään näiden seikkojen olemassaolo ei tarkoita automaattisesti veron kiertämisen soveltamista, vaan merkityksellistä on se, onko järjestelylle löydettävissä liiketaloudelliset perusteet¹⁴⁴.

KHO 2013:44 ratkaisussa A Oy:n liiketoiminta oli päättynyt 2003. Tämän jälkeen yhtiö oli ryhtynyt realisoimaan vapaa-ajan asuntojaan ja kahta rakentamatonta tonttia. A Oy oli jakautunut vuonna 2008 Kiinteistö Oy L ja Asunto Oy R -yhtiöiksi. A Oy:llä ei ollut liiketoimintaa jakautumishetkellä ja sillä oli omistuksessaan vain kaksi kiinteistöä. Asunto Oy R -yhtiön omistuksessa oleva kiinteistö M jäi osakkaille ja Kiinteistö Oy L:n omistuksessa oleva tila L myytiin vuonna 2008. EVL 52 h §:n veron kiertämistä koskevaa säännöstä ei ollut tapauksessa sovellettava sillä perusteella, että yhtiö ei ollut enää harjoittanut aktiivista liiketoimintaa. EVL 52 h §:ää ei tullut soveltaa myöskään sillä perusteella, että järjestelyn yhtenä keskeisenä tarkoituksena oli ollut yhden kiinteistön nopea realisoiminen. Jakautumisen jälkeen yhtiön osakkaat ovat voineet käyttää Asunto Oy R:n omistukseen siirtynyttä

¹⁴¹ HE 193/2005 vp s. 8.

¹⁴² Andersson & Penttilä, 2014, s. 796.

¹⁴³ VaVM 49/1995 vp s. 2.

¹⁴⁴ Andersson & Penttilä, 2014, s. 797.

asuntoa tuloverolain 53 §:n 1 kohdan mukaisella tavalla ilman vuokranmaksuvelvollisuutta. Asunnon käyttäminen ilman vuokranmaksuvelvollisuutta ei ole ollut mahdollista ennen jakautumista. Lisäksi asunto voi olla myytävissä oman asunnon verovapaussäännösten puitteissa, jolloin jakautuneen yhtiön omistusaikana kertynyt arvonnousu jää verovapaaksi. Kun järjestelyn seurauksena katsottiin syntyvän lain tarkoituksen vastaisia veroetuja, oli ilmeistä, että järjestelyn yhtenä pääasiallisista tarkoituksista oli ollut veron kiertäminen tai veron välttäminen elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 52 h §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Edellä esitetty korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu kuvaa hyvin sitä, kuinka yhteen yritysjärjestelyyn voi liittyä monta arvioitavaa seikkaa. Tapauksessa konkretisoituu se, ettei EVL 52 h § tule sovellettavaksi ainoastaan sillä perusteella, että yhtiö ei harjoita aktiivista liiketoimintaa. Toisaalta ratkaisun mukaan EVL 52 h § ei tule automaattisesti sovellettavaksi silloin, jos omaisuutta realisoidaan nopeasti yritysjärjestelyn jälkeen niin, että omaisuuden luovutus siirtyy edullisempien laskentasääntöjen piiriin. Lisäksi ratkaisu kuitenkin ilmentää sitä seikkaa, että järjestelyssä muodostui konkreettisia veroetuja TVL 53 §:n 1 kohdan nojalla ja mahdollisesti myös TVL 48 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla, jotka sen sijaan on voitu katsoa olleen sellaisia veroetuja, joiden yhtenä pääasiallisena tarkoituksena on ollut veron kiertäminen tai veron välttäminen.

EUT:n ratkaisussa C-126/10 Foggia v. Secretário dos Assuntos Fiscais on nostettu esille keskeisiä seikkoja erityisen veronkiertosäännöksen soveltamisen kannalta. Ensinnäkin ratkaisussa nostetaan esille, että on kiinnitettävä huomioita liiketoimeen kokonaisuudessaan, arvioitaessa sitä, onko suunnitellulla liiketoimella ollut veronkiertotarkoitus. Toiseksi arvioitavaksi tulevat liiketaloudelliset perusteet ja näiden syiden hyväksyttävyyys. Kolmanneksi yritysjärjestelydirektiivin veron kiertämisestä koskeva artikla heijastelee unionin oikeuden yleistä periaatetta, jonka mukaan oikeuden väärinkäyttö on kiellettyä. Unionin lainsäädännön soveltamista ei voida laajentaa väärinkäyttönä pidettäviin menettelytapoihin eli toimiin, joita ei toteuteta tavanomaisen liiketoiminnan yhteydessä vaan yksinomaan unionin oikeudessa säädettyjen etujen väärinkäyttämiseksi. Kyseessä olleessa tapauksessa oli ratkaistavana se, onko direktiivin veron kiertämisestä koskevaa artiklaa tulkittava siten, että kun kyse on liiketoimesta, jossa kaksi samaan konserniin kuuluvaa yhtiötä sulautuu, on katsottava, että sulautuminen on toteutettu kyseisessä säännöksessä tarkoitetulla tavalla ”hyväksyttävästä taloudellisesta syystä” silloin, kun toimenpiteellä on positiivinen vaikutus konsernin rakenteellisiin kustannuksiin, vaikka sulautuva yhtiö ei harjoita minkäänlaista toimintaa, se ei omista yhtäkään rahoitusosuutta muista yhtiöistä ja siirtää vastaanottavaan yhtiöön ainoastaan määriltään suuria tappioita.

EUT:n ratkaisun C-126/10 ja korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisukäytännön pohjalta voidaan todeta EVL 52 h §:ää sovellettaessa tutkittavaksi tulevan osakevaihdon osalta seuraavat seikat:

1. Verojärjestelmälle vieraiden ja lain tarkoituksen vastaisten veroetujen muodostuminen osakevaihdon seurauksena¹⁴⁵,
2. Osakevaihdon hyväksyttävät liiketaloudelliset perusteet, sekä
3. Osakevaihdon tarkastelu kokonaisuutena osakevaihdon jälkeiset tapahtumat sekä unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö huomioon ottaen.¹⁴⁶

Erityistä veronkiertosäännöstä sovellettaessa tutkittavaksi osakevaihdon osalta tulee ensinnäkin se, onko osakevaihtoon liitetyt veroedut tavanomaisia veroetuja vai ovatko nämä veroedut verojärjestelmälle vieraita ja lain tarkoituksen vastaisia. Vasta tämän jälkeen voidaan arvioida osakevaihdon liiketaloudellisia perusteita ja niiden hyväksyttävyyttä. Lisäksi osakevaihtoa on tarkasteltava kokonaisuutena, joka voi olla ajallisesti mahdollista vasta myöhemmin. Kokonaisuutta tarkasteltaessa on huomioitava niin osakevaihdon jälkeiset tapahtumat kuin unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö. Nämä seikat on siis tutkittava sovellettaessa EVL 52 h §:ää osakevaihtoon.

Vaikka tutkielma keskittyy erityisen veronkiertosäännöksen tarkastelulle, on perusteltua avata VML 28 §:n sisältöä osakevaihdon maastapoistumisveron tarkastelun vuoksi. Verotusmenettelylain 28 §:n 1 momentin mukaan, jos jollekin olosuhteelle tai toimenpiteelle on annettu sellainen oikeudellinen muoto, joka ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta, on verotusta toimitettaessa meneteltävä niin kuin asiassa olisi käytetty oikeaa muotoa. Jos kauppahinta, muu vastike tai suoritusaika on kauppa- tai muussa sopimuksessa määrätty taikka muuhun toimenpiteeseen on ryhdytty ilmeisesti siinä

¹⁴⁵ Ks. KHO 2017:78. Ensin on tutkittava, onko osakevaihtoon liittyvät veroedut tavanomaisia veroetuja vai onko niitä pidettävä lain tarkoituksen vastaisina. Tämän jälkeen voidaan arvioida osakevaihdon liiketaloudellisia perusteita.

¹⁴⁶ Kts. C-126/10 Foggia v. Secretário dos Assuntos Fiscais, EU:C:2011:718; Penttilä, 2017b, s. 4; KHO 2017:78.

tarkoituksessa, että suoritettavasta verosta vapauduttaisiin, voidaan verotettava tulo ja omaisuus arvioida. Lisäksi verotusmenettelylain 28 §:n 2 momentissa todetaan, että verotusta toimitettaessa huolellisesti tutkittava kaikki ne seikat, jotka voivat vaikuttaa asian arvostelemiseen, sekä annettava verovelvolliselle tilaisuus esittää selvitys havaituista seikoista. Yleinen veronkiertosäännös mahdollistaa siis oikeustoimen verottamisen sen oikean muodon ja todellisen taloudellisen sisällön mukaisesti, jos oikeustoimen oikeudellinen muoto ei vastaa sen varsinaista luonnetta ja tarkoitusta. Säännöksen tarkoituksen on estää sellaisten veroetujen myöntäminen, jotka ovat lain tarkoituksen vastaisia.¹⁴⁷ Yleisen veronkiertosäännöksen tarkoituksen voidaan siis tältä osin katsoa vastaavan erityistä veronkiertosäännöstä eli pyritään estämään perusteettomien veroetujen syntyminen.

¹⁴⁷ Kaunisto, 2022, s. 148.

5 Erityisen veronkiertosäännöksen soveltaminen osakevaihtoon

5.1 Lain tarkoituksen vastaisista veroeduista, liiketaloudellisista perusteista ja näyttötaakan jakautumisesta

EVL 52 h §:ää sovellettaessa on tutkittava ensinnäkin verojärjestelmälle vieraiden ja lain tarkoituksen vastaisten veroetujen muodostuminen osakevaihdon seurauksena¹⁴⁸. Tutkittaessa EVL 52 h §:n soveltamista, on käsittelyjärjestyksessä ensimmäisenä tutkittava, muodostuuko järjestelyn perusteella lain tarkoituksen vastainen veroetu¹⁴⁹. Mikäli järjestely ei tuota lain tarkoituksen vastaista veroetua, ei kyseeseen tule veron kiertäminen.¹⁵⁰ Lainvalmisteluaineistossa ei ole mainintaan veroetujen määritelmästä, mutta oikeuskäytännön perusteella voidaan vieraina veroetuina mainita esimerkiksi osakkeiden myyminen ja niiden hankintamenojen kasvattamisen muodossa kertyvän lopullisen veroedun kerryttäminen¹⁵¹ sekä asunnon siirtäminen jakautumisessa asunto-osakeyhtiölle niin, että yhtiön omistajat voivat käyttää asuntoa ilman vuokranmaksuvelvollisuutta¹⁵². Sen sijaan oikeuskäytännön perusteella voidaan todeta, että vieraita veroetuja eivät ole esimerkiksi sulautuvan yhtiön tappioiden siirtyminen vastaanottavalle yhteisölle¹⁵³ sekä osinkotulon verotuksen muuttuminen osakevaihdolla yhtiön nettovarallisuutta kasvattamalla¹⁵⁴.

Vieraita veroetuja on punnittava suhteessa liiketaloudellisiin perusteisiin¹⁵⁵. Liiketaloudellisten perusteiden arvioiminen tulee kyseeseen EVL 52 h §:n soveltamisen kohdalla siinä vaiheessa, kun on katsottu, että osakevaihdolla on syntynyt lain tarkoituksen vastaisia veroetuja. Eli liiketaloudellisten perusteiden arvioiminen tulee kysymykseen,

¹⁴⁸ KHO 2017:78.

¹⁴⁹ Penttilä, 2017b, s. 5.

¹⁵⁰ Andersson & Penttilä, 2014, s. 797.

¹⁵¹ KHO 2021:65.

¹⁵² KHO 2013:44.

¹⁵³ KHO 2013:126.

¹⁵⁴ KHO 2017:78.

¹⁵⁵ Verohallinto, 2023b, 5 Veron kiertäminen yritysjärjestelyiden yhteydessä.

mikäli osakevaihdolla on katsottu syntyvän lain vastaisia veroetuja. Jo lainvalmisteluaineistossa on todettu, että veronkiertosäännöstä ei tulisi soveltaa tilanteissa, joissa yritysjärjestelylle on olemassa merkittävät liiketaloudelliset perusteet. On myös todettu, että merkittävienkään veroetujen syntyminen ei sellaisenaan saa johtaa veronkiertosäännöksen soveltamiseen, vaan osakevaihtojärjestelyn taustalta on tutkittava myös sen liiketaloudelliset perusteet.¹⁵⁶ Yritysjärjestelyn liiketaloudellisten perusteiden puuttuessa kokonaan tai ollen hyvin ohuet, voidaan pitää ilmeisenä, että yritysjärjestelyn kuten osakevaihdon yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on ollut veron kiertäminen tai veron välttäminen¹⁵⁷. Toisaalta liiketaloudellisten syiden ohuus ei voi luoda olettaa siitä, että kyseessä olisi veron kiertäminen tai veron välttämistarkoitus¹⁵⁸.

Liiketaloudellisia perusteita tutkiessa ei tule soveltaa ennalta määrättyjä arvoperusteita, vaan tapaukset on tutkittava liiketoimi kokonaisuudessaan¹⁵⁹. Liiketaloudellisten syiden puuttuminen ei kuitenkaan yksistään johda siihen, että kyseessä olisi veron kiertäminen tai veron välttämistarkoitus. Sen sijaan, jos vieraita veroetuja ei osakevaihdon seurauksena synny, ei myöskään EVL 52 h §:ää sovelleta, vaikkei riittäviä liiketaloudellisia perusteita olisi esitetty. Verovelvollisella on oikeus pyrkiä suunnittelemaan verotustaan ja tavoitella tuloa valitsemillaan keinoilla eikä osakevaihtoa koskevien säännösten ja soveltamisedellytysten täyttyminen edellytä näyttöä liiketaloudellisista perusteista. Tämä tulkinta poikkeaa myös osin yritysjärjestelydirektiivistä, joka sisältää oletettaman siitä, että toimella voi olla veronkiertotarkoitus, mikäli pätevää liiketaloudellista syytä ei ole. Osakevaihdon soveltamisedellytysten täyttyessä, ei voida soveltaa EVL 52 h §:ää ainoastaan sillä perusteella, että osakevaihdolle esitetty liiketaloudelliset perusteet ovat ohuet tai, että osakevaihdon sijaan olisi tullut valita jokin toinen järjestely kuten osakekauppa, joka johtaisi suurempiin veroihin.¹⁶⁰

¹⁵⁶ VaVM 41/2005 vp s. 2.

¹⁵⁷ KHO 2017:78.

¹⁵⁸ C-126/10 Foggia v. Secretário dos Assuntos Fiscais, EU:C:2011:718, kohta 36.

¹⁵⁹ C-126/10 Foggia v. Secretário dos Assuntos Fiscais, EU:C:2011:718, kohta 37.

¹⁶⁰ Penttilä, 2017a, s. 131 ja 132.

Siihen, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä liiketaloudellisena perusteena, ei ole löydettävissä yksiselitteistä vastausta. Nämä hyväksyttävät liiketaloudelliset syyt on muodostuneet lähinnä oikeuskäytännön kautta. Keskeistä on se, ettei verotukselliset seikat voi olla tällaisia hyväksyttäviä liiketaloudellisia syitä. Hyväksyttävänä liiketaloudellisina syinä on pidetty mm. toiminnan uudelleenjärjestelyä ja organisointia, toiminnan rationalisointia, yritysten yhteismarkkinoiden vaatimuksiin mukautumista, tuottavuuden parantamista sekä kansainvälisen kilpailukyvyyn lisäämistä.¹⁶¹ Nämä eivät kuitenkaan ole tyhjentäviä esimerkkejä hyväksyttävistä liiketaloudellisista syistä, vaan nämä vaativat osakseen tapauskohtaista arviointia sekä toimen kokonaisuuden hahmottamista.

Oikeuskäytännöstä on löydettävissä lisäksi mm. seuraavia perusteita, joiden ei olla katsottu täyttävän hyväksyttävien liiketaloudellisten perusteiden määritelmän: toiminnan selkeyttäminen ja vakauttaminen suuntaamalla liiketoimintaa tytäryhtiöiden alaisuuteen¹⁶², yhtiön pääomarakenteen muuttaminen niin, että yhtiöön voidaan ottaa uusia asiantuntijaosakkaita¹⁶³, omistajan henkilökohtaiset perusteet¹⁶⁴ sekä yhtiön myynnin helpottaminen¹⁶⁵.

Lainvalmisteluaineistosta ei ole löydettävissä listausta hyväksyttävistä liiketaloudellisista perusteista. Oikeuskäytännöstä voidaan saada tulkinta-apua siihen, milloin kyseessä on hyväksyttävä liiketaloudellinen peruste, mutta liiketaloudellisia perusteita on tulkittava niiden näytön perusteella nimenomaisesti kyseessä olevan järjestelyn kannalta.

Näyttötaakka on pääasiallisesti sillä osapuolella, jolla on paremmat edellytykset antaa asiassa selvitystä VML 26 §:n 4 momentin mukaisesti. Informaatiokuilusta johtuen yleensä verovelvollisella on näyttötaakka¹⁶⁶. EVL 52 h §:n erityisen veronkiertosäännöksen näyttövelvollisuuden jakautuminen on tasaisempi kuin VML 28 §:ää sovellettaessa.

¹⁶¹ Kukkonen & Walden, 2020, s. 353.

¹⁶² KHO 2021:65

¹⁶³ KHO 1999:63

¹⁶⁴ Vaasan HAO 27.11.2015 15/0591/1

¹⁶⁵ Rovaniemen HAO 28.02.2011 11/0059/1

¹⁶⁶ Kukkonen & Walden, 2020, s. 362.

Verovelvollisen rooli näytön osoittajana korostuu esitettäessä järjestelylle hyväksyttäviä liiketaloudellisia syitä. Verovelvollisella on paremmat edellytykset tuottaa näyttöä järjestelystään¹⁶⁷ kuin veroviranomaisella olisi. Sen sijaan näytön tuottaminen liiketaloudellisten syiden puuttumisesta sekä mahdollisesta veron kierrosta jakautuu painavammin viranomaiselle kuitenkin ensisijaisen selvitysvelvollisuuden kuuluessa edelleen verovelvolliselle itselleen.¹⁶⁸ EUT:n ratkaisussa C-14/16 Euro Park Service v. Ministre des finances et des comptes publics on mainittu, että viranomaisen on osoitettava ainakin alustavaa näyttöä hyväksyttävien liiketaloudellisten syiden puuttumisesta tai viitteitä veropetoksesta tai veronkierrosta. Myös esimerkiksi ratkaisussa C-397/07 Euroopan yhteisöjen komissio v. Espanjan Kuningaskunta on otettu samanlainen kanta, jonka mukaan kansallisilla viranomaisilla on todistustaakka liiketoimen vilpillisestä tai keinotekoisesta luonteesta. Tiivistäen voidaan todeta, että veroviranomaisen tulisi ensin esittää ainakin alustavaa näyttöä verojärjestelmälle vieraiden veroetujen muodostumisesta tai keinotekoisesta järjestelystä, jonka jälkeen verovelvollinen voi esittää vastanäyttöä hyväksyttävistä liiketaloudellisista perusteista¹⁶⁹.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2017:78 hyväksyttävänä liiketaloudellisena perusteena oli pidetty toimintojen uudelleen järjestelyä. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisusta voidaan todeta, että näyttö toimintojen uudelleen järjestelystä on ollut verovelvollisella, sillä verovelvollinen on osoittanut, että tarkoituksena on keskittää sijoitus- ja osakevarallisuuden omistaminen ja hallinnointi A Oy:öön, joka helpottaa ja tehostaa sekä A Oy:n että X:n sijoitustoiminnan harjoittamista, organisointia ja edelleen kehittämistä. Ratkaisussa korkein hallinto-oikeus linjaa toimintojen uudelleen järjestelyn olevan hyväksyttävä liiketaloudellinen peruste, kuten kyseessä olevassa asiassa, mutta

¹⁶⁷ Ks. C-196/04 Cadbury Schweppes plc ja Candury Schweppes Overseas Ltd v. Comissioners of Inland Revenue, EU:C:2006:544, kohta 62. Kotimaisen yhtiön tulee osoittaa yhtäältä, että kyseisen yhtiön ja ulkomaisen väliyhteisön välillä tehdyistä liiketoimista johtuva veron huomattava pieneneminen Yhdistyneessä kuningaskunnassa ei ollut näiden liiketoimien pääasiallinen tavoite tai yksi pääasiallisista tavoitteista, ja toisaalta, että kyseisen veron pieneneminen sen johdosta, että voitot ohjattiin kyseisessä lainsäädännössä tarkoitettulla tavalla muualle, ei ollut ulkomaisen väliyhteisön perustamisen pääasiallisena tarkoituksena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista.

¹⁶⁸ Immonen, 2022, s. 636–637.

¹⁶⁹ Immonen, 2022, s. 637.

nämä liikeloudelliset perusteet eivät tulleet enemmälti punnittavaksi, sillä järjestelyssä ei katsottu muodostuvan konkreettisia ja verojärjestelmälle vieraita veroetuja. Lisäksi tapauksessa merkityksellistä on se, että näytön esittäminen osakkeiden mahdollisesta jatkuvuudesta ja järjestelyn keinotekoisuudesta olisi sen sijaan kuulunut veronsaajille, sillä ratkaisussa todetaan muun muassa, että *”asiassa ei ole kuitenkaan esitetty, että A Oy:n olisi tarkoitus pian osakevaihdon jälkeen luopua B Oy:n osakkeista ja että osakevaihto olisi näin ollen vain välivaihe järjestelyssä, jonka lopullisena todellisena tarkoituksena olisi B Oy:n osakkeiden myyminen”*.

Samaisen kannan näyttötaakan jakautumisesta voi katsoa muodostaneen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu KHO 2021:65, jossa näyttöä liikeloudellisista perusteista on antanut verovelvollinen ennakkoratkaisuhakemuksessaan esittäen liikeloudelliseksi perusteeksi *”selkeyttää ja vakauttaa A Oy:n toimintaa suuntaamalla perustajaurakointia erityisesti tytäryhtiöiden alaisuuteen sekä hankkia B Oy:lle sen aluillaan olevan perustajaurakointitoiminnan kannalta välttämättömiä RS-referenssejä”*. Tapauksessa on kuitenkin katsottu liikeloudellisia perusteita punnittaessa veroetuihin nähden, että järjestelyssä muodostuu konkreettinen ja verojärjestelmälle vieras veroetu. Näistä veroeduista näyttöä on antanut Veronsaajien oikeudenvallontayksikkö vastineessaan todeten seuraavaa: *”Osakevaihdon kohteena ovat sekä A Oy:n tämänhetkiset että B Oy:n tulevat vaihto-omaisuusosakkeet. Kun B Oy:n on tarkoitus toteuttaa suunniteltu rakennushanke ja luovuttaa osakevaihdossa saamansa osakkeet, sen myyntitulo pienenee noin miljoonalla eurolla, koska osakkeiden hankintameno osakevaihdossa kasvaa vastaamaan osakkeiden käypää arvoa. Tästä syntyy sellainen veroetu, jonka vuoksi osakevaihtoon voidaan soveltaa elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 52 h §:ää”*.

Osakevaihtoa koskevat korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisut jäljittelevät sitä linjaa, joka on nähtävissä myös EUT:n ratkaisukäytännöstä. Näyttötaakka jakautuu sekä verovelvolliselle että veroviranomaiselle, mutta verovelvollisen on esitettävä näyttöä hyväksyttävistä liikeloudellisista perusteista, sillä verovelvollisella on parempi tieto järjestelystään. Sen sijaan veroviranomaisen on esitettävä näyttöä liikeloudellisten

perusteiden puuttumisesta, verojärjestelmälle vieraiden veroetujen muodostumisesta tai viitteistä veron kiertämiseen.¹⁷⁰

5.2 Holdingyhtiön¹⁷¹ nettovarallisuuden kasvattaminen osana osinkoverotuksen minimointia

Mediassa on viime aikoina nostettu esille sosiaalisen median sisällöntuottajien verosuunnittelu ja tämän toiminnan tarkastelu lain hengen kannalta. Sisällöntuottajien verosuunnittelua on kritisoitu mediassa laajasti ja tämä kritiikki perustuu Finnwatchin julkaisemaan tutkimusartikkeliin, jossa käsiteltiin osakevaihdon hyödyntämistä osana osinkoverotuksen minimointia.¹⁷² Ilmiö ei sinänsä koske pelkästään sisällöntuottajia, mutta on saanut nimenomaisesti mediassa huomiota sisällöntuottajien verosuunnittelun vuoksi. Mediassa saatu laaja huomio voi osaltaan olla omiaan herättämään kiinnostusta tällaisen lainsäädännöllisen ongelman hyödyntämiselle. Järjestelyn avulla voidaan saavuttaa jopa kymmenien tuhansien eurojen osakaskohtainen verohyöty vuosittain¹⁷³.

Verosuunnittelukeinona voidaan liiketoimintaa harjoittavan yhtiön rinnalle yritysraken- teeseen lisätä holdingyhtiö. Näiden yhtiöiden välillä voidaan toteuttaa luovutusvoittove- rotuksen lykkäävä osakevaihto, jonka avulla voidaan kasvattaa holdingyhtiön nettovaral- lisuutta. Nettovarallisuutta kasvattamalla voidaan vaikuttaa holdingyhtiön osakkeiden matemaattiseen arvoon, joka lasketaan yhtiön nettovarallisuudesta. Tällä järjestelyllä py- ritään keinotekoisesti kasvattamaan yhtiön nettovarallisuutta ja näin ollen voidaan vai- kuttaa jaettavien osinkojen verokohteluun, sillä osakkeen matemaattinen arvo vaikuttaa

¹⁷⁰ C-14/16 Euro Park Service v. Ministre des finances et des comptes publics, EU:C:2017:177, kohta 56; C-397/07 Euroopan yhteisöjen komissio v. Espanjan Kuningaskunta, EU:C:2009:436, kohta 30; Immonen, 2022, s. 637.

¹⁷¹ Kts. Andersson & Penttilä, 2014, s. 47. Holdingyhtiöllä tarkoitetaan arvopapereiden omistamista ja hal- litsemista varten perustettua yhtiötä.

¹⁷² Finnwatch, 2023a; Finnwatch, 2023b; Kts. Helsingin Sanomat, 2023 nostettiin esille Finnwatchin tekemä tutkimus, jota on uutisoinnissa kommentoitu muun muassa somevaikuttajien verosuunnittelun olevan ve- rolain hengen vastainen ja tällä toiminnalla on saatu aikaan ”uusi vinouma perusvinouman päälle”.

¹⁷³ Finnwatch, 2023b.

suoraan pääomatulo-osingon määrään. Yhtiön nettovarallisuus lasketaan varojen arvos-
tamisesta annetun lain (1142/2005, ArVL), 2 §:n 1 momentin mukaan niin, että yhtiön
varoista vähennetään yhtiön velat. Osakkeiden matemaattinen arvo sen sijaan lasketaan
sitien, että yhtiön edellisen vuoden nettovarallisuus jaetaan yhtiön osakkeiden lukumää-
rällä ArVL 9 §:n tarkoittamalla tavalla.

Osinkoja jaettaessa näiden osinkojen verotukseen vaikuttaa yhtiön nettovarallisuus ja
siitä laskettu matemaattinen arvo¹⁷⁴. Muusta kuin julkisesti noteeratusta yhtiöstä jaettu
osinko on TVL 33 b §:n 1 momentin mukaan jaettava ansiotulo- ja pääomatulo-osuu-
teen¹⁷⁵, joista osa on verovapaata tuloa. Tämä jako perustuu tuloverolain mukaan osin-
gonsaajan omistamien osakkeiden matemaattiseen arvoon. Pääomatulo-osinkoa on
enintään 8 prosenttia osakkeiden matemaattisesta arvosta. Tästä pääomatulo-osingosta
on 150 000 euroon asti 25 prosenttia veronalaista pääomatuloa ja 75 prosenttia vero-
tonta tuloa. Osingon 150 000 euron ylittävältä osin 85 prosenttia on veronalaista pää-
omatuloa ja 15 prosenttia on verotonta tuloa. Se osa, joka ylittää 8 prosenttia osakkeiden
matemaattisesta arvosta, on ansiotulo-osinkoa. Tästä ansiotulo-osingosta 75 prosenttia
on veronalaista ansiotuloa ja 25 prosenttia on verotonta tuloa.

Esimerkiksi henkilö saa yhtiöstä osinkoa 50 000 euroa ja näiden osakkeiden matemaat-
tinen arvo on 150 000 euroa. Laskettaessa 8 prosenttia osakkeiden matemaattisesta ar-
vosta ($150\,000 \times 8\% = 12\,000$ euroa), voidaan todeta osingon jakautuvan ansiotulo- ja
pääomatulo-osinkoon. 8 prosentin ylimenevä osa ($50\,000 - 12\,000 = 38\,000$) on ansio-
tulo-osinkoa. Tästä ansiotulo-osingon määrästä 75 prosenttia on veronalaista ansiotuloa
eli 28 500 euroa ja 25 prosenttia on verotonta tuloa eli 9 500 euroa. 8 prosentin alle jäävä
osa eli 12 000 euroa on pääomatulo-osinkoa. Tästä pääomatulo-osingon määrästä on
150 000 euroon asti 25 prosenttia eli 3 000 euroa veronalaista pääomatuloa ja loput 75
prosenttia eli 9 000 euroa verotonta tuloa.

¹⁷⁴ Kts. KVL 1993/309. Poikkeavalla tilikaudella voi olla vaikutus osakkeen matemaattista arvoa lasketta-
essa.

¹⁷⁵ Kts. KHO 2002:1 ja KVL 1993/142. Tilikauden pituudella ei ole merkitystä jaettaessa osingon ansiotulo-
ja pääomatulo-osuutta.

Kannustin nettovarallisuuden kasvattamiseen on keskeinen, sillä veronalaista huojennettua osinkoa on mahdollista nostaa 25 prosenttia ja huojennetun osingon määrä on suoraan verrannollinen yhtiön nettovarallisuuteen. Mitä enemmän yhtiössä on nettovarallisuutta, sitä enemmän voi nostaa huojennettua osinkoa. Nettovarallisuuden määrällä on myös suora vaikutus siihen, verotetaanko osinko ansio- vai pääomatulona. Osakkeenomistaja nostaa kevyesti verotetun osingon enimmäismäärän 150 000 euroa, jolloin kannustin nettovarallisuuden kasvattamiseen kohdistuu 1 875 000 euroon asti. Nettovarallisuutta voidaan kasvattaa voitollisella toiminnalla tai lisäpääomaa sijoittamalla.¹⁷⁶

Kuten aiemmin tutkielmassa on todettu, verosuunnittelu on sallittu ja jopa lainsäätäjän tarkoittaman keino suunnitella verotusta ja valita verotuksellisesti kevyin vaihtoehto. Kuitenkin sellaisen verosuunnittelun, johon pyritään lain tarkoituksen vastaisin keinoin tai, jolla saavutetaan vieraita veroetuja, ei voida katsoa olevan sallittua verosuunnittelua, vaan tällöin lähennytään veron kierron rajaa. Tätä seikkaa on myös oikeuskäytännössä käsitelty nimenomaisesti holdingyhtiön nettovarallisuutta kasvattavien osakevaihtojen ja osinkoverotuksen minimoinnin kannalta. Holdingyhtiön nettovarallisuutta kasvatettaessa osakevaihdon avulla, voi kysymykseen tulla veronkiertosäännöksen soveltaminen. Tällöin keskeisin seikka liittyy oikeuskäytännön perusteella nimenomaisesti siihen, onko osakevaihtojärjestelyn yhtenä tarkoituksena ollut osinkojen verotukseen kohdistuvan ankaramman verotuksen välttäminen¹⁷⁷.

Vaasan hallinto-oikeuden ratkaisussa 27.11.2015 15/0591/1 oli kyse siitä, että X omisti A Oy:n osakekannasta yli 50 prosenttia ja B Oy:n osakekannan kokonaan. Tapauksessa tarkoituksena oli, että X muuttaisi omistuksensa A Oy:ssä välilliseksi osakevaihdon kautta niin, että B Oy järjestää suunnatun osakeannin ja X maksaa merkitsemänsä osakkeet luovuttamalla kaikki omistamansa A Oy:n osakkeet B Oy:lle. Tällöin siis B Oy omisti A Oy:n osakkeet, mutta X omisti ne vain välillisesti B Oy:n kautta. Tämän jälkeen X tarkoituksena oli myös muuttaa B Oy:ssä olevat osakkeet kahdeksi eri osakelajiksi, jolloin B-osakkeet olisivat äänioikeudettomia, mutta niillä olisi normaalit varallisuusosoikeudet. X:n tarkoitus oli luovuttaa mainitut äänioikeudettomat B-osakkeet lapsilleen. Kauppahinta oli tarkoitus jättää velaksi ja maksaa 15 vuoden aikana B Oy:n maksamilla osingoilla.

¹⁷⁶ Viitala, 2018, s. 131 ja 132.

¹⁷⁷ Vaasan HAO 27.11.2015 15/0591/1.

Tapauksessa hallinto-oikeus katsoi, että osakevaihtoa itsenäisesti tarkasteltuna olisi voitu pitää hyväksyttävänä riittävin liikeloudellisin perustein, mutta tapauksen arvioinnissa tuli ottaa kokonaisuus huomioon. Tapauksessa otettiin nimenomaisesti huomioon, että osakevaihdolla X välttyi ankarammalta osinkoverotukselta, mutta saisi kuitenkin osingot itselleen 15 vuoden ajan, jolloin järjestelyn yhtenä tarkoituksena oli A Oy:n maksamien osinkojen verotukseen kohdistuvan ankaramman verotuksen välttäminen. Kun järjestelylle ei ollut esitetty riittäviä liikeloudellisia perusteita, vaan perusteet olivat X:n henkilökohtaisia, katsottiin, että järjestelyn yhtenä pääasiallisista tarkoituksista oli veron välttäminen EVL 52 h §:n tarkoittamalla tavalla. Tapauksessa oli alun perin haettu ennakkoratkaisua ja Verohallinto oli katsonut tapaukseen sovellettavan EVL 52 f §:n osakevaihtoa koskevia säännöksiä. Veronsaajien oikeudenvallontayksikkö kuitenkin valitti ennakkoratkaisusta ja hallinto-oikeus kumosi Verohallinnon antaman ennakkoratkaisun päätyen edellä esitettyyn ratkaisuun.

Turun hallinto-oikeuden ratkaisussa 5.2.2016 16/0030/3 oli sen sijaan kyse siitä, että A Oy:n toimialana oli sijoitustoiminta, jonka osakekannan B omisti kokonaan. A Oy aikoi järjestää osakeannin, jonka jälkeen, B omisti 50,6 prosenttia C Oy:n osakekannasta. Järjestelyn tarkoituksena oli keskittää B:n sijoitus- ja osakevarallisuus A Oy:öön helpottaen ja tehostaen yhtiöiden sijoitustoimintaa. A Oy:n sijoitusvarallisuuden rahoituksen oli tarkoitus tulla C Oy:ltä saaduista osingoista ja lainavaroista. Järjestelyä perusteltiin sijoitustoiminnan tehostamisen lisäksi vakuutusjärjestelyillä sekä omistuspohjan laajentamisella perheenjäsenille. Järjestely oli tarkoitus toteuttaa osakevaihdolla niin, että B luovuttaa kaikki omistamansa C Oy:n osakkeet A Oy:lle saaden vastikkeeksi A Oy:n liikkeelle laskemia uusia osakkeita.

Verohallinnon ennakkoratkaisun mukaan tapaukseen tuli sovellettavaksi EVL 52 f §:n osakevaihtoa koskevat säännökset kuten edellä Vaasan hallinto-oikeuden ratkaisussa. Veronsaajien oikeudenvallontayksikkö valitti kuitenkin tästäkin ennakkoratkaisusta perustellen vaatimustaan sillä, ettei B ollut esittänyt osakevaihdolle lainkaan liikeloudellisia perusteita eikä ollut esittänyt, että yhtiöiden välillä tulisi olemaan liikeloudellisia yhteyksiä. Lisäksi Veronsaajien oikeudenvallontayksikkö katsoi, että A Oy saisi näin ollen verovapaita osinkoja C Oy:ltä EVL 6 a §:n nojalla ja B:n omistaessa 100 prosenttia A Oy:stä saisi nämä varat vallintaansa ja voisi jakaa yhtiöstä varoja haluamallaan tavalla. Näin ollen järjestelyllä saavutettaisiin EVL 52 f §:n osakevaihtoa koskevan säännökset

tarkoitukselle vieraita veroetuja. Hallinto-oikeus kuitenkin hylkäsi Veronsaajien oikeudenvalvontayksikön valituksen ja totesi, että B:n osakevaihdon liiketaloudelliseksi perusteeksi esittämät syyt ovat A Oy:n ja C Oy:n kannalta kaikkineen suhteellisen vähäiset. Hallinto-oikeuden mukaan asiassa ei ollut kuitenkaan ilmennyt, että A Oy:n tarkoituksena olisi pian vaihdon jälkeen luopua hankkimistaan C Oy:n osakkeista, eikä pelkästään suunnitellusta osakevaihdosta saatavan yhtiöiden välisten osinkotulojen verovapauden vuoksi järjestelyn yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista voida elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 52 h §:ssä tarkoitettulla tavalla pitää veron kiertämistä tai veron välttämistä.

Tapausta on sittemmin käsitelty vielä korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2017:78 ei muutettu hallinto-oikeuden ratkaisua. Ratkaisussa EVL 52 h §:n soveltamisen osalta korkein hallinto-oikeus on viitannut jo aiemmin tässäkin tutkielmassa käsiteltyyn oikeuden väärinkäytön kieltoon. Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan tapauksessa ei näytetty syntyvän konkreettisia ja järjestelmälle vieraita veroetuja, joten järjestelyn liiketaloudellisia perusteita ei tullut enemmälti punnita. Korkein hallinto-oikeus on ratkaisussaan katsonut, että osinkotulojen verokohtelun muuttuminen ja näin ollen ankaramman verotuksen välttäminen on verojärjestelmän kannalta tavanomainen seuraamus eikä tällaisessa järjestelyssä katsota syntyvän vieraita veroetuja. Veroetuja kuitenkin syntyisi, jos A Oy tulevaisuudessa myisi B Oy:n osakkeita, mutta tällaisesta aikomuksesta ei ollut mainintaa.

Sekä Vaasan hallinto-oikeuden ratkaisu, että Turun hallinto-oikeuden ratkaisu ja sittemmin korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu ovat sinänsä lähtötilanteelta hyvin samantyyppiset, mutta tapausten ratkaisut ovat hyvin toisistaan poikkeavat. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun pohjalta voidaan todeta, ettei osinkotulojen verotus yhtiön nettovaurallisuutta kasvattamalla ole yksistään EVL 52 h §:n soveltamisen edellytys, vaan tämä on luonnollinen seuraamus osakevaihdosta. Tapauksessa huomionarvoista on se, että liiketaloudellisten syiden ”ohuus” ei voi luoda oletettavaa veron kiertämisestä, sillä tällä perusteella ei voida katsoa syntyvän verojärjestelmälle vieraita veroetuja. Ratkaisun

pohjalta voidaan todeta, että hyväksyttävänä liiketaloudellisena perusteena voidaan pitää omistajien intressissä tehtäviä yritysjärjestelyjä.¹⁷⁸ Tällaisessa järjestelyssä kuitenkin huomionarvoista on nimenomaisesti järjestelyn jälkeiset tapahtumat, jotka voivat johtaa erityisen veronkiertosäännöksen soveltamiseen. Osinkotulojen ankaramman verotuksen välttämisenkin voisi mahdollisesti katsoa johtavan EVL 52 h §:n soveltamiseen, mikäli järjestelyn jälkeiset tapahtumat antavat syyn epäillä, että järjestelyn nimenomainen tarkoitus on ollut tämä osinkotulojen ankaramman verotuksen välttäminen. Tämä korostaa sitä seikkaa, että osakevaihtoa tulee arvioida kokonaisuutena. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun pohjalta keskeiseksi voidaan todeta EVL 52 h §:n soveltamisen osakevaihtoon koskevan tilanteita, joissa syntyy lain tarkoituksen vastaisia ja konkreettisia veroetuja. Vain näiden veroetujen muodostuessa tulee punnittavaksi liiketaloudelliset syyt osakevaihdon taustalla.¹⁷⁹

Lainsäädännössä voidaan todeta olevan jonkin asteinen aukko tai ongelma, joka vaatisi lainsäädäntömuutoksia. Vaikkei osinkotulojen ankaramman verotuksen välttäminen suoranaisesti ole lainsäädännöllä kiellettyä ja johda veronkiertosäännöksen soveltamiseen, voi tämän järjestelyn katsoa olevan kuitenkin lain hengen vastainen. Mahdollisten lainsäädäntömuutosten tulisi kohdistua esimerkiksi osinkoverohuojennuksen korjaustoi-miin, veronkiertosäännösten muuttamiseen tai osakevaihdossa omistusta vaihtavien osakkeiden verotuksellisesta arvosta säätämiseen.¹⁸⁰

5.3 Sarjatoimi ja osakkeiden jatkoluovutus

Osakevaihto yritysjärjestelynä on sinänsä yksinkertainen järjestely, mutta tätä voidaan käyttää myös osana monimutkaisempaa yhtiön uudelleenjärjestelyä, jolloin EVL 52 h §:ää joudutaan arvioimaan myös suhteessa osakevaihdon jälkeisiin tapahtumiin ja mahdollisiin osakkeiden jatkoluovutuksiin.

¹⁷⁸ Penttilä, 2017b, s. 5.

¹⁷⁹ Nykänen & Rabinä, 2018, s. 155 ja 156.

¹⁸⁰ Finnwatch 2023b.

Lainvalmisteluaineistossa mainitaan veron välttämistarkoitukseen viittaavan muun muassa osakkeiden vaihdon jälkeen siirrossa saatujen varojen tai osakkeiden nopea edelleenmyynti¹⁸¹. Tämä näkökulma on noussut esille myös oikeuskäytännössä eli osakevaihdon avulla voitaisiin jossain tilanteissa katsoa muodostuvan vieraita veroetuja, mikäli järjestelyn seurauksena osakkeet jatkoluovutettaisiin. Hyvin nopeasti osakevaihdon jälkeen osakkeita luovutettaessa, on mahdollista, että osakevaihdon yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on ollut veron kiertäminen tai veron välttäminen. Tähän aiheuttaa kuitenkin ristiriidan se seikka, että osakevaihdolla saadut osakkeet on mahdollista luovuttaa välittömästi osakevaihdon jälkeen eikä laissa ole sääntelyä siitä, kauanko osakkeita tulisi pitää osakevaihdon jälkeen, poikkeuksena kuitenkin maastapoistumisverotus.¹⁸²

Sarjatoimia ja osakkeiden jatkoluovutusta on käsitelty oikeuskäytännössä muun muassa jakautumisen osalta korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2022:79, jossa EVL 52 h §:n veronkiertosäännöstä ei voitu soveltaa tilanteeseen, jossa jakautumisessa syntyvien vastaanottavien yhtiöiden osakkeita oli tarkoitus myydä esisopimuksen nojalla. Ratkaisussa viitattiin unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöön ja todettiin, ettei itse jakautuminen sekä vastaanottavien yhtiöiden osakkeiden myöhemmät myynnit olleet osasamaa toimenpidettä. Korkein hallinto-oikeus viittasi ratkaisussaan siihen, että jakautumisesta ja osakkeiden myynnistä sovitaan erikseen eikä jakautuminen ole riippuvainen tästä esisopimuksessa mainitusta osakkeiden jatkoluovutuksesta. Lisäksi ratkaisussa on mainittu EVL 52 h §:n soveltamisen osalta, ettei osakkeiden jatkoluovutus aiheuta arvonnousun poistumista verotuksen piiristä, jolloin järjestelyssä ei katsottu syntyvän konkreettisia ja verojärjestelmälle vieraita veroetuja.¹⁸³

Sen sijaan osakevaihtoa on käsitelty korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2021:65, jossa konsernin emoyhtiö A Oy omisti B Oy:n koko osakekannan. A Oy:n

¹⁸¹ VaVM 49/1995 vp s. 2.

¹⁸² Honkamäki, Kujanpää & Pennanen, 2018, s. 299.

¹⁸³ KHO 2022:79.

tarkoituksena oli luovuttaa apporttina kuuden asunto-osakeyhtiön osakekannat tytäryhtiö B:lle. Järjestelyssä A Oy saisi vastikkeena B Oy:n liikkeelle laskemia uusia osakkeita. Järjestelyssä ei käytettäisi rahavastiketta. Näin tarkoituksena oli siis toteuttaa EVL 52 f §:n tarkoittama osakevaihto, jolloin A Oy:lle ei aiheutuisi välittömiä veroseuraamuksia. Järjestelyn jälkeen asunto-osakeyhtiöiden osakkeet olisivat B Oy:n vaihto-omaisuutta. Lisäksi B Oy toimisi sanottujen asunto-osakeyhtiöiden perustajaurakoitsijana eli luovutaisi rakennusurakat asunto-osakeyhtiöille ja myisi asunto-osakeyhtiöiden osakkeet edelleen. Osakevaihdon liiketaloudelliseksi syyksi oli esitetty muun ohella A Oy:n toiminnan selkeyttäminen ja vakauttaminen suuntaamalla perustajaurakointia tytäryhtiölle.

Ratkaisussaan korkein hallinto-oikeus mainitsi osakevaihdon olevan järjestelyn välivaihe, jossa lopullisena ja todellisena tarkoituksena oli kuitenkin vaihto-omaisuuteen luettavien asunto-osakeyhtiöiden osakkeiden myyminen ja niiden hankintamenojen kasvattamisen muodossa kertyvän lopullisen veroedun kerryttäminen. Näin ollen järjestelyssä katsottiin syntyvän konkreettinen ja verojärjestelmälle vieras veroetu. Järjestelyn siis katsottiin sinänsä täyttävän osakevaihdon muodolliset edellytykset, mutta säännöksen soveltaminen estyi, kun järjestelyssä muodostui vieraita veroetuja ja näitä veroetuja punnittaessa suhteessa liiketaloudellisiin perusteisiin, voidaan katsoa EVL 52 h §:n soveltamisedellytysten täyttyvän.

Ratkaisussa siis osakevaihdolla saadut osakkeet oli tarkoitus nopeasti myydä, sillä B Oy:n oli tarkoituksena toimia perustajaurakoitsijana ja näin ollen luovuttaa asunto-osakeyhtiön osakkeet edelleen. Kuten edellä tässä luvussa on todettu, osakkeiden nopea edelleenluovutus voi viitata veron välttämistarkoitukseen. Kuten aiemminkin tässä tutkielmassa on esitetty, osakevaihdon kannalta tutkittavaksi tulevan myös liiketaloudelliset perusteet EVL 52 h §:n soveltumisen arvioimiseksi. Nopea edelleenmyynti ei sellaisenaan merkitse veron kiertämistä, vaan tämän jälkeen on tutkittava järjestelyn liiketaloudellisten perusteiden olemassaolo ja niiden painoarvo suhteessa nopean edelleenmyynnin aiheuttamiin vieraisiin veroetuihin. Ei kuitenkaan ole aivan selvää, mitä tarkoitetaan

nopealla edelleenmyynnillä, sillä osakevaihdolla saatujen osakkeiden jälleenluovutus ei kuitenkaan ole lainsäädännöllä kiellettyä.

Yritysjärjestelyjä kuten osakevaihtoakin, tarkastellaan yleensä kokonaisuutena. Erityisesti vaiheittaisia toimia tarkasteltaessa, voi kokonaisvaltainen tarkastelu olla mahdollinen vasta vuosien jälkeen.¹⁸⁴ Kuten tässäkin tutkielmassa on todettu, erityistä veronkierrosäännöstä sovellettaessa on tutkittava järjestely kokonaisuutena osakevaihdon jälkeiset tapahtumat huomioiden. Oikeuskäytännön perusteella on mahdollista tehdä se johtopäätös, että yritysjärjestelyjä voidaan tarkastella taannehtivasti, selvitetessä järjestelyn kokonaisuuteen liittyviä liiketaloudellisia perusteita¹⁸⁵. Se, kuinka pitkän ajan päähän takautuvasti voidaan kokonaisarviointia tehdä, ei ole aivan selvää. Osakevaihtoa ajatellen voisi olla perusteltua noudattaa esimerkiksi maastapoistumisveron verovaikutuksen laukaisevaa määräaika, joka on viisi vuotta. Se, pitäisikö tämä määräaika johtaa lainsäädäntötasolle, on varmasti mielipiteitä jakava. Selvyyden vuoksi tällaisen määräajan säätäminen voisi kuitenkin olla perusteltua.

5.4 Rahavastikkeen enimmäismäärän kiertämisestä osakevaihdossa

Osakevaihdossa voidaan EVL 52 f §:n 1 momentin mukaisesti käyttää myös rahavastiketta osakkeiden ohella. Rahavastikkeen määrä on kuitenkin rajoitettu kymmeneen prosenttiin osakkeiden nimellisarvosta tai nimellisarvon puuttuessa osakkeita vastaavasta osuudesta maksettua osakepääomaa. Lisäksi rajoituksena on, että vastikeosakkeiden merkintähinnan ollessa kirjattu sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon, ei rahavastiketta voida käyttää tältä osin lainkaan¹⁸⁶. Tämä käteisvälirahan rajoittaminen kymmenen prosentin enimmäismäärään on säännelty siitä syystä, että rahavastikkeen käyttäminen voi olla toisinaan eriarvoisia osakkeita vaihdettaessa tarpeen arvojen tasaamiseksi, mutta rahavastiketta ei tulisi voida käyttää niin, että rahavaroja siirrettäisiin verovapaasti

¹⁸⁴ Immonen, 2022, s. 629 ja 638.

¹⁸⁵ C-126/10 Foggia v. Secretário dos Assuntos Fiscais, EU:C:2011:718, kohta 37; KHO 2016:115.

¹⁸⁶ Verohallinto, 2023b, 2.4 Vastike.

tilanteessa, jossa tosiasiaa olisi kyseessä verollinen luovutus. Kymmenen prosentin enimmäismäärällä voidaan turvata yritysjärjestelydirektiivin tavoitteita.¹⁸⁷

Rahavastikkeella tarkoitetaan vain sellaisia rahasuorituksia, joita voidaan pitää aitona hankinnan vastasuorituksena. Käteisvälirahan käsitettä ei ole direktiivitasoisesti määritelty tarkemmin, joten rahavastikkeen määritelmää tulkittaessa on otettava huomioon kunkin tapauksen asiayhteys. Keskeistä siis on, että rahasuoritus on nimenomaisesti luonteeltaan vastasuoritus ja sen suorittamisesta on sitovasti sovittu. Perusteita, joiden mukaan voidaan katsoa, että vastasuorituksesta olisi sitovasti sovittu, voi ilmetä esimerkiksi osapuolten kirjallisesta sopimuksesta. Näin ollen kaikkia suorituksia ei voida katsoa aidoksi käteisvälirahaksi. Näkemystä käteisvälirahan suppeasta tulkinnasta on perusteltu mm. sillä, että ennakoitava verojärjestelmä vaatii osakseen oikeusvarmuutta, joka on keskeinen periaate. Näkökulma on perusteltu, sillä oikeusvarmuuden periaate vaatii erityisen tarkkaa noudatettavuutta silloin, kun on kyse lainsäädännöstä, jolla voi olla taloudellisia seuraamuksia. Eli osakevaihdon ja rahavastikkeen kannalta tämä merkitsee sitä, että osakevaihtoa toteutettaessa on kyettävä ennakoimaan, millaisia veroseuraamuksia yritysjärjestelystä on seuraamassa. Kyse on myös verosuunnittelun kannalta keskeisestä seikasta, sillä veroseuraamusten arviointia on verosuunnittelun keskiössä ja vaikuttaa merkittävästi verotukselliseen päätöksentekoon.¹⁸⁸

Ratkaisussa C-321/05 Kofoed v. Skatteministeriet on otettu kantaa rahavastikkeeseen osakevaihdossa. Ratkaisussa osinkoa ei pidetty käteisvälirahana. Myös keskusverolautakunta on ratkaisussaan KVL 49/2008 katsonut, ettei osinkoa, joka jaettiin osakevaihdon jälkeen, voitu pitää vastikkeena osakevaihdossa luovutetuista osakkeista. Korkein hallinto-oikeus on ratkaisussaan KHO 2003:13 linjannut, ettei arvopaperimarkkinalain

¹⁸⁷ Julkisasiamies Kokottin ratkaisuehdotus asiassa C-321/05 Kofoed v. Skatteministeriet, ECLI:EU:C:2007:86, 8 päivänä helmikuuta 2007, kohta 37.

¹⁸⁸ Julkisasiamies Kokottin ratkaisuehdotus asiassa C-321/05 Kofoed v. Skatteministeriet, ECLI:EU:C:2007:86, 8 päivänä helmikuuta 2007, kohta 44, 46, 47 ja 48; C-321/05 Kofoed v. Skatteministeriet, ECLI:EU:C:2007:408, kohta 28.

(495/1989) mukaista hyvitystä tule katsoa osaksi osakevaihtoa, vaan kyse on erillisestä tapahtumasta, jota ei sisällytetä EVL 52 f §:ssä tarkoitettuun rahavastikkeeseen.

Osakevaihtoa ja rahavastiketta on käsitelty myös oikeuskäytännössä, joista keskeisimpinä voi mainita ratkaisut KHO 2014:151 ja KHO 2020:71. Ratkaisussa KHO 2020:71 oli kyse seuraavanlaisesta järjestelystä:

Tapauksessa oli kyse pääomasijoittaja A:sta ja pääomasijoittajista B ja C. A hallinnoi rahastoa, jonka välillisesti omistamaa D Oy. A:n, B:n ja C:n välillä oli sovittu, että D Oy ostaa B:n ja C:n hallinnoimilta rahastoilta 87,3 prosenttia E AB:n osakekannasta. D Oy maksoi B:n ja C:n hallinnoimille rahastoille vastiketta käteisvastikkeena ja velkakirjoina. E AB:tä koskevassa osakassopimuksessa olleen niin sanotun drag-along -ehdon mukaisesti myös E AB:n osakkaina olleiden F Oy:n ja G Oy:n oli tullut luovuttaa omistamansa 9,5 prosenttia E AB:n osakekannasta D Oy:lle. A:n F Oy:n ja G Oy:n välillä oli sovittu, että F Oy ja G Oy luovuttavat omistamansa E AB:n osakkeet D Oy:lle apportiomaisuutena. F Oy ja G Oy saavat vastikkeena D Oy:n liikkeeseen laskemia uusia osakkeita. Lisäksi D Oy oli hankkinut muilta E AB:n vähemmistöosakkailta näiden omistamat 3,2 prosenttia E AB:n osakekannasta liikkeeseen laskemiaan uusia osakkeita vastaan. F Oy:n ja G Oy:n sekä D Oy:n välillä toteutetusta osakkeiden luovutuksesta apportiomaisuutena oli sovittu samassa 17.5.2018 allekirjoitetussa sopimuksessa muiden E AB:n osakkeiden hankintaa ja omistuksen uudelleenjärjestelyä koskevien liiketoimien kanssa. Sopimuksen liitteessä oli kuitenkin sovittu eri osakkaiden luovutuksissa sovellettavat erityiset ehdot. D Oy:n maksaman vastikkeen yhteismäärästä oli noin 89 prosenttia ollut B:n ja C:n hallinnoimille rahastoille maksettua vastiketta.

Korkein hallinto-oikeus on ratkaisussaan katsonut, että järjestelyssä F Oy ja G Oy olivat luovuttaneet omistamansa E AB:n osakkeet D Oy:lle osana järjestelyä, jossa koko E AB:n osakekanta oli vaihtanut omistajaa pääosin muina varoina kuin osakkeina annettua vastiketta vastaan. Koska rahassa maksetun vastikkeen määrä oli enemmän kuin kymmenen prosenttia vastikkeena annettuja osakkeita vastaavasta osuudesta D Oy:n maksettua osakepääomaa, E AB:n osakkeiden luovutusta ei F Oy:n ja G Oy:n verotuksessa ollut pidettävä elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 52 f §:ssä tarkoitettuna osakevaihtona.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisusta ilmenee konkreettisella tavalla osakevaihdon rahavastiketta koskeva kymmenen prosentin raja ja sen vaikutukset. Tapauksessa käytettiin siis rahavastiketta enemmän kuin kymmenen prosenttia vastikkeen annettujen

osakkeiden vastaavasta osuudesta maksettua osakepääomaa, ei luovutukseen sovellettu EVL 52 f §:n osakevaihtoa koskevia säännöksiä.

Rahavastikkeen osalta erityinen veronkiertosäännös tulisi sovellettavaksi tilanteissa, joissa rahavastikkeen kymmenen prosentin enimmäismäärää pyrittäisiin kiertämään¹⁸⁹. Riskialttiina järjestelynä on mainittu mm. järjestely, jossa samalta osakkeenomistajalta ensin ostettaisiin osakkeita ja myöhemmin hankittu ääntenenemmistö osakevaihdolla¹⁹⁰. Toisaalta myös tilanteessa, jossa hankkiva yhtiö antaa kohdeyhtiön osakkaille vastikkeena osakkeitaan, jotka se pian osakevaihdon jälkeen hankkii tai lunastaa esimerkiksi yhtiöjärjestykseen sisältyvän ehdon nojalla takaisin itselleen, herättää kysymyksen siitä, onko pyritty kiertämään rahavastikkeen enimmäismäärää koskevaa rajaa lunastusehtoisia vastikeosakkeita antamalla¹⁹¹. Tällainen veron kiertämistä puoltava tulkinta tulisi kuitenkin olla melko ilmeinen ja veronkiertämistilanteen tulisi olla selvä, jotta EVL 52 h §:ää sovellettaisiin.

Ongelmia rahavastikkeen ja osakevaihdon kannalta aiheuttaa myös lainsäädännölliset puutteet, sillä rahavastikkeen osalta ei ole sääntelyä siitä, onko kymmenen prosentin enimmäismäärän katsottava olevan osakaskohtainen vai onko tämä raja tarkoitettu laskettavan liikkeeseen laskettujen osakkeiden nimellisarvon perusteella. Myös oikeuskäytännöstä ei ole löydettävistä linjausta, mutta KHO 2014:151 ratkaisussa on katsottu rahavastikkeen yhteenlasketun summan olevan yli kymmenen prosenttia annettujen osakkeiden nimellisarvosta. Sen sijaan verrattaessa osakevaihtoa koskevaa EVL 52 f §:n 1 momenttia sulautumista koskevaan EVL 52 a §:n 1 momenttiin, jonka mukaan käteisvastike lasketaan osakkeiden yhteenlasketusta nimellisarvosta, puoltaisi tämä kymmenen prosentin osakaskohtaista laskentaa.¹⁹² Oikeuskäytännön ja oikeuskirjallisuuden perusteella voidaan kuitenkin todeta, että järjestelykohtainen tulkintatapa on todennäköisimmin

¹⁸⁹ Kyllönen, 2021, s. 88.

¹⁹⁰ Malmgrén & Myrsky, 2020, s. 496.

¹⁹¹ Kyllönen, 2021, s. 88.

¹⁹² Malmgrén & Myrsky, 2020, s. 496 ja 497; Kukkonen & Walden, 2020, s. 341; Kyllönen, 2021, s. 89; Ks. KHO 2003:13 lunastusvastikkeen ei oteta huomioon 10 prosentin rahavastikkeen laskennassa.

yrittäjärjestelydirektiivin tarkoittama laskentatapa ja yhdenmukainen kanta kaikissa yrittäjärjestelyissä¹⁹³.

Olisi keskeistä oikeuskäytännön tai lainsäädännön puitteissa ymmärtää, onko kymmenen prosentin raja osakaskohtainen vai koskeeko raja liikkeeseen laskettujen osakkeiden nimellisarvon perusteella tehtävää laskentaa. Aiemmin on todettu, että EVL 52 h §:n soveltaminen voisi tulla kyseeseen esimerkiksi pyrittäessä kiertämään rahavastikkeen kymmenen prosentin enimmäismäärää. Tällaisessa tilanteessa olisi keskeistä, että kymmenen prosentin rajan määrittäminen ei olisi tulkinnanvaraista. On toki selvää, että EVL 52 h §:n soveltamiskynnys on korkea, sillä rahavastikkeen ylittäessä kymmenen prosenttia, ei lähtökohtaisesti EVL 52 h § tule sovellettavaksi, vaan järjestely katsottaisiin EVL 52 f §:n vastaiseksi ja luovutusvoittoverotus realisoituisi EVL 52 f §:n nojalla.

Se, tuleeko EVL 52 h § tosiasiallisesti sovellettavaksi kymmenen prosentin rahavastikkeen enimmäismäärää kierrettäessä, ei ole täysin selvää. Mikäli on ilmeistä, että kymmenen prosentin enimmäismäärää pyritään kiertämään veronkiertotarkoituksessa, voi EVL 52 h § mahdollisesti tulla sovellettavaksi. Osakevaihdon edellytyksiin jo itsessään kuuluu kuitenkin tämä kymmenen prosentin enimmäismäärä ja tätä rajaa kierrettäessä ei EVL 52 h §:n osakevaihtoa koskevaa säännöstä sovelleta ja asia voitaisiin ratkaista lain normaali-tulkinnalla. Ei siis nimenomaisesti tarvita EVL 52 h §:ää, jotta luovutusvoittoverotus realisoituisi. Oikeuskäytännöstäkään ei toistaiseksi ole löydettävissä ratkaisua, jossa EVL 52 h §:ää olisi sovellettu rahavastikkeen kymmenen prosentin enimmäismäärään. Siinäkin tilanteessa, jossa EVL 52 h §:n soveltumista järjestelyyn punnittaisiin, tulisi pohdittavaksi lisäksi liiketaloudelliset perusteet ja niiden sallittavuus järjestelyn taustalla. Myös veronkiertotarkoituksen osoittaminen rahavastikkeen osalta on haastavaa. Mahdollinen EVL 52 h §:n soveltaminen rahavastikkeen enimmäismäärän kiertämiseen jää oikeuskäytännön tulevaisuudessa ratkaistavaksi.

¹⁹³ KHO 2014:151; KHO 2020:71; Nykänen & Rabinä, 2015, s. 160; Vrt. Penttilä, 2015, s. 3. Ratkaisua KHO 2014:151 ei voida pitää yrittäjärjestelykohtaisen laskentatavan prejudikaattina.

5.5 Erityisen veronkiertosäännöksen soveltaminen maastamuuttotilanteisiin – soveltuuko säännös?

Tutkielmassa on käsitelty EVL 52 f §:n mukaista osakevaihtoa ja EVL 52 h §:n erityistä veronkiertosäännöstä. Lisäksi tutkielmassa on käsitelty EVL 52 f §:n 3 ja 4 momentin tarkoittamaa osakevaihdon maastapoistumisveroa. Maastapoistumisverotuksen ympärillä kyseeseen voi tulla myös fyysisen veropakoilun käsite. Veropakoilu liittyy käsitteenä veron kiertämiseen, mutta tarkoittaa tilannetta, jossa verovelvollinen pyrkii siirtämään vero-objektin lievemmän verotusvallan piiriin. Tällainen tilanne voi tulla kyseeseen myös osakevaihdolla saatujen varojen siirtämisessä toiseen valtioon, sillä tapa pakoilla Suomen veroja, on muuttaa pois Suomesta ja realisoida omaisuutta tämän jälkeen.¹⁹⁴

Maastamuuton motiivina voi olla veron välttäminen, jolloin Suomen verotusoikeus on uhattu. Maastamuuttoa koskeva veron välttäminen liittyy lähinnä yritysjärjestelydirektiivin direktiivietujen epäämiseen. Maastapoistumisverolla pyritään poistamaan verovelvolliselle suodut direktiiviedut tilanteissa, joissa maastamuutto tapahtuu niin, että alkuperäinen jäsenvaltio menettää verotusoikeutensa. Maastamuutossa ei kuitenkaan välttämättä ole kyse varsinaisesta veron kiertämisestä.¹⁹⁵ Maastapoistumisveroa koskevan säännöksen sovelluttua, luovutusvoittoa verotetaan riippumatta siitä, onko kyseisen maastamuuton motiivina ollut veron kiertäminen, joten säännöksen soveltaminen ei edellytä veronkiertotarkoitusta¹⁹⁶ ja asiaa voidaan arvioida lain normaalitulkinnan kautta.

Suomen kansallinen verotusoikeus on turvattu EVL 52 f §:n 3 ja 4 momentin nojalla tilanteissa, joissa luonnollinen henkilö pyrkii osakevaihdossa saamaan veroetuna veropaata luovutusvoittoverotusta maastamuuttamalla. Osakevaihto voidaan nähdä keinona välttää Suomen verotusta tilanteessa, jossa osakevaihdon suorittanut henkilö muuttaa ulkomaille ja muuton jälkeen myy edelleen vaihdossa saamansa osakkeet, joiden käypä

¹⁹⁴ Knuutinen, 2012, s. 6.

¹⁹⁵ Helminen, 2021, luku 3.3.5.2.

¹⁹⁶ Immonen, 2022, s. 506.

arvo on olennaisesti hankintamenoa korkeampi¹⁹⁷. Ongelmallisen EVL 52 f §:n 3 ja 4 momentista valvonnan näkökulmasta tekee se, että säännös on luonnollisten henkilöiden keskuudessa varsin tuntematon, mutta Suomesta kuitenkin muuttaa ulkomaille vuosittain tuhansia henkilöitä ja osakevaihtojen määrä on kasvava. Suomessa ei kuitenkaan ole rekisteriä, jossa määriteltäisiin kaikki Suomessa tehdyt osakevaihdot. Tällöin ei ole mahdollista kovin kattavasti ja tehokkaasti valvoa verosäännösten toteutumista osakevaihdossa ja maastamuuttotilanteissa.¹⁹⁸

Oikeuskäytännön perusteella on katsottu, ettei maastamuuttaminen voi olla yksinomaisena perusteena veronkiertosäännösten soveltamiselle. Mikäli järjestelyn taustalta on löydettävissä liiketaloudellinen peruste, ei osakevaihdon ja maastamuuton ainoana tai pääasiallisena tarkoituksena voida katsoa olevan veropetos tai veron kiertäminen. Myöskään sillä ei ole väliä, onko muuton kohdemaana EU:n jäsenvaltio, ETA-valtio tai ETA:n ulkopuolinen valtio. Sen sijaan VML 28 §:n soveltumisen osalta, voidaan katsoa, että hyvin tilapäinen muutto, joka on tehty välttääkseen Suomen luovutusvoittoverotukselta, voisi periaatteessa olla VML 28 §:n soveltamiselle riittävä peruste. Kyseisessä tilanteessa merkityksellistä olisi nimenomaisesti se, että verotus kohdistuisi osakevaihdossa saatujen osakkeiden luovutusvoittoon. Lisäksi järjestelyn taustalla olleet syyt olisi selvitettävä, sillä jos voidaan todeta järjestelylle olleen muu työhön tai perheeseen liittyvä syy, ei maastamuuttoa voida katsoa tehdyn verolta välttymiseksi eikä VML 28 §:ää voida soveltaa. Kynnys VML 28 §:n soveltamiseen tällaisiin maastamuuttotilanteisiin lienee kuitenkin varsin korkea ja käytännön tasolla melko epätodennäköinen soveltamistilanne.¹⁹⁹

Tämän tutkielman yhtenä tarkoituksena oli selvittää, milloin on ilmeistä, että osakevaihdon yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on ollut veron kiertäminen ja veron välttäminen EVL 52 h §:n erityisen veronkiertosäännöksen tarkoittamalla tavalla. Lopulta tullaan kysymykseen, voidaanko EVL 52 h §:n mukaista erityistä

¹⁹⁷ Andersson & Penttilä, 2014, s. 787.

¹⁹⁸ Nykänen, 2006, s. 464.

¹⁹⁹ Nykänen, 2012, s. 401 ja 402.

veronkiertosäännöstä soveltaa maastamuuttotilanteisiin ja, voidaanko katsoa osakevaihdon yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista olleen veron kiertäminen tai veron välttäminen maastamuuttotilanteissa? Pääsääntöisesti vastauksena voidaan esittää seuraavaa:

1. Maastamuuttamisen voidaan harvoin katsoa olevan veron kiertämistä, sillä maastamuutto johtaa veroseuraamuksiin EVL 52 f §:n 3 ja 4 momentin nojalla riippumatta siitä, onko muuton motiivina veronkiertotarkoitus.
2. Kuitenkin, jos itse osakevaihdolle ei ole löydettävissä liikeloudellisia perusteita, voisi erityinen veronkiertosäännös soveltua myös maastamuuttotilanteisiin.
3. VML 28 §:n yleinen veronkiertosäännös voisi joissain tilanteissa tulla sovellettavaksi, mikäli muutto on tilapäinen ja tehty nimenomaisesti välttääkseen Suomen luovutusvoittoverotus. Yhteys VML 28 §:n soveltamiselle on kuitenkin katsottava olevan heikko ja vaativan tapauskohtaista harkintaa.

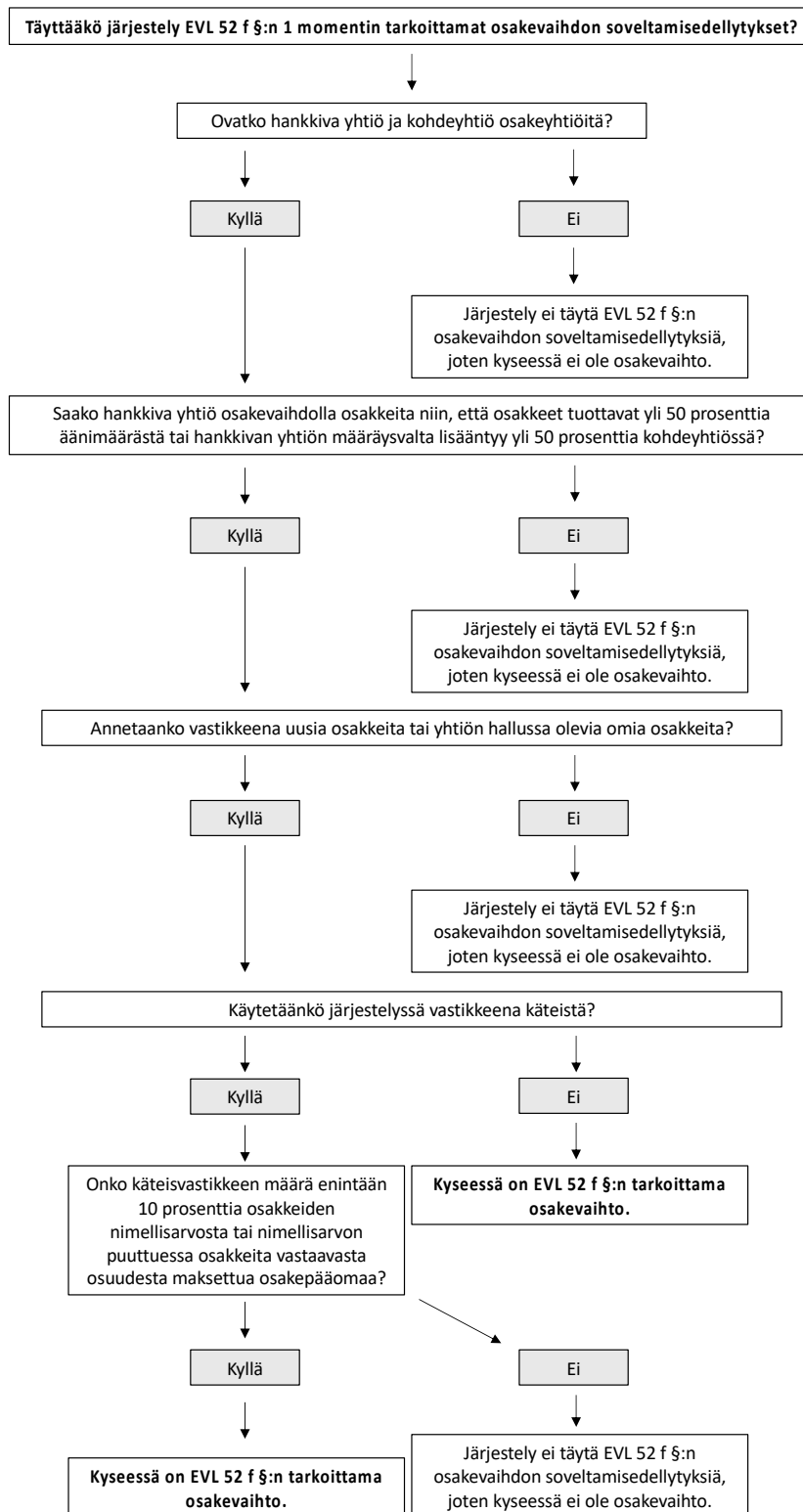
Yhteenvetona voidaan siis todeta, että periaatteen tasolla EVL 52 h §:ää voidaan soveltaa maastamuuttotilanteisiin liikeloudellisten perusteiden puuttuessa, mutta tätä säännöstä ei kuitenkaan sinänsä tarvita, sillä osakevaihdon maastapoistumisvero jo itsessään aiheuttaa veroseuraamuksia maastamuutettaessa. Keskeisin yhteys veronkiertosäännöksen soveltamiselle lienee VML 28 §:n yleinen veronkiertosäännös, jota voitaisiin soveltaa joissain osakevaihtoa koskevissa maastamuuttotilanteissa.

6 Johtopäätökset

Vaikka Albert Einstein on todennut, että tuloverotus on maailman vaikeimpia asioita ymmärtää, voisi tämän tutkielman kirjoittamisen jälkeen todeta Einsteinin olleen jokseenkin väärässä, sillä tuloverotuksenkin moninaiset haarat on mahdollista johtaa punaiseksi langaksi. Tämän tutkimuksen kohteena oli EVL 52 f §:n tarkoittama osakevaihto ja osakevaihdon maastapoistumisvero sekä EVL 52 h §:n erityinen veronkiertosäännös.

Tämä tutkielma pyrki vastaamaan kysymyksiin, mitkä ovat EVL 52 f §:n 1 momentin tarkoittaman osakevaihdon toteuttamisen edellytykset. Maastapoistumisveron osalta tutkielmassa pyrittiin vastaamaan kysymyksiin, millaisissa maastamuuttotilanteissa EVL 52 f §:n 3 ja 4 momentin tarkoittamat veroseuraamukset realisoituvat, ja rajoittaako osakevaihdon maastapoistumisveroa koskeva säännös SEUT:n mukaisen sijoittumisvapauden käyttämistä. Tutkielma sivusi oikeuden väärinkäytön kiellon merkitystä osakevaihdossa ja pyrki vastaamaan kysymyksiin, mikä on oikeuden väärinkäytön kiellon merkitys osakevaihdossa ja veronkiertosäännöksen soveltamisessa, ja miten oikeuden väärinkäytön kieltä on otettava huomioon EVL 52 f §:n ja EVL 52 h §:n tulkinnassa. Erityisen veronkiertosäännöksen soveltamisedellytyksiä tarkasteltiin vastaamalla kysymykseen, milloin on ilmeistä, että osakevaihdon yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on ollut veron kiertäminen ja veron välttäminen EVL 52 h §:n tarkoittamalla tavalla.

Osakevaihto on veroneutraali järjestely, josta ei seuraa välittömiä veroseuraamuksia, vaan luovutusvoittoverotus lykkääntyy ajankohtaan, jolloin osakevaihdossa saadut osakkeet myöhemmin luovutetaan. Ratkaistaessa sitä, onko järjestelyssä kyse osakevaihdosta, tulee arvioida osakevaihdon soveltamisedellytyksiä. Nämä soveltamisedellytykset on säännelty EVL 52 f §:n 1 momentissa, jonka mukaan soveltamisedellytyksiä ovat: 1) hankkiva yhtiö ja kohdeyhtiö ovat osakeyhtiöitä, 2) hankkiva yhtiö saa osakevaihdolla osakkeita, joka tuottaa yli 50 % äänimäärästä tai määräysvalta lisääntyy kuitenkin yli tämän rajan, sekä 3) vastikkeena annetaan uusia osakkeita tai yhtiön hallussa olevia omia osakkeita. Käteisvastike voi olla enintään 10 %. Osakevaihdon soveltamisedellytyksiä voidaan arvioida esimerkiksi seuraavan kuvion esittämällä tavalla.

Kuvio 3. Osakevaihdon toteuttamisedellytysten tutkiminen.

Osakevaihdon maastapoistumisveroa koskeva säännös on kirjattuna EVL 52 f §:n 3 ja 4 momentissa. Osakevaihtoa koskeva maastapoistumisverotus realisoituu kolmessa erilaisessa maastamuuttotilanteessa. Ensinnäkin EVL 52 f §:n 3 momenttia sovelletaan tilanteessa, jossa osakevaihdossa osakkeita saanut luonnollinen henkilö siirtyy TVL:n tai verosopimuksen mukaan muussa kuin ETA-valtiossa asuvaksi ennen kuin osakevaihdosta on kulunut viisi vuotta. Toiseksi EVL 52 f §:n 3 momenttia voidaan soveltaa silloin, jos osakevaihdossa osakkeita saanut luonnollinen henkilö siirryttyään ensin ETA-valtiossa asuvaksi siirtyy ETA-valtiosta sen kansallisen lainsäädännön tai verosopimuksen mukaan muussa kuin ETA-valtiossa asuvaksi ennen kuin osakevaihdosta on kulunut viisi vuotta. Kolmanneksi EVL 52 f §:n 4 momenttia voidaan soveltaa silloin, kun osakevaihdossa osakkeita saanut luonnollinen henkilö asuessaan ETA-valtiossa luovuttaa näin saamiaan osakkeita ennen kuin osakevaihdosta on kulunut viisi vuotta. Tällöin ensimmäisessä ja toisessa tilanteessa luovutusvoittoverotus realisoituu jo silloin, kun henkilö siirtyy ETA-alueen ulkopuolella asuvaksi, kun taas kolmannessa tilanteessa henkilö asuu edelleen ETA-valtiossa, mutta luovuttaa edelleen osakevaihdossa saamansa osakkeet. Kaikissa tilanteissa sovelletaan viiden vuoden määräaikaa laskettuna osakevaihtohetkestä.

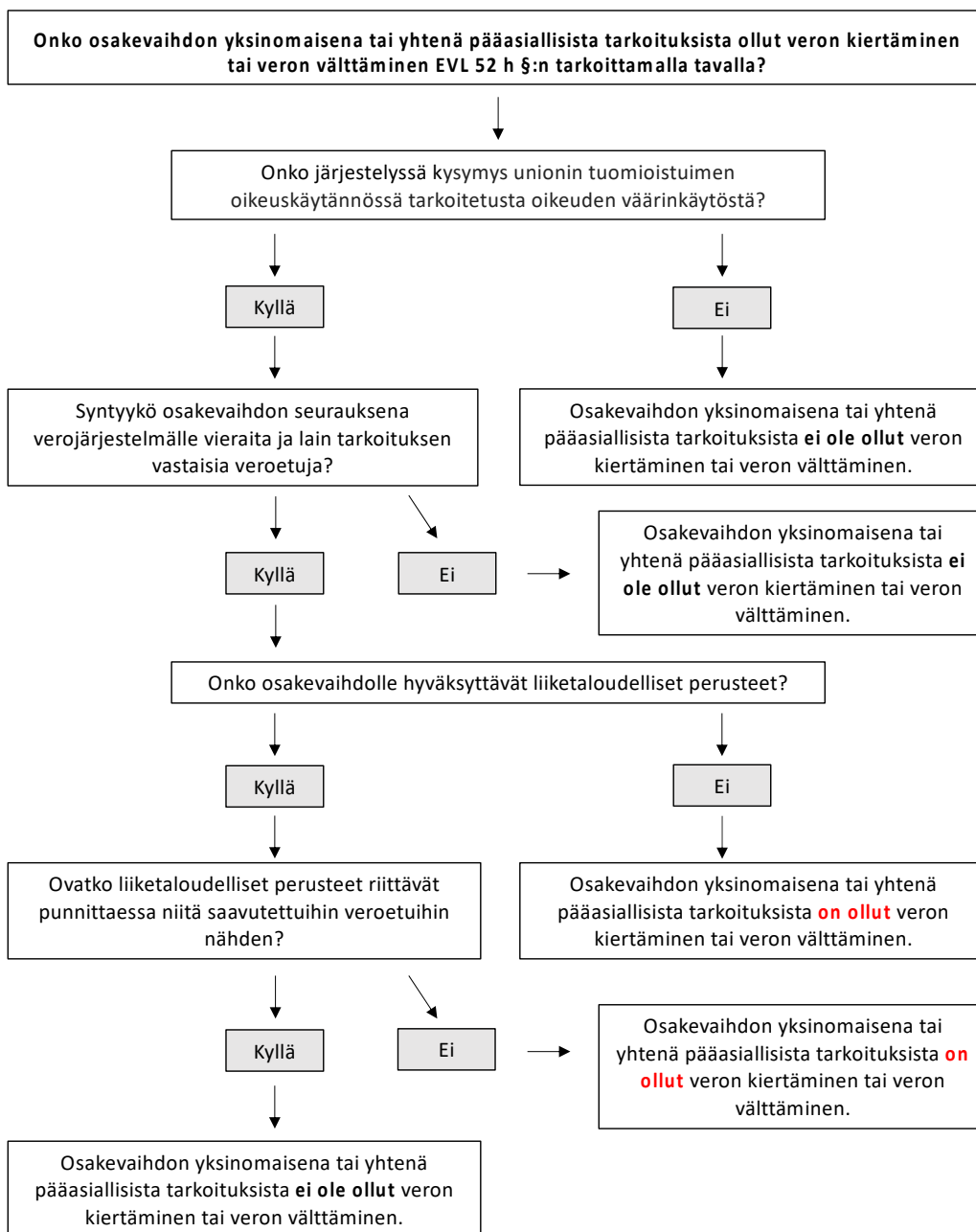
Maastapoistumisvero on vero, jolla rajoitetaan henkilöiden vapaata sijoittumista toiseen jäsenvaltioon. Tämä aiheuttaa haasteita nimenomaisesti SEUT:n mukaisen sijoittumisvapauden kannalta. Sijoittumisvapaudella taataan yksilölle oikeus sijoittautua haluaansa EU-valtioon ja sijoittumisvapauden rajoittamiselle tarvitaan perustellut syyt. Tutkielman johtopäätöksenä voidaan todeta EVL 52 f §:n 3 ja 4 momentin tarkoittaman maastapoistumisveron katsoa edelleen osin rajoittavan SEUT:n mukaisen sijoittumisvapauden käyttämistä lainsäädäntömuutoksista huolimatta. Se, että ETA-alueen ulkopuolelle muutettaessa, osakevaihdolla saatujen osakkeiden luovutusvoiton verotus realisoituu muuttohetkellä eikä luovutushetkellä, ei näkemykseni mukaan aiheuta ongelmaa sijoittumisvapauden kannalta, sillä muun muassa KHO 2023:74 ratkaisussa on sittemmin nimenomaisesti arvioitu, ettei sijoittumisvapaus ulotu kolmansiin maihin eli ETA-alueen ulkopuolisiin maihin. Lisäksi muutettaessa ETA-valtioon, luovutushetkellä realisoituva verotus ei johda eriarvoiseen kohteluun maasta muuttavien ja maahan jäävien

henkilöiden välillä, sillä molempia verotetaan luovutushetkellä. Sen sijaan tappioiden vähennyskelpoisuus aiheuttaa eriarvoisuutta maasta muuttavien ja maahan jäävien henkilöiden välillä SEUT:n mukaisen sijoittumisvapauden kannalta. Suomesta muuttavien henkilöiden osalta osakevaihdolla saatuja osakkeita luovutettaessa mahdollinen tappio ei lainkaan realisoidu toisin kuin maahan jäävien henkilöiden osalta. Tämän voidaan näkemyseni mukaan katsoa rajoittavan SEUT:n mukaisen sijoittumisvapauden käyttämistä. Kyseeseen voi tulla myös luonnolliselle henkilölle huomattava tappion menetys. Sijoittumisvapautta voidaan rajoittaa vain pakottavista syistä johtuen eikä näkemyseni mukaan lainvalmisteluaineistossa mainitun alueperiaatteen voida katsoa olevan tällainen oikeutamisperuste sijoittumisvapauden rajoittamiselle.

Erityisen veronkiertosäännöksen taustalla on oikeuden väärinkäytön kiellon periaate. Oikeuden väärinkäytön kieltäminen on EU-oikeudessa vaikuttava periaate, joka merkitsee sitä, ettei oikeussubjektit saa vedota EU-normeihin vilpillisesti tai käyttää niitä väärin. Konkreettisesti oikeuden väärinkäytön kiellon periaatteeseen on kansallisessa oikeuskäytännössä viitattu korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2017:78, jossa on linjattu, että EVL 52 h §:n veronkiertosäännös voi tulla sovellettavaksi vain, jos *”kysymys on unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä tarkoitetusta oikeuden väärinkäytöstä”*. Ratkaisu osoittaa keskeisesti, että oikeuden väärinkäytön kiellolla on EVL 52 f §:n ja 52 h §:n tulkintaa ohjaava vaikutus. Erityistä veronkiertosäännöstä ei voida soveltaa, mikäli kyseessä ei olisi unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön tarkoittama oikeuden väärinkäyttö. Oikeuden väärinkäytön kiellon voi jopa katsoa olevan EVL 52 h §:n erityisen veronkiertosäännöksen yksi soveltamisedellytyksistä.

EVL 52 h §:ssä on nimenomaisesti yritysjärjestelyjä koskeva erityinen veronkiertosäännös. Sovellettaessa erityistä veronkiertosäännöstä osakevaihtoon, on tutkittava seuraavat seikat: 1) verojärjestelmälle vieraiden ja lain tarkoituksen vastaisten veroetujen muodostuminen osakevaihdon seurauksena, 2) osakevaihdon hyväksyttävät liiketaloudelliset perusteet, sekä 3) osakevaihdon tarkastelu kokonaisuutena osakevaihdon jälkeiset tapahtumat sekä unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö huomioon ottaen. Mikäli

järjestelyn katsotaan täyttävän EVL 52 f §:n osakevaihdon soveltamisedellytykset, voidaan tämän jälkeen punnita EVL 52 h §:n erityisen veronkiertosäännöksen soveltumista osakevaihtoon. EVL 52 h §:n soveltamista osakevaihtoon voidaan arvioida esimerkiksi seuraavan kuvion avulla.

Kuvio 4. Erityisen veronkiertosäännöksen soveltaminen osakevaihtoon.

Kuvion 4 avulla voidaan päätellä, onko osakevaihdon yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista ollut veron kiertäminen tai veron välttäminen. Kuvion tarkoituksena on ensinnäkin avata sitä, että EVL 52 h §:ää sovellettaessa on tutkittava osakevaihdon osalta, onko järjestelyssä kyse unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön tarkoittamasta oikeuden väärinkäytöstä. Tämä korostaa sitä seikkaa, että oikeuden väärinkäytön kieltäminen on keskeinen osa EVL 52 h §:n soveltamisedellytyksiä. Erityistä veronkiertosäännöstä sovellettaessa on tutkittava, syntykö osakevaihdon verojärjestelmälle vieraita veroetuja tai lain tarkoituksen vastaisia veroetuja vai ovatko veroedut tavanomaisia. Mikäli vieraita veroetuja ei muodostu, ei myöskään EVL 52 h §:lle ole soveltamisedellytyksiä. Sen sijaan, mikäli todetaan tällaisia vieraita veroetuja muodostuvan, tulee lisäksi arvioitavaksi liiketaloudellisten perusteiden hyväksyttävyyden. On keskeistä huomata, että nämä liiketaloudelliset perusteet eivät tule arvioitavaksi, mikäli vieraita veroetuja ei muodostu. Jos järjestelylle ei ole löydettävissä hyväksyttäviä liiketaloudellisia perusteita, voidaan soveltaa EVL 52 h §:n erityistä veronkiertosäännöstä ja järjestelyn yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista voidaan katsoa olleen veron kiertäminen tai veron välttäminen. Lisäksi kuvio osoittaa, että liiketaloudellisia perusteita arvioitaessa, on keskeisessä osassa liiketaloudellisten perusteiden punnitseminen suhteessa saavutettuihin veroetuihin ja liiketaloudellisten perusteiden riittävyyden arvioiminen. Järjestelyä tulee arvioida kokonaisuutena niin, että liiketaloudellisia perusteita verrataan verojärjestelmälle vieraiisiin veroetuihin huomioiden myös järjestelyn jälkeiset tapahtumat kuten esimerkiksi osakkeiden jatkoluovutus.

Lainvalmisteluaineistossa ei ole mainintaa veroetujen määritelmästä, mutta oikeuskäytännön perusteella voidaan vieraina veroetuina mainita esimerkiksi osakkeiden myyminen ja niiden hankintamenojen kasvattamisen muodossa kertyvän lopullisen veroedun kerryttäminen sekä asunnon siirtäminen jakautumisessa asunto-osakeyhtiölle niin, että yhtiön omistajat voivat käyttää asuntoa ilman vuokranmaksuvelvollisuutta. Sen sijaan oikeuskäytännön perusteella voidaan todeta, että vieraita veroetuja eivät ole esimerkiksi sulautuvan yhtiön tappioiden siirtyminen vastaanottavalle yhteisölle sekä osinkotulon verotuksen muuttuminen osakevaihdon yhtiön nettovarallisuutta kasvattamalla.

Mikäli osakevaihdon seurauksena voidaan todeta järjestelyn muodostavan verojärjestelmälle vieraita veroetuja, tulee punnittavaksi liiketaloudellisten perusteiden hyväksyttävyyttä. EVL 52 h §:n erityistä veronkiertosäännöstä ei tulisi soveltaa tilanteisiin, joissa osakevaihdolle on hyväksyttävät liiketaloudelliset perusteet. Myöskään liiketaloudellisten perusteiden ohuus ei luo olettaa veron kiertämistarkoituksesta. Liiketaloudellisista syistä ei ole löydettävissä tyhjää yksiselitteistä vastausta, vaan nämä perusteet ovat muodostuneet lähinnä oikeuskäytännön kautta ja liiketaloudellisten perusteiden punninta vaatii tapauskohtaista harkintaa. Oikeuskäytännön perusteella voidaan kuitenkin todeta hyväksyttävänä liiketaloudellisina syinä pidetyn esimerkiksi toiminnan uudelleenjärjestelyä ja organisointia, toiminnan rationalisointia, yritysten yhteismarkkinoiden vaatimukseen mukautumista, tuottavuuden parantamista sekä kansainvälisen kilpailukykyä lisäämistä. Lisäksi oikeuskäytännöstä voidaan johtaa seikkoja, joita ei ole pidetty hyväksyttävänä liiketaloudellisina perusteita. Näitä ovat muun muassa toiminnan selkeyttäminen ja vakauttaminen suuntaamalla liiketoimintaa tytäryhtiöiden alaisuuteen, yhtiön pääomarakenteen muuttaminen niin, että yhtiöön voidaan ottaa uusia asiantuntijaosakkeita, omistajan henkilökohtaiset perusteet sekä yhtiön myynnin helpottaminen.

Tutkielmassa käsiteltiin veroetuja ja liiketaloudellisia perusteita koskevaa näyttötaakan jakautumista. Näyttötaakka jakautuu sekä verovelvolliselle että veroviranomaiselle. Ensisijaisesti verovelvollisen on esitettävä näyttöä hyväksyttävistä liiketaloudellisista perusteista, sillä verovelvollisella on parempi tieto järjestelystään. Sen sijaan veroviranomaisen on esitettävä näyttöä liiketaloudellisten perusteiden puuttumisesta, verojärjestelmälle vieraiden veroetujen muodostumisesta tai viitteistä veron kiertämiseen.

Tutkielman viidennessä pääluvussa esitettiin osakevaihtoa koskevia tilanteita ja oikeuskäytäntöä, jolloin erityinen veronkiertosäännös voi tulla sovellettavaksi osakevaihtojärjestelyyn. Mediassakin huomiota saanut nettovarallisuuden kasvattaminen holdingyhtiötä käyttäen ja tämän seurauksena osinkoverotuksen keventäminen on nykymuotoisen lain keskeisin mahdollisia lainsäädäntötoimiakin vaativa aukko. Oikeuskäytännön perusteella on todettu, ettei osinkoverotuksen keventäminen yhtiön nettovarallisuutta

kasvattamalla ole yksistään EVL 52 h §:n soveltamisedellytys, mutta säännös voisi tulla sovellettavaksi, mikäli osakevaihdon jälkeiset tapahtumat huomioon ottaen, voidaan todeta järjestelyn nimenomaisena tarkoituksena olleen osinkoverotuksen keventäminen. Vaikka nettovarallisuuden kasvattaminen holdingyhtiötä käyttäen ei johda suoranaisesti EVL 52 h §:n soveltamiseen, voidaan tällä kuitenkin saavuttaa huomattavia verotuksellisia etuja, jotka ainakin nykymuotoisessa laissa voidaan katsoa olevan osa sallittua verosuunnittelua. Tarkastelun pohjalta voidaan kuitenkin todeta tällaisen järjestelyn olevan lain hengen vastainen ja vaativan osakseen lainsäädäntötoimia. Mahdollisten lainsäädäntötoimien tulisi kohdistua osinkoverohuojennuksen korjaustoimiin, veronkiertosäännösten muuttamiseen tai osakevaihdossa omistusta vaihtavien osakkeiden verotuksellisesta arvosta säätämiseen.

Lainvalmisteluaineistossakin on todettu veron välttämistarkoitukseen viittaavaan muun muassa osakkeiden vaihdon jälkeen siirrossa saatujen varojen tai osakkeiden nopea edelleenmyynti. Tämän nopean edelleenmyynnin on voitu katsoa muodostavan vieraita veroetuja, joka mahdollistaisi EVL 52 h §:n soveltamisen, mikäli järjestelyn yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista voidaan katsoa olleen veron kiertäminen tai veron välttäminen. Lainsäädännössä ei kuitenkaan kielletä osakkeiden jatkoluovutusta eikä lainsäädännössä ole säädetty määräaikaa sille, kauanko osakkeita tulisi säilyttää ennen luovutusta. Nopea edelleenmyynti ei myöskään itsessään viittaa veron kiertämiseen, vaan tutkittavaksi tulevat liiketaloudellisten perusteiden olemassaolo ja niiden punninta. Voisi todeta osakevaihdossa saatuja osakkeita edelleen luovutettaessa, arvioinnin perustuvan nimenomaisesti kokonaisuuden tarkastelulle. Tätä arviointia on mahdollista tehdä myös taannehtivasti, mutta ei ole aivan selvää, kuinka pitkälle menneisyyteen tarkastelua on mahdollista ulottaa. Lainsäädäntötoimet voisivat selvyiden vuoksi olla perusteltuja.

Osakevaihdossa voidaan käyttää vastikkeena myös rahavastiketta, jonka enimmäismäärä on rajattu kymmeneen prosenttiin osakkeiden nimellisarvosta tai nimellisarvon puuttessa osakkeita vastaavasta osuudesta maksettua osakepääomaa. Lisäksi, jos

vastikeosakkeiden merkintähinta on kirjattu sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon, ei rahavastiketta voida käyttää tältä osin lainkaan. Rahavastikkeen enimmäismäärän ylityessä järjestelyyn lähtökohtaisesti sovelletaan EVL 52 f §:n osakevaihtoa koskevia säännöksiä, jolloin kyseeseen ei sinänsä tule EVL 52 h §:n erityisen veronkiertosäännöksen soveltaminen. Kuitenkin, mikäli olisi ilmeistä ja selvää, että kymmenen prosentin enimmäismäärää pyritään kiertämään veronkiertotarkoituksessa, voi EVL 52 h § mahdollisesti tulla sovellettavaksi. Tämä EVL 52 h §:n soveltaminen ei ole lähtökohta, sillä kymmenen prosentin enimmäismäärää koskeva raja on kirjattu itsessään jo osakevaihdon soveltamisedellytyksiin, jolloin EVL 52 h §:ää ei tarvita, jotta luovutusvoittoverotus realisoituisi. On siis sinänsä mahdollista, että EVL 52 h §:ää voitaisiin soveltaa, mikäli kymmenen prosentin enimmäismäärää pyrittäisiin kiertämään, mutta tulevaisuuden oikeuskäytäntö tulee osoittamaan, sovellettaisiinko tätä säännöstä todellisuudessa rahavastikkeen enimmäismäärään vai ratkaistaisiinko tällaiset tilanteet lain normaalitulokinnalla.

Tutkielmassa käsiteltiin osakevaihdon maastapoistumisveroa ja tutkielman tarkoituksena oli lisäksi selvittää, voidaanko EVL 52 h §:n erityistä veronkiertosäännöstä soveltaa maastamuuttotilanteisiin. Tutkielma osoittaa, että maastamuuttamisen voidaan harvoin katsoa olevan veron kiertämistä, sillä maastamuutto johtaa veroseuraamuksiin EVL 52 f §:n 3 ja 4 momentin nojalla riippumatta siitä, onko muuton motiivina veronkiertotarkoitus. Kuitenkin tilanteissa, joissa itse osakevaihdolle ei ole löydettävissä liiketaloudellisia perusteita, voisi erityinen veronkiertosäännös soveltua myös maastamuuttotilanteisiin. Selkeämmän yhteyden maastamuuton ja veron kiertämisen välille luo kuitenkin VML 28 §:n yleinen veronkiertosäännös, joka voisi joissain tilanteissa tulla sovellettavaksi, mikäli muutto on tilapäinen ja tehty nimenomaisesti välttääkseen Suomen luovutusvoittoverotus. Yhteys VML 28 §:n soveltamiselle on kuitenkin katsottava olevan heikko ja vaativan tapauskohtaista harkintaa.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että EVL 52 h §:ää sovellettaessa EVL 52 f §:n osakevaihtoon, tulee ensin tutkia osakevaihdon soveltamisedellytykset itsessään, jonka jälkeen voidaan tutkia erityisen veronkiertosäännöksen soveltumista osakevaihtoon.

Molempien säännösten taustalla on vahva EU-oikeudellinen kytkös, joka ohjaa myös näiden säännösten tulkintaa. Osakevaihdon maastapoistumisvero itsessään realisoi luovutusvoittoverotuksen eikä siihen tarvita erityistä veronkiertosäännöstä.

Jatkotutkimusehdotuksena on syventyminen osakevaihdon maastapoistumisveroa koskevaan säännökseen laajemmin, sillä EVL 52 f §:n 3 ja 4 momentin osakevaihdon maastapoistumisveroa ei ole kovinkaan laajalti tutkittu. Osakevaihdon maastapoistumisveroa tulisi tarkastella jatkotutkimuksissa laajemmin nimenomaisesti SEUT:n mukaisen sijoitusvapauden kannalta ja keskittyä esimerkiksi tappioiden vähennyskelpoisuuden tarkasteluun. Myös kansainvälinen vertailu osakevaihdon maastapoistumisveron ympärillä toisi mielenkiintoisen näkökulman. Toisena jatkotutkimusehdotuksena voi mainita lain normaalitulkinnan tarkastelun nimenomaisesti yritysjärjestelyitä koskevien säännösten ja erityisen veronkiertosäännöksen kohdalla. Osakevaihtoa koskeva tutkimus keskittyy usein vero-oikeudellisen näkökulman tarkastelulle, joten kolmantena tutkimusehdotuksena voi mainita osakevaihdon tarkastelemisen keskittyen yhtiöoikeudelliseen näkökulmaan.

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio, A. (1978). *Mitä lainoppi on?* Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Aarnio, A. (2011). *Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta*. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.

Andersson, E. (2007). Eräistä yksityishenkilön maastamuuttoon liittyvistä verokysymyksistä. *Verotus*, 5(2007), 444–452.

Andersson, E. & Penttilä, S. (2014). *Elinkeinoverolain kommentaari* (14. uudistettu painos). Talentum.

Finnwatch. (2023a, 4. syyskuuta). Kevyempää osinkoverotusta holdingyhtiöjärjestelyillä. *Finnwatch*. Noudettu 16.12.2023 osoitteesta <https://finnwatch.org/fi/tutkimukset/kevyempaeae-osinkoverotusta-holdingyhtioejaerjestelyillae>

Finnwatch. (2023b, 2. lokakuuta). Suomessa toteutetaan vuosittain satoja osakevaihtojärjestelyjä. *Finnwatch*. Noudettu 16.12.2023 osoitteesta <https://finnwatch.org/fi/uutiset/suomessa-toteutetaan-vuosittain-satoja-osakevaihtojarjestelyjae>

Harmaan talouden selvitysyksikkö. (2019). *Verovilppi kansainvälisessä sijoitustoiminnassa. Ilmiöt Suomen näkökulmasta*. Selvitys 7/2019. Noudettu 11.3.2024 osoitteesta https://www.vero.fi/globalassets/harmaa-talous-ja-talousrikollisuus/selvitykset/2019_07-verovilppi-kansainv%C3%A4lisess%C3%A4-sijoitustoiminnassa.pdf

Helminen, M. (2021). *EU-vero-oikeus* (päivittyvä julkaisu). Alma Talent Oy.

Helsingin Sanomat. (2023, 6. syyskuuta). Emeritusprofessori: Somevaikuttajien verokikka on lain hengen vastainen ”vinouman vinouma”. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 16.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/talous/art-2000009836494.html>

Hirvonen, A. (2011). *Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan*. Yleisen oikeustieteen julkaisuja.

Honkamäki, T., Kujanpää, E. & Pennanen, M. (2018). *Yritysjärjestelyjen käsikirja: kirjanpito, verotus ja yhtiöoikeus* (2. uudistettu painos). Alma Talent Oy.

Immonen, R. (2022). *Yritysjärjestelyt* (8. uudistettu painos). Alma Talent Oy.

Järvenoja, M. (2022). *Yritysjärjestelyjen verotus*. Kauppakamari.

Kananoja, V. (2020). Puhutaan maastapoistumisverotuksesta sen oikealla nimellä. *Verotus*, 2(2020), 245–247.

Kaunisto, S. (2022). *Veron kiertämisen tunnistaminen: oikeuden väärinkäytön kielto VML 28 §:n tulkinnassa* [väitöskirja, Vaasan yliopisto]. Osuva. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-395-027-6>

Knuutinen, R. (2012). *Verosuunnittelua vai veron kiertämistä: verosuunnittelun ja veron kiertämisen välinen rajanveto tuloverotuksessa*. Talentum Media.

Knuutinen, R. (2020). *Verosuunnittelun oikeudelliset ja yhteiskunnalliset rajat*. Alma Talent Oy.

Kukkonen, M. & Walden, R. (2016). *Pk-konsernin verosuunnittelu* (2. uudistettu painos). Talentum Media Oy.

- Kukkonen, M. & Walden, R. (2020). *Elinkeinoverolaki käytännössä* (4. uudistettu painos). Talentum.
- Kyllönen, J. (2021). Rahavastike osakevaihdossa. *Verotus*, 1(2021), 80–92.
- Makkonen, K. (1981). *Oikeudellisen ratkaisutoiminnan ongelmia. Rakennanalyttinen tutkimus*. Lainopillinen ylioppilastiedekunta.
- Malmgrén, M. & Myrsky, M. (2020). *Elinkeino tulon verotus*. Alma Talent.
- Mähönen, J. & Villa, S. (2009). *Osakeyhtiö IV: Osakeyhtiö ja verotus*. Talentum.
- Määttä, T. (toim.). (2012). *Oikeudellisen ajattelun perusteita*. Oikeustieteiden laitos Joensuu.
- Nykänen, P. (2006). *Julkisesti noteerattujen arvopapereiden luovutusvoitot henkilöverotuksessa*. Edita Publishing Oy.
- Nykänen, P. (2012). Osakevaihdon jäähyväisveroa koskevien säännösten muuttamisesta. *Verotus*, 4(2012), 389–402.
- Nykänen, P. & Rabinä, T. (2013). *Yksityishenkilöiden luovutusvoittojen verotus* (3. uudistettu painos). Talentum.
- Nykänen, P. & Rabinä, T. (2015). Luovutusvoittoverotusta koskevaa oikeuskäytäntöä vuodelta 2014. *Verotus*, 2(2015), 152–168.
- Nykänen, P. & Rabinä, T. (2018). Ajankohtaiskatsaus luovutusvoiton verotusta koskevaan oikeuskäytäntöön vuodelta 2017. *Verotus*, 2(2018), 150–164.

OECD. (2021). *Glossary of Tax Terms: Avoidance*. Noudettu 11.11.2023 osoitteesta <https://web-archive.oecd.org/fr/2021-02-12/78005-glossaryoftaxterms.htm>

Patentti- ja rekisterihallitus. (2024). Yritysten lukumäärät kaupparekisterissä. Noudettu 15.3.2024 osoitteesta <https://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/yritystenlkm/lkm.html>

Penttilä, S. (2015). Osakevaihto ja rahavastike – KHO 2014:151. *Edilex*, julkaistu 14.11.2014. [Rajattu pääsy]. Noudettu 29.2.2024 osoitteesta www.edilex.fi/lakikirjasto/15837

Penttilä, S. (2017a). Veron kiertäminen yritysjärjestelyjen kipupisteenä. *Verotus*, 2(2017), 128–140.

Penttilä, S. (2017b). Osakevaihto ja veron kiertäminen – ratkaisu KHO 2017:78 ja sen analyysi. *Edilex*, 2017/6. [Rajattu pääsy]. Noudettu 18.12.2023 osoitteesta www.edilex.fi/artikkelit/18302

Pönkä, V. (2012). *Yhdenvertaisuus osakeyhtiössä*. Talentum.

Siltala, R. (2003). *Oikeustieteen tieteenteoria*. Suomalainen Lakimiesyhdistys.

Torkkel, T. (2020). *Vastikkeellisten saantojen varainsiirtoverotus*. Kauppakamari.

Vahtera, V. (2018). Suunnatulle osakeannille oli yhtiön kannalta painava taloudellinen syy – anti ei ollut yhdenvertaisuusperiaatteen vastainen, vaikka anti oli osa kokonaisu-järjestelyä vähemmistöosakkeenomistajien lunastamiseksi (KKO 2018:19 – ään. 3–2). *Edilex*. [Rajattu pääsy]. Noudettu 11.1.2023 osoitteesta www.edilex.fi/artikkelit/18912

Viitala, T. (2018). *Osakeyhtiön voitonajon verotus: perusteet ja suunnittelu*. Kauppakamari.

Voipio, J. (1968). *Verotuksen kiertämisestä: Luovutustoimien vero-oikeudellisista vaikutuksista erityisesti silmällä pitäen näennäisluovutuksia sekä verovelvollisen yrityksiä määrätä oikeusvaikutusten syntymisestä*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja.

Wahlroos, H. & Alahuhta, V. (2014). Veroneutraali osakevaihto ETA-alueen ulkopuolelle. *Verotus*, 2(2014), 200–208.

Äimä, K. (2003). *EY-oikeuden vaikutukset välittömään verotukseen*. Talentum.

Virallislähteet

HE 177/1995 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle yritysjärjestelyjä koskevien elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja eräiden muiden lakien säännösten muuttamisesta.

HE 109/2005 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.

HE 193/2005 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi tuloverolain ja elinkeinotulon verottamisesta annetun lain muuttamisesta.

HE 176/2008 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain sekä tuloverolain 45 §:n muuttamisesta.

HE 148/2011 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 52 f §:n ja tuloverolain muuttamisesta.

Valtiovarainministeriön julkaisuja, 2020:9. Selvitys luonnollisten henkilöiden maastapoistumisverosta: Suomessa asumisaikana kertyneen omaisuuden realisoitumattoman arvonnousun verotus maastamuuttotilanteessa. Valtiovarainministeriön julkaisuja.

VaVM 49/1995 vp. Hallituksen esitys (HE 177/1995) yritysjärjestelyjä koskevien elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja eräiden muiden lakien säännösten muuttamisesta.

VaVM 41/2005 vp. Hallituksen esitys (HE 193/2005 vp) laeiksi tuloverolain ja elinkeinotulon verottamisesta annetun lain muuttamisesta.

VaVM 42/2006 vp. Hallituksen esitys (247/2006 vp) eräitä yritysjärjestelyjä koskeviksi muutoksiksi verolainsäädäntöön.

Verohallinto. (2022a). *Veron kiertämissäännöksen soveltaminen*. Annettu 23.8.2022, diaarinumero VH/822/00.01.00/2022.

Verohallinto. (2022b). *Arvopaperien luovutusten verotus*. Annettu 20.12.2022, diaarinumero VH/6094/00.01.00/2022.

Verohallinto. (2023a). *Yritysjärjestelyt ja verotus – jakautuminen*. Annettu 15.8.2023, diaarinumero VH/3512/00.01.00/2023.

Verohallinto. (2023b). *Yritysjärjestelyt ja verotus – osakevaihto*. Annettu 30.11.2023, diaarinumero VH/5580/00.01.00/2023.

Oikeustapausluettelo

Euroopan unionin tuomioistuin

C-28/95, Leur-Bloem v. Inspecteur der Belastingdienst/Ondernemingen Amsterdam 2, EU:C:1997:369.

C-9/02, Hughes de Lasteyrie du Saillant v. Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie, EU:C:2004:138.

C-255/02 Halifax v. Commissioners of Customs & Excise, EU:C:2006:121.

C-196/04 Cadbury Schweppes plc ja Candury Schweppes Overseas Ltd v. Comissioners of Inland Revenue, EU:C:2006:544.

C-456/04 Agip Petroli SpA v. Capitaneria di porto di Siracusa, EU:C:2006:241.

C-470/04 N v. Inspecteur van de Belastingdienst Oost/kantoor Almelo, EU:C:2006:525.

C-321/05, Kofoed v. Skatteministeriet, EU:C:2007:408.

C-397/07 Euroopan yhteisöjen komissio v. Espanjan Kuningaskunta, EU:C:2009:436

C-269/09, Euroopan komissio v. Espanjan Kuningaskunta, EU:C:2012:439.

C-126/10 Foggia v. Secretário dos Assuntos Fiscais, EU:C:2011:718.

C-48/11, Veronsaajien oikeudenvallontayksikkö v. A Oy, EU:C:2012:485.

C-380/11, DI. VI. Finanziaria di Diego della Valle & C. SapA v. Administration des contributions en matière d'impôts, EU:C:2012:552.

C-14/16 Euro Park Service v. Ministre des finances et des comptes publics,
EU:C:2017:177.

Julkisasiamies Kokottin ratkaisuehdotus asiassa C-321/05 Kofoed v. Skatteministeriet,
ECLI:EU:C:2007:86, 8 päivänä helmikuuta 2007.

Korkein hallinto-oikeus

KHO 1997 T 2531

KHO 1999:63

KHO 2001 T 92

KHO 2002:1

KHO 2002 T 3052

KHO 2003:13

KHO 2006 T 943

KHO 2012:93

KHO 2013:44

KHO 2013:126

KHO 2014:151

KHO 2016:115

KHO 2017:78

KHO 2020:71

KHO 2021:65

KHO 2022:79

KHO 2023:74

Korkein oikeus

KKO 1992:145

KKO 2011:68

KKO 2018:19

Hallinto-oikeus

Rovaniemen HAO 28.02.2011 11/0059/1

Turun HAO 5.2.2016 16/0030/3

Vaasan HAO 27.11.2015 15/0591/1

Keskusverolautakunnan ennakkoratkaisut

KVL 1993/142

KVL 1993/309

KVL 1996/83

KVL 1996/219

KVL 1997/161

KVL 1998/67

KVL 2000/114

KVL 2001/115

KVL 2003/6

KVL 2008/49

KVL 2009/42

KVL 2022/19